De terugkeer van Buffalo Bill

Rudolf Geel

bron
Rudolf Geel, *De terugkeer van Buffalo Bill*. De Bezige Bij, Amsterdam 1971

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/geel005teru01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

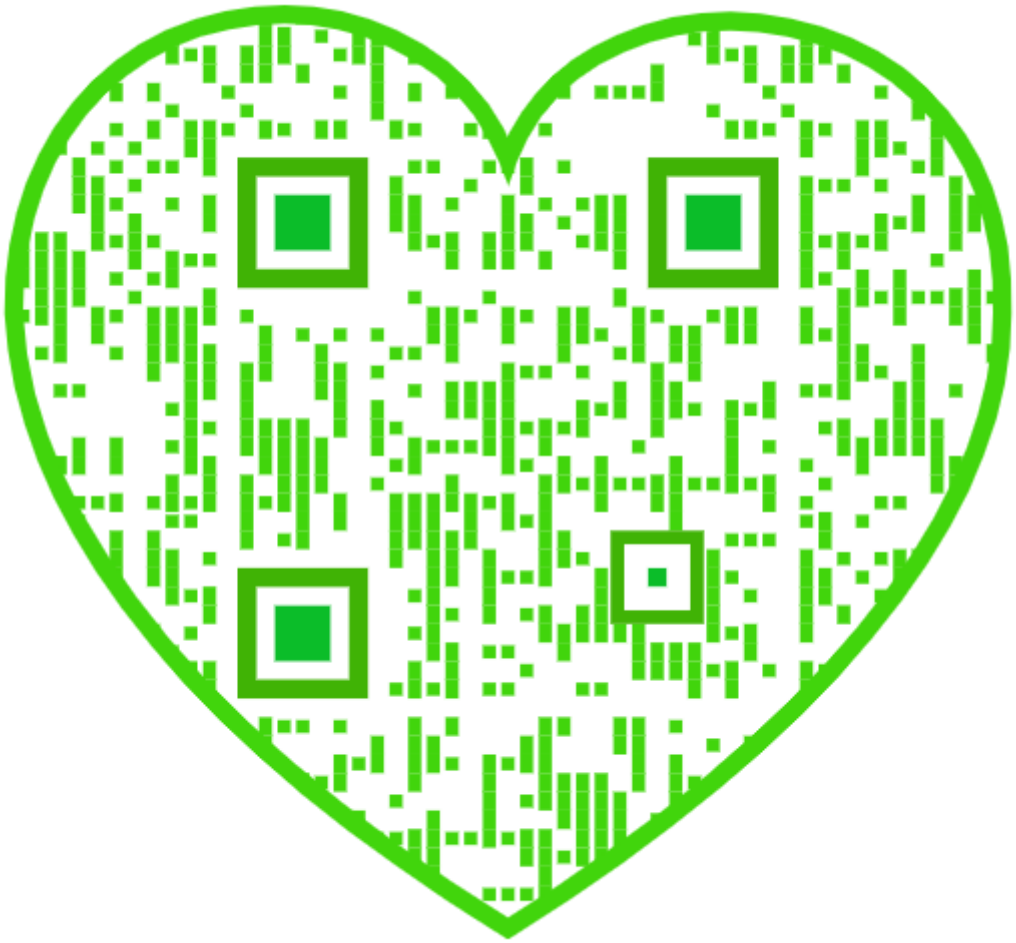

Een landkaart uit Wenen

De antiquair Wisowsky werd op een dag bezocht door een man die hem een ‘voeg-vijftiende-eeuwse landkaart’ te koop aanbood.

Wisowsky stelde geen vragen, hij schatte de man, schoof de kaart een eindje van zich af en bood een gering bedrag dat onmiddellijk geaccepteerd werd.

Diezelfde avond boog Wisowsky zich over de landkaart. Zijn dochter, die zojuist haar rechtenstudie had beëindigd, manipuleerde naast hem met een loep. De kaart bood voorlopig geen herkenningspunten. De vervaardiger ervan was in ieder geval een vakman. Hij had een vaste en gedurfde penvoering, de omtrekken van een gebergte lagen scherp en hoekig in het landschap. Alsof de tekenaar vanaf een hoog gelegen plaats dit alles overzag, hangend in de lucht als Leonardo da Vinci's vogelmens.

Wisowsky en zijn dochter hadden geen verstand van cartografie. En ze hadden weinig ervaring met oude boeken. Toch was het voor Wisowsky onmiskenbaar dat hij hier geconfronteerd werd met de wereldbeschouwing van een middeleeuwer, een man met fantastische voorstellingen van oppervlakteverhoudingen en kustlijn. Deze man was niet bang geweest zijn schema van de hem omringende werkelijkheid neer te leggen in lijnen en kleuren. Wisowsky dacht aan zijn kinderjaren, aan vriendjes en aan schatgraven. Hij vroeg zich af waaraan die tekenaar gedacht had.

Op het perkament onder de leeslamp stond een stuk land. In dat land lag een binnenzee, waarbij in minuskels een naam stond: *mare tymalpium.* Dit waren de enige woor-

den op de kaart. Hadden zich ook nederzettingen bevonden in het gebied waarvan deze zee van Tymalpium deel uitmaakte? De cartograaf had ze niet ingetekend. De kaart vertoonde in de hoeken bruine vlekken. Het perkament was nog vrij soepel.

De dochter had een vriend die bij een museum werkte. Maar Wisowsky, plotseling bevangen door een geheimzinnig heimwee als hij naar de kaart staarde, had geen behoefte aan deskundigen.

Wisowsky droomde van mare tymalpium. Nu nam de zee gestalte aan, kusten verschenen, en vogels, luid kwetterend, zetten zich neer op de stranden. De atmosfeer was vol damp. Schimmen speelden rond zijn hoofd en maakten hem zelfs in zijn slaap duizelig. Mannen kwamen hem aan zijn haar trekken, terwijl uit de nevelige verte vrouwen in veren jurken langzaam naderden om hem te troosten.

Zijn vrouw wist niets over de aankoop van haar man. Weliswaar had zij de kaart gezien, maar haar wereld was niet voor uitbreiding vatbaar. De vrouw bakte een taart. De geur van gebak dreef de winkel binnen waar Wisowsky op klanten wachtte. Hij had de kaart voor zich liggen en probeerde door de loep te onderscheiden wat deze de avond tevoren onduidelijk had gelaten. Hij staarde op het perkament tot zijn ogen er pijn van deden. Buiten de vraag naar de waarde ging hem het gebied ter harte dat daar op die 25 bij 43 centimeter lag samengebald. Hij probeerde het eens met zijn wereldatlas: geen aanknopingspunten, niets dat met veel fantasie daar maar op leek.

Hij deed die dag tamelijk goede zaken. De zomer hing zwaar over de straat waarin zijn winkel lag. Kinderen speelden in hun blote bovenlijven voor zijn deur. Bui-

tenlanders betraden met ongeregelde tussenpozen zijn winkel en kochten kleinigheden voor een te hoge prijs. Waar het uit de klei getrokken toeristen betrof werden de grenzen van Wisowsky's eerlijkheid een paar centimeter verlegd. Hij glimlachte verbroederend en verkocht een ouderwetse lampetkan voor antiek.

Het raam weerspiegelde de zon. Als een zee. Het was nu bijzonder stil in de straat. Zelfs de kinderen waren verdwenen.

Wisowsky speelde met een pressepapier. Je moest er niet aan denken dat de kaart recent was. Recent stond in zijn branche zo goed als gelijk aan bedrog. Hoe kon hij in zijn eentje de waarheid achterhalen? En wat voor plezier verschafte het oordeel van een deskundige, zelfs als dat positief uitviel? Het leek of zijn brein zich verzette tegen een uitspraak over de kaart.

Wisowsky stelde geregeld gedachten op papier. Het schrift waarin hij werkte bewaarde hij onder zijn kasboek.

‘De zee was vanavond geel. Er woei een harde wind die de lampen deed schommelen’, schreef Wisowsky.

‘Ik ben een zondagskind, maar ook een zondagskind blijf je vandaag niet zonder ervoor te werken.’

Dit laatste stond onomstotelijk vast. Hij kon er overigens niets aan toevoegen omdat de winkelbel rinkelde. Het gezicht van de man die binnenstapte was hij nog niet vergeten.

- Kunt u mij die kaart terugverkopen? vroeg de klant. Ik bied u de dubbele prijs.

- Het spijt me, zei Wisowsky. Die kaart heb ik al doorverkocht. Voor drie keer de prijs.

De man glimlachte.

- U bent nogal openhartig wat betreft uw winstmarge, zei hij. Al met al jammer. Zonder deze kaart is mijn atlas incompleet. Ik ben stom geweest. Ik had het een

ogenblik financieel minder naar mijn zin.

- Dat komt meer voor, antwoordde Wisowsky. Een atlas?

- Bijna dertig kaarten, antwoordde de man. Van een gebied dat ik niet kan thuisbrengen. Soms denk ik dat een gek ze heeft getekend, maar dan...

- Dan? herhaalde Wisowsky.

- Ik weet het niet, zei de man. Atlantis, noem maar op. Het valt natuurlijk niet te zeggen. Ik zou die kaart graag terug willen hebben. Kunt u mij het adres geven van degene aan wie u hem verkocht hebt?

- Dat is helaas onmogelijk, antwoordde Wisowsky. Mijn cliënten stellen een hoge mate van vertrouwelijkheid op prijs. Ik zal het zelf voor u proberen. Belt u mij morgen op.

De man knikte, draaide zich om, liep de winkel uit.

Door het lichtgroene achterland was een weg getekend. En daar lag hij, aan het eind van de weg: mare tymalpium.

Voorzichtig was de kaart uit de atlas gehaald. Die was misschien losbladig. Wisowsky hield de kaart bij het licht, maar hij herinnerde zich bijtijds dat perkament geen watermerk bezit. Hoe ouder hij werd, hoe meer vroeger opgedane kennis begon te vervagen. Wisowsky was een deskundige op het gebied van namaakantiek. Hij wist van waarmerken en bonafide garanties van echtheid. Codicologie viel buiten zijn terrein. En wat hij er ooit van wist was weggezakt in zijn geheugen.

Hij keek naar de kaart, en de zee boeide hem. Daar zouden wel geen badgasten geweest zijn. Namen mensen eigenlijk vakantie in de middeleeuwen, of was rust een strafbare ontkenning van de erfzonde?

Wisowsky ging moeizaam terug in het verleden; dat betekende dat hij verdwaalde in zijn fantasie. Het verleden

bestond niet, het had een ogenblik bestaan toen het nog geen geschiedenis was, en daarmee basta. Hij moest naar de kaart blijven kijken, naar de verkleuring bij de randen, de bruine letters die hij met moeite kon lezen, de kleuren van water en zand. Hij zat met zijn hoofd in zijn handen; buiten speelden nu weer kinderen verstoppertje. De winkel was een stofnest. De zon droogde alle rotzooi die er stond opgeslagen uit tot op de houtworm.

De volgende dag belde de man. Wisowsky vertelde hem dat, mits er werd betaald, de kaart bereikbaar was. De man gaf hem zijn adres en vroeg Wisowsky langs te komen.

's Middags nam zijn dochter haar museumkennis mee voor de lunch. Buitengewoon interessant meneer Wisowsky, deze kaart is echt, het blad is trouwens een palimpsest, het is dus vroeger beschreven geweest en daarna afgekrabd om het opnieuw voor beschrijving geschikt te maken. Had u dat nog niet gezien?

- Ja, zei Wisowsky. Een palimpsest. Wat heeft er dan onder gestaan?

- Dat is nu de kernvraag, zei de jongeman. Al met al gefeliciteerd: een belangrijke wetenschappelijke ontdekking. Daar kunt u veel geld aan overhouden via daarvoor beschikbare fondsen. Ik kan misschien voor u bemiddelen bij de directeur van mijn museum. Kijk eens meneer Wisowsky, tussen ons, belasting betalen we meer dan genoeg. Je hoeft de overheid niets cadeau te geven. Als ik u dus een vraagprijs mag voorstellen...

- Dat komt nog, zei Wisowsky ongeduldig. Wat heeft er vroeger op dat perkament gestaan?

De jongeman haalde zijn schouders op.

- Als u die kaart eens aan mij meegaf, stelde hij voor. Wisowsky keek wel uit.

Terwijl zijn vrouw zich onledig hield met het repareren

van een broekzak boog hij zich samen met zijn gast nog een keer over de kaart. Het was een bijzondere kaart. De kleuren bleven op de meeste plaatsen zeer helder; een voorbeeldige verfmenger.

- Het is eigenlijk jammer dat we hem moeten verkopen, zei de jongeman. Er zit een publikatie in. Maar publikaties brengen meestal pas na tientallen jaren hun geld op in de vorm van een hoogleraarschap.

Hij glimlachte. Hij zag zich al als hoogleraar.

De dochter keek met een lichte kleur op haar wangen naar zijn handen die de loep dichtklapten. Wisowsky merkte de belangstelling van zijn dochter voor haar kennis. Misschien wilde ze met hem naar bed. Hij wist verbazend weinig van het liefdeleven van zijn kind.

De vingers van de jongeman volgden de boorden van de zee. Een tamelijk woest landschap. Boven de waterspiegel stonden bomen. Een ogenblik keek de antiquair naar het naakte beeld van een speels, bruin meisje, maar spoedig trok het landschap dicht en gingen haar vluchtig geziene borsten verloren. De heuvels werden overschaduwd door Mars, niet door Venus. Zoveel dingen stonden te gebeuren in dat landschap dat Wisowsky slaap kreeg.

De dochter en haar kennis verdwenen uit de kamer.

De antiquair legde zich neer op de sofa.

Toen hij wakker werd, haalde hij het adres van de bezitter van de atlas te voorschijn. De straat waarin hij woonde lag een half uur lopen van zijn eigen huis. Opeens leek het hem beter van tevoren poolshoogte te gaan nemen, alsof zijn voorgenomen bezoek in het teken stond van misdadigheid.

Zo liep hij even later door een aantal straten die niet grauwer waren dan de zijne. De huizen hadden er alleen meer portieken. Daaruit kwamen mannen en vrouwen.

Een plotseling opkomende hartstocht dwong hem dicht langs de huizen te lopen. Een antieke schim in de nacht. Zijn roede zakte in elkaar als een soufflé. Hij dwaalde nog een tijdje door de straten, passeerde de huurkazerne waar de bezitter van de atlas woonde, en nam de tram naar huis.

Zonder omwegen greep hij zijn vrouw, die god en de twaalf apostelen bij elkaar vloekte. Wisowsky's broek hing als een vredesvlag van het bed af.

Zijn vredigheid was nu voorbij.

Hij had geen ambitie om op zijn leeftijd inbreker te worden, maar handschoenen vormen een uitstekende remedie tegen identificatie. Hij stak een extra paar sokken bij zich en deed een half pond groene zeep in een stuk pakpapier. Natuurlijk wist hij niet zeker of hij de atlas ging stelen.

In ieder geval ging hij op weg. Dit keer was er geen sprake van dat meiden zich op de treden van de portieken bevonden. Het was zo stil in de buurt die hij kort geleden verkend had, dat hij huiverde. De nacht begon. Als hij opschoot kon hij terug met de laatste tram. Beurtelings bang en gerustgesteld - een eerlijk man heeft niets te vrezen.

Zoals hij verwachtte hield de portier van de huurkazerne zich onledig in de kroeg. Het trappenhuis lag in het halfdonker. Een armoedige troep. En dat hierboven zulke vergezichten waren. De ontdekkingsreiziger hees zich de trappen op. Zijn uitrusting zat veilig in zijn zak. De woning bevond zich op de zevende verdieping. Hij moest een brandtrap vinden, daarna een balkon. Hij had zich een voorstelling gevormd van de juiste ligging van de huizen, en dat was alles; hij had niets van een professional.

Toen hij boven was gekomen wist hij dan ook niet on-

middellijk hoe hij dit moest voortzetten. De lange gang was leeg, en iedere stap zette hij moeizamer. De geluiden van het huis stelden hem niet op zijn gemak. Vochtplekken hadden de muren van landkaarten voorzien, maar deze bezaten niets geheimzinnigs. Wisowsky dacht met afschuw aan zijn missie, hij begreep trouwens niet waarom hij verder ging.

De deur van het appartement dat hij via een balkon wilde betreden, stond op een kier.

Hij bleef staan.

Op dat ogenblik zwaaide diezelfde deur open en breed glimlachend trok de eigenaar van de atlas hem het huis binnen.

- Ik heb u verwacht! riep de man. En u heeft de kaart meegenomen!

- Ik kom naar de atlas kijken, zei Wisowsky.

- Dat wist ik! riep de man vrolijk. Maniakaal! Net als ik! Komt u toch binnen.

In het huis heerste wanorde. Stoelen stonden kriskras door de kamers. De gang was bezaaid met boeken, manuscripten. Wisowsky ontdekte antiek van waarde, ordeloos opgestapeld tussen prullaria. Een sjieke voddenman leek hier zijn hoofdkwartier te hebben ingericht. Bierflessen zorgden voor de opvulling van open plekken op de grond.

Ook bevond zich een jonge vrouw in huis, eigenlijk een meisje. Zij bewoog zich voort gehuld in een kimono, en te zien aan haar gelaatskleur bracht zij grote delen van de werkdag door in bed. Toen zij zich bukte om een drankfles te verzetten, zag Wisowsky haar borsten hangen, wit en stevig. Zij deed hem op de een of andere manier denken aan Tarzan, langs vlezige lianen slingerend in een decadent oerwoud. Hij maakte een nietszeggend praatje met haar toen de man zich voor een ogenblik verontschuldigde. Haar stem klonk aangenaam, zij

ging op de rand van een stoel zitten en sloeg haar benen over elkaar. Wisowsky schoof ongemakkelijk heen en weer. Zijn broek zat niet lekker.

Toen de man terugkwam hield hij een in een leren band gevat boek onder de arm. Op de rug stond een bibliotheeknummer in zeventiende-eeuws handschrift. Daarop leek het tenminste.

- De geschiedenis van onze atlas kunnen wij vanaf het begin van de negentiende eeuw achterhalen, zei de man op doceertoon.

- Hoe komt *u* aan de atlas? vroeg Wisowsky.

De man glimlachte. Het meisje beet op haar vingers.

- De middeleeuwen hebben ons over hun wereldbeschouwing niet in onzekerheid gelaten, ging de man verder. Vertellingen, moralisaties, religieuze nonsens, angsten... Woord en beeld zijn geduldig. Hoe stond het in die tijd met de cartografie? Met wie het landschap werd bevolkt is zo langzamerhand duidelijk. Helaas is de filologie van de middeleeuwen een ten dode opgeschreven wetenschap. Ik betreur dat. Ik zou volledig willen weten welke aspecten van zo'n tijd nog zinvol kunnen zijn in onze eeuw. In welk universum dacht de middeleeuwer dat hij rondreisde? Hoe zag hij zijn geboortegrond, of de geboortegrond van zijn voorouders, van zijn verre verwanten die door de zee dreigden verzwolgen te worden? Deze vragen worden door mijn atlas verhevigd. Vanuit Italië kwam hij in 1823 terecht in een particuliere boekerij in Wenen, in feite reisde hij met deze boekerij mee naar die stad. Nu zult u de vraag stellen: wie was de eigenaar, en is het zeker dat de atlas geen vervalsing is.

- Bent u filoloog? vroeg Wisowsky.

- Ik heb ervaring op dat gebied, antwoordde de man. Vanuit de boekerij in Wenen, om dit verhaal af te ronden, verdween de atlas een jaar later in de koffer van een student. Het feit dat een student de atlas onder zijn

hoede nam is een aanwijzing dat de eigenlijke bezitter aan een universiteit verbonden was. Dit is juist. In dat jaar 1823 verhuisde een Romeinse hoogleraar in de geologie wegens onenigheid over de interpretatie van enkele natuurkundige vraagstukken naar Wenen. Hij is de man die wij zoeken. Een aantal biografische feiten over hem staan vermeld in de annalen van de universiteit van Rome.

- Waar kwam de student terecht? vroeg Wisowsky.

- Die student, zei de man, heette Costello. Op zijn vierentwintigste trouwde hij met een Duits meisje. Zijn kleinkinderen emigreerden naar Amerika. Zij werden ouder, en steeds bleef de atlas in hun bezit. Ik bij voorbeeld kreeg hem van mijn vader, die er niet naar omkeek, hoewel hij op de hoogte was van de waarde. Mijn naam is Costello, dat zal u nu duidelijk zijn.

- Hoe kwam uw voorvader, de student, aan die atlas? vroeg Wisowsky. Waarom ontvreemdde hij hem uit de bibliotheek van de hoogleraar?

Costello keek op zijn horloge.

- Ik ben een gokker, zei hij. Morgen zijn er paardenraces en ik moet mijn bookmaker nog bezoeken vóór middernacht. Wilt u mij een half uur excuseren?

Wisowsky bleef alleen met het meisje en de atlas. Dat was even een moeilijke keuze. Het meisje interesseerde zich niet voor de atlas. Zij had het te druk met haar kimono. Toen Wisowsky naar de tafel met het erfstuk liep, kuchte hij. Een licht geruis. De kimono gleed omlaag tot op haar voeten.

Toen hij na enige tijd even naakt als zij aan haar zijde stond, besefte hij dat hij op zakenreis was. Het half pond groene zeep zat in zijn jaszak en het meisje vond het toen zij de jas verlegde; zij drukte het tegen zijn onderbuik. Hij greep haar en de zeep kwam over de grond. De geluidjes die zij maakte hoorde hij soms in de stilte van

zijn winkel. Het waren ook de geluiden die de landkaart dichterbij had gebracht. Wisowsky dacht aan zijn eigen vrouw, en zijn leven werd teruggebracht tot een keurige mislukking.

Haar kussen smaakten niet naar bedorven voedsel en haar schoot was minder gewillig dan hij gewend was. Daarom lukte het een tweede keer die avond. Een erg verouderd dier dat hij geen leeuw durfde noemen, vocht zich in hem terug. Het plafond vertoonde strepen als een kustlijn. Uiteindelijk zat hij met alleen een hemd aan op een bankje. Het meisje sprak weinig (ze kon zijn dochter zijn, aan de andere kant beslist niet). Zij peuterde aan de nagels van haar teen. Elke beweging die zij maakte, meende hij zich te herinneren. Maar toen hij aan zijn vrouw dacht, aan de winkel, de vergeelde papieren, de stoelen waarop generaties met geplette broeken en gebloemde jurken hadden gezeten, aan zijn dochter die hem niet werkelijk nabij stond, aan de geur van taart en het geschetter van radio's - toen hij naar zijn witte benen keek en aan de kinderen dacht in de straat, werd Wisowsky bang.

Hij kon zijn hand niet meer meteen stilhouden.

Het meisje beet weer op haar vingers en vroeg:

- Hoeveel denk je dat die atlas waard is?

- Ik wil alleen jou, antwoordde Wisowsky.

- Denk je dat hij die atlas wil verkopen? vroeg zij. Denk je dat hij jou die losse kaart aanbood om je hier naartoe te krijgen?

- Ik weet niet of hij wil vekopen, zei Wisowsky onwillig.

- Jij bent een ouwe vent, zei het meisje. Jij bent een vertraagde opname van een ouwe vent.

Wisowsky haalde zijn schouders op.

- Trek je broek aan, zei ze.

Toen hij daarmee bezig was, kwam de eigenaar van de atlas binnen. Hij droeg een ander, donker blauw pak en

aan zijn arm hing een parapluie.

- Wat doe jij daar ouwe? informeerde hij.

Hij liep regelrecht op de antiquair af en sloeg hem om zijn oren. Daarna verminkte hij Wisowsky's neus met een boksbeugel. Bloedvoren verschenen op Wisowsky's wang. Terwijl zijn hoofd bonkte, dwong Costello hem naar de atlas te kijken. Het was de fraaiste atlas die ooit was gemaakt, een meesterstuk. Een zeventiende-eeuwse liefhebber had de kaarten zeer zorgvuldig in leer laten binden.

- Luister goed, zei Costello. Nog een stukje geschiedenis. Hoe kwam de atlas in het bezit van de student die er uiteindelijk mee emigreerde? Toen de oorspronkelijke bezitter zijn atlas voor een goede prijs had verkocht aan de hoogleraar van de universiteit van Rome, reisde hij deze achterna naar Wenen. Overigens moest hij het land wel uit. De politie zat hem op de hielen. Toen de hoogleraar in Wenen was aangekomen publiceerde hij een artikel ‘Verhältnisse der Mittelalter: de origine geographicae’, in een Duits vaktijdschrift voor filologie. In dit artikel, dat in ieder geval van een niet geringe brutaliteit getuigde, voorzag hij de enorme bedragen die geboden zouden worden voor relicten van de oudheid. Naast een aantal wetenschappelijke vaagheden sprong in het bijzonder deze pijnlijk juiste conclusie naar voren. Het artikel had een opmerkelijke invloed, echter niet om de bewering die ik aanhaalde, maar om de fantastische nonsens over verdwenen werelden die deze man zijn lezers voortoverde. Toen allerlei collega's zijn bezit kwamen bezichtigen, was het plotseling verdwenen, en de atlas werd beroemd omdat niemand kon bewijzen dat hij *niet* bestaan had. Toen de geleerde zich nog steeds de haren uit het hoofd trok, zat de band allang in de bagage van mijn grootvader. Als enige had hij de bewering over de toekomstige waarde begrepen. Dat was in die tijd een

unicum. Waarom hij dan en anderen niet? Denk eens na. Je herinnert je dat de oorspronkelijke bezitter van de atlas de hoogleraar was nagereisd naar Wenen. Daarna werd de atlas gestolen door een student. Hoe wist de student van de atlas? Via het artikel? Het is eenvoudiger: de student, mijn grootvader, was zelf die oorspronkelijke bezitter. Hij was een geleerde oplichter en een groot grafisch vakman. Hij had de kaarten getekend op vijftiende-eeuws perkament dat hij eerst had afgekrabd. Handschriften waren toen heel makkelijk te verkrijgen. Hij was een vervalser en hij wilde dat zijn werk beroemd werd. Hij verkocht het en liet de koper zijn artikel publiceren. Zo lag het bestaan van zijn werkstuk op schrift. Hij wist precies aan wie hij verkocht. Hij had de geleerde uitgezocht uit het onnoemelijke aantal fantasten dat zich bezighield met wetenschap. Hij had succes. Hij stal zijn werkstuk terug. Hij maakte het omstreden en hij hoopte dat het later meer zou opbrengen, maar hij begreep toen niet dat hijzelf dan allang dood zou zijn.

De kleinzoon van de vervalser Costello vouwde een krant open: op bladzijde 9, tweede kolom onder, stond een minuscuul bericht over een in familiebezit van emigranten opgedoken atlas. Deze atlas, in de vijftiende eeuw getekend van een nu onbekend landschap, vormde sinds zijn verdwijning in de negentiende eeuw een strijdpunt tussen geleerden.

- De tijd is aangebroken dat grootvader zijn geld opbrengt, zei Costello glimlachend. Ik heb het een en ander van hem geleerd: zo heb ik jou zorgvuldig uitgekozen.

Wisowsky keek naar zijn eigen naam die in de krant als ontdekker van de atlas stond vermeld.

- Je hebt hem van mij gekocht, zei Costello. Ik weet niet hoe ik eraan kom en jij vond de naam van onze atlas terug in een werk over cartografie dat je via de syste-

matische catalogus in de universiteitsbibliotheek hebt aangetroffen. Het is een beetje onwaarschijnlijk dat een obscuur handelaartje als jij zoveel inzicht aan de dag zou leggen, maar dat is goed voor de publiciteit, het drijft de prijs omhoog. Ik heb tegen die krant gezegd dat je pas morgen bent te spreken.

Wisowsky vroeg niet verder hoe hij tot Costello's uitverkorene was geworden. Voor zijn ogen bewoog mare tymalpium. Zijn oren waren vol van een verrukkelijk gezang. Maar zijn hoofd bonkte van pijn. Zijn gezicht was zo verminkt dat zijn vrouw zich voor hem zou schamen. Dat was het enige dat iemand haar kon aandoen.

- Ik zal je thuisbrengen, zei Costello. Ik zal wel een verhaal voor je verzinnen. Dat is, als wij tot zaken komen. De verdere procedure zullen wij samen nog rustig bespreken.

- Hij is een ouwe vent, zei Wisowsky's kortstondige minnares. Hij is niet meer dan een vieze ouwe vent.

Ondanks de pijn raakte Wisowsky geboeid door de handel voor zijn ogen. De man stond naast hem en het meisje - zij had een mantelpak aangetrokken - schroefde de dop van een flesje jodium.

Wisowsky zag dit alles door zijn tranen heen. Hij huilde niet werkelijk. De atlas voor zijn ogen had zoveel te vertellen, er was zoveel aan onderzoek en verbeelding overgelaten, dat hij zich steeds meer ging interesseren voor de geniale man die dit had vervaardigd.

Het was zelfs de vraag in hoeverre hier nog sprake kon zijn van oplichting.

- Ik betaal je vijftien procent, zei Costello.

En Wisowsky wist dat hij nu nog wel iets anders te doen kreeg dan een handjevol toeristen waardeloze prullen voor antiek verkopen, en dat hij hiervandaan niet meer kon terugkrabbelen naar zijn bestaan aan de oppervlakte. in de geur van taart, bij het gejengel van kinderen.

De terugkeer van Buffalo Bill

Omkijken

1896. De dag dat Borgnine wordt geboren. Het is zomer en warm. De vader, sinds kort eigenaar van een cafetaria, staat al vroeg op. De straat ruikt naar jasmijn. Kinderen klepperen over de straatstenen. Twee buurvrouwen houden de wacht bij zijn vrouw; op de vuurplaat staan ketels water te koken. Binnen is het niet om te harden, stoom hangt in de ruimte en onwillig luistert Borgnine senior naar de stemmen op de bovenverdieping, maar er zijn geen kreten van een kind en ook zijn vrouw is merkwaardig stil. Een van haar helpsters komt beneden en zegt dat het nog wel een ogenblik kan duren. Borgnine peinst over de betekenis van ‘ogenblik’. Als hij nu een zoon krijgt zal diens toekomst dan bepaald zijn op het ogenblik dat de schaar hem van de moeder scheidt? En als de zoon is opgegroeid, zal de vader zich dan herinneren hoe hier op 26 augustus de jasmijn geurde, terwijl toen om tien uur in de morgen al een slaapverwekkende hitte zijn zenuwen verlamde. Ja, dit ogenblik waarin Borgnine zijn verleden ziet voorbijtrekken, alsof het haast heeft, alsof hij hiermee zijn jeugd afsluit. De tijd verstrijkt. Op de bovenverdieping klinken kreten met onregelmatige tussenpozen. Daar is iemand met pijn en dat is niet het kind.

De aanstaande vader Borgnine begint bang te worden. Hij vergeet dat het daarvoor te warm is, hij is vanaf dat ogenblik niet langer jong. Zijn ogenblik verandert in een voortdurende verantwoordelijkheid. Borgnine voelt dat hij wordt vastgenageld.

Fracassi Borgnine was vijf jaar toen zijn vader hem verhalen begon te vertellen over Europa. In deze verhalen, die vol waren van overdreven kleurige huizen en wilde feesten, lag een groot verlangen zijn huidige bestaan op te breken. Maar dat wist Fracassi niet. Aan de overkant van de oceaan, door zijn vader steevast ‘dat rampzalige water’ genoemd, was het land goed en het leven was er zoet, de mensen schreeuwden en zongen daar bijzonder hard, en toch ging alles heel langzaam. Nooit veranderde iets in die verhalen. Daar aan de overkant was een uitgestrekt luilekkerland en je hoefde je hand er eigenlijk maar naar uit te strekken om het te pakken.

- Fracassi, zei z'n vader. Je toekomst ligt hier. Je moeder wil dat je dit restaurant gaat beheren.
- Ik wil leren lezen, zei Fracassi.
- Je moeder wil het restaurant, zei z'n vader.
- En jij? vroeg de zoon.
- Ah, zei de vader. Laten we er niet meer over praten. Fracassi onderhield vriendschappelijke relaties met zijn oom Al, van wie zijn moeder niet hield, hoewel hij toch haar broer was. Hij kwam nog maar sinds kort bij hun over huis en volgens zijn moeder zouden eerdaags deze bezoeken wel weer stoppen voor een jaar of vijftien.

Toen Fracassi werd geboren had zijn vader nagedacht over dat ogenblik. Maar daarna had hij wel iets anders te doen dan na te denken over tijd. Tijd was iets waarvan je altijd te weinig had. Tijd was de periode tussen bestellen en opdienen. Tijd was de mis die vroeger te lang had geduurd en waarheen hij nu niet meer ging. Borgnine senior voelde zich waarschijnlijk een pakdier, met drie kinderen, waarvan twee dochters, voor wie hij moest werken. Op een dag vertrok hij naar het noorden met zijn zwager Al. Fracassi's moeder stak de handen uit de mouwen en stelde zich op achter de fornuizen.

Dat was in 1901, het werd toen al herfst.

Fracassi dacht wel na over tijd. Hij dacht daarover na als hij op school zat. Hij droeg een bril en om die reden noemde zijn onderwijzer hem ‘professor’. Er zat iets vernederends in om professor genoemd te worden. Fracassi hield erg van baseball, hij kon het alleen niet goed. Later speelden zijn vriendjes rugby, maar hij had geen zin om steeds omvergelopen te worden.

Hij probeerde de feiten van de geschiedenis te onthouden. Er waren ook leuke dingen gebeurd, bij voorbeeld de reis van Columbus die dit land ontdekt had. Hij stelde zich zoiets voor: je ging op weg, je wist niet waar naar toe en je hoopte alleen ergens als eerste aan te komen, net als bij hardlopen. Als iemand je vóór zo'n reis vraagt: hoelang denk je erover te doen, dan vraag je: waarover. Ja over die ontdekkingsreis. Ontdekkingsreis, misschien is de wereld verder één grote sloot water. En toch stapte hij in zijn bootje en zeilde dat rampzalige water over, maar voor hem was het niet rampzalig, maar vrolijk, en spannend, want hij wist natuurlijk nooit wanneer hij land zou zien.

Fracassi werd zwetend wakker midden in de klas. De zon scheen in zijn gezicht. Vogelpoep op de ruit. De onderwijzer prikte met zijn aanwijsstok in zijn richting en zei:

- Fracassi Borgnine, wat waren de laatste woorden van president Lincoln?

- Daar was ik niet bij meneer, zei hij, en terwijl de klas lachte vroeg de onderwijzer met de kalmte van iemand die paraat staat voor de door hem onderkende belangen der geschiedenis:

- Fracassi Borgnine. Wie heeft je deze smakeloze grap aan de hand gedaan?

- Niemand meneer, zei Fracassi.

- Niemand meneer! galmde de onderwijzer. Wat denken jullie rot-Italianen wel! Dat je mij kunt beledigen! *Mij*, mijnheer Borgnine, beledigt u in deze woorden. En is het waar dat uw moeder, mijnheer Borgnine, negers aan haar tafel laat eten?

- Ja, stotterde Fracassi, als het restaurant gesloten is.

- En gaat het de volgende dag niet weer open? Informeerde de onderwijzer.

- Ja meneer, zei Borgnine.

- Je bent een bijzonder wijs kereltje, zei de onderwijzer. Jullie moeten dat maar goed doen, met die negers, voor je het weet ben je zelf stoker op zo'n drijvende... op zo'n schip Borgnine!

- Dan ga ik naar Italië, zei Borgnine. En daar word ik rijk.

- Eruit! schreeuwde de onderwijzer. Weet je niet dat in Italië schooiers van jouw soort omkomen van honger? Waarom denk je dat je vader naar dit land gekomen is Borgnine?

Fracassi wist het niet.

Wel wist hij zeker dat zijn moeder nooit een neger in de cafetaria had toegelaten.

Fragmenten

‘Filmverhalen zijn natuurlijk fragmentarisch. Dat is maar gelukkig. Stel je voor dat je iemands hele leven zag voorbijrollen, alsof je dat zou kunnen uitzitten. Wij gaan naar de bioscoop of lezen een boek (daarmee wordt het al ingewikkelder) om uit fragmenten iets over een hoofdpersoon te weten te komen. De rest mogen wij zelf invullen, en omdat wij onszelf het beste kennen, vullen wij onszelf in, dat is degene die wij denken te zijn. Als een inspecteur neerknielt bij het lijk van zijn slachtoffer, dan weten wij als toeschouwers dat hij daarmee *onze*

tegenstander onderzoekt en tegelijk beweent. Hij is even tragisch geworden als wij onszelf vinden. Want die filmfiguur wordt niet tragisch omdat hij dat wàs, maar omdat wij dat menen te zijn, of zijn, dat komt op hetzelfde neer. De rol die de regisseur speelt is die van de aangever van al dat onheil, dat misschien onze troost wordt.' Het is een warme morgen. Borgnine, achttien jaar oud, ligt met een meisje in het naar kamperfoelie ruikende gras. Hij is van plan om weg te gaan, hij aarzelt nog wanneer. De zon steekt in zijn nek, hij maakt zijn boord los. Marylou praat tegen hem. Hij luistert niet naar haar. Hij luistert naar het zoemen van een bij. Hij maait met zijn hand om zich heen en Marylou onderbreekt haar verhaal om hem te zeggen dat hij dit moet nalaten. Hij legt zijn hand op haar enkel. Zo blijft hij een ogenblik. Marylou zegt dat zij te oud wordt voor *vriendinnen*. Zij is oud genoeg voor baby's. Borgnine sluit zijn ogen en laat de troebele beelden die hem besluipen naar voren komen.

- Een vrouw heeft vriendinnen nodig Marylou, zegt hij. En weet je wat een vrouw nog meer nodig heeft?

Marylou glimlacht naar hem.

- Geld, zegt Borgnine.

Marylou begint te lachen. Borgnine weet beter. Hij kan de cafetaria beheren. Ook kan hij zijn vader achterna reizen en in Chicago geld verdienen als water.

Voorlopig zit hij in dit veld en zegt:

- Sommige mensen voelen zich opgesloten in te kleine stadjes.
- Grote uitvinders, antwoordt Marylou.

Hij voelt zich opgeblazen. Zenuwen prikken in zijn maag.

Na twee films die een middelmatig succes opleverden (*Man on a trail*; *Vagabond cowboy*) werd Borgnine door

de studiodirectie aangesteld als regisseur van *Buffalo Bill*. De naam van die film stond al garant voor succes. Omdat het een zwijgende film was, lag de nadruk op actie en dus op geweld. Borgnine evenwel portretteerde zijn personage niet alleen als een schietmachine, een brok onwaarschijnlijke moed (en domheid), zoals dat in die jaren de gewoonte was, hij gaf hem ook een portie sentiment. En zo leek de held op een mens. De massa's liepen storm voor hem.

In het familiealbum van Borgnine staat de regisseur temidden van een groep toeristen bij het graf van de echte Buffalo Bill Cody, op Lookout Mountain in de staat Colorado. Borgnine gaat half schuil achter een forse dame die een zakdoek naar haar mond heeft gebracht. Wat zal die gesnikt hebben bij het aanschouwen van de film. Borgnines aanwezigheid doet haar natuurlijk niets.

Morgen zal hij de afspraak met de schrijver voortzetten. Buiten rijden een paar meisjes naar het strand. Het is vrijdag, aan het einde van de dag worden laden dichtgeschoven en opgelucht begeven medewerkers zich naar huis. Maar de schrijver zal morgen opnieuw bij hem komen met ideeën, waarvan één misschien bruikbaar is. En ook deze man zal Borgnine naar huis sturen, het strand op; zelf blijft hij achter met in zijn hoofd de zorgen om een scriptfiguur die maar geen gestalte wil aannemen en vaag blijft. En de schrijver zal naar huis gaan maar ook hij blijft piekeren over de man die geen gezicht wil krijgen, hoewel de acteur die hem gaat spelen al gecontracteerd is. Zal hij hem rijk maken, een mecenas? Of bereidt hij in stilte een complot voor? En waarom moet hij in ieder geval goed zijn in baseball, de man die de schrijver voor ogen zweeft houdt van stilte en gaat forellen vissen in de Canadese rivieren.

En Borgnine denkt aan al die medewerkers die een deel

van zijn kansen op succes in handen hebben. Hij heeft al verschillende mensen naar huis gestuurd, maar dat brengt de ideeën niet dichter naar hem toe.

Opeens, op een maandag bijvoorbeeld, is de opzet uitgewerkt, en de man zonder gezicht krijgt duidelijke trekken en tics, kapsones, hij wordt menselijker dan de mannen die hem verzonnen hebben, althans op het eerste gezicht, omdat hij bestaat uit een aantal voor de hand liggende eigenschappen. Deze man heeft alleen hoofdpijn na een nachtje doorzakken, en geen last van diarree. Hij gaat ook niet in de stilte op forellen vissen. Hij is bedacht om avonturen te beleven om daarvan droeviger en wijzer te worden. Daarna verdwijnt hij uit het beeld. Misschien zal zijn geprojecteerde beeltenis vallen, misschien levert zij geld op. Als de held struikelt gaat Borgnine mee.

- Je moet mij aan een baan helpen, zei zijn vader. Je kunt mij nu niet alleen laten zitten. Je hebt het goed jongen, dat is duidelijk aan je te zien, jij zit vast dik in je geld. Je moet op jezelf gaan passen en een vertrouwde lijfwacht huren.

- Ik heb geen baantje voor je, zei Borgnine. Hoewel ik je ondergang als lijfwacht wil meemaken. Gaat je bus nog niet?

- Bij sommige van die films van je heb ik zitten huilen! zei z'n vader, en de zoon stelde zich voor hoe hem dat huilen afging met een pistool in de holster aan zijn schouder.

- Gisteren herinnerde ik mij haarscherp je geboorte Fracassi, zei Borgnine senior. Ik dacht: nu ga ik oud worden. Ik stond in de keuken water te koken en in mijn onhandigheid liet ik een emmer kokend water over de vloer lopen, net toen jij was geboren, ik hoorde je al schreeuwen.

- Hoeveel water zat er in die emmer? vroeg de zoon. - Ik dacht aan Italië, zei z'n vader. Ik dacht aan Rome. Aan de kroegen in Trastevere waar je grootvader een leven lang heeft rondgehangen. Ik was ontroerd door dat gekrijs van jou en intussen zag ik Engelse toeristen over het Piazza Navona lopen en kleine jongens om de Fontana di Trevi en ik dacht: nu herinner ik mij alleen nog de dingen die een toerist met zich meeneemt. Ik hoorde jou steeds harder schreeuwen, dat is een echte Italiaan dacht ik, maar wat is dat eigenlijk, een Italiaan, wat kan hij hier vinden dat hij thuis niet heeft? Geld... - En dat is op, zei z'n zoon.

- Ik ben blut, antwoordde de vader.
- En nu kom je naar mij.
- Ik kan ervoor werken.
- Wat voor gevoel gaf dat toen ze oom Al doodschoten?
- Een rotgevoel, zei z'n vader.

En de zoon dacht erover na hoeveel mensen hijzelf voor een minuut had laten doodschieten, terwijl hij nu niet wist wat voor gevoel het gaf wanneer daar een zwager en partner van je lag, met een bebloede kop, stervend in eigen vuil en in dat van de stad.

Wat had hij eigenlijk gevoeld wanneer hij zich klaarmaakte voor het draaien van zo'n scène?

Hij zou zijn eigen vader eens moeten gebruiken.

Met echte kogels, zodat deze niet hoefde laten merken dat hij niet kon acteren.

Marylou

Toen zijn vrouw haar eerste kind verwachtte herinnerde hij zich Marylou die er al drie had. Hij vroeg zich af in hoeverre Marylou een idee had wat voor werk hij deed. Natuurlijk ging zij keurig gekapt een keer per week naar de bioscoop, en ongetwijfeld had zij films

van hem gezien, en zij zou op een vreemde, bijna achterlijk-provinciale manier trots zijn en misschien om zijn handtekening vragen, maar niet meer naar hemzelf. Hij was onaantastbaar.

Toen hij dieper nadacht kwam hij tot de conclusie dat iemand als Marylou eerder de handtekening van de hoofdrolspeler zou verlangen, van de ster, en dat hijzelf niet langer reëel voor haar was, een naam, een herinnering, geen tragische held of een geslaagde gangster.

Hij besloot haar nog eens op te zoeken als hij in zijn geboorteplaats kwam.

- Is het waar dat iedereen in Hollywood minstens één gouden kies heeft?

- Daar heb ik nooit op gelet.

- En leid je nu werkelijk een slecht leven? Je bent getrouwd, maar dat zegt heus niets bij jullie. Na een half jaar gaan jullie weer scheiden.

- Ik weet het niet. Ik weet het echt niet.

- Je hebt twee zwembaden! En je hield niet van zwemmen! Je durfde nooit in het water!

- Dit zijn verwarmde zwembaden. Vind je de foto's mooi die ik heb meegebracht? Ik dacht dat je Clark Gable nog wel wilde hebben. En kijk, dit is een foto van mij op de set.

- Op de wat?

- Terwijl ik aan het werk ben, bij de film. Daar loopt Boris Karloff door het beeld. Vind je dat niet interessant? Heb je *Het monster van Frankenstein* gezien?

- Dat heb ik nooit gezien.

- Zou je filmster willen zijn?

- Ik zou wel eens op vakantie willen in Europa. Weet je dat de zuster van mijn man naar Europa gaat?

- Zal ik een vakantie voor je betalen? Door heel Europa.

- Dat zou wel fantastisch zijn. Maar mijn man wil dat niet. Hij heeft een hekel aan jou. Alleen omdat je vroeger zo bevriend was met mijn ouders, meer dan hij nu eigenlijk.

- Was ik met jou dan niet bevriend?

- Met mij ook. Maar ik wist toch dat je weg zou gaan, dat maakte het anders. Je was meestal erg onaangenaam tegen mij. Ik vond je natuurlijk wel aardig, en ik vind het fijn voor je dat je succes hebt. Wat doet je vader? Je oom Al is vermoord hè? Ik bemoei mij liever niet met dat soort zaken.

- Ben je bang erdoor aangestoken te worden?

- Ik ben bang voor die wereld.

- Wat betekent dat? Dat je liever hier blijft?

- Ik *ben* gewoon hier. Daar gaat het voor mij om. Begrijp je dat niet? Ik vond je vroeger wel heel aardig.

- En eigenlijk nog?

- Dat zeg ik niet. Dat zeg ik maar liever niet.

Interview

Ja, je vraagt nu wel hoe ik erbij ben gekomen. Dat is heel simpel. Dat is net zo'n verhaal als oude mensen ophangen, over de dagen van vroeger die zo gemakkelijk waren en die daarom niet meer terugkeren. Als je ouder wordt vergeet je gewoon de entourage van de dingen die als gemakkelijk in jouw geheugen staan gegrift. De beroerde sociale omstandigheden, het gebrek aan opleiding bij zoveel meer mensen dan nu. Vandaag heb je op ieder terrein specialisten, als je twaalf bent begin je al met specialiseren en voor avonturiers is weinig plaats, tenzij je je in avontuur specialiseert. Dat is in het kort mijn hele verhaal. Ik kwam daar gewoon voor een baantje. Maar ik interesseerde mij voor camera's en ik keek die regisseurs de kunst af. Er was meest-

al weinig af te kijken. Het mooist vond ik de afdeling speciale effecten. De hobbelpaarden voor een langsvliegend weiland in back-projection. Op een dag verscheen de regisseur niet op de set. En toen zeiden ze: dat jongetje daar moet het maar doen. Dat wil zeggen: ik stond allang vooraan. Om zoiets moet je vandaag niet meer komen.

Een gangster

Een sauna. Lorenzo Borgnine verschijnt uit de stoomwolken, een handdoek om zijn middel. Hij laat zich masseren en kamt even later zijn haar; hij strikt zijn das en knoopt zijn jasje dicht.

Nadat hij een deur heeft geopend betreedt hij een naar olie stinkende ruimte waar boksers aan de gang zijn met ballen en springtouwen. In de hoek is een ring waarin twee jongens zich onledig houden met schijnboksen. Een aantal oudere mannen hangt rond bij de touwen. Een ogenblik blijft Lorenzo staan, daarna keert hij zich abrupt om en loopt naar de deur.

Een dikke man in een glimmend pak geeft een teken en twee jonge kerels met brede schouders en slappe hoeden maken zich los uit een groepje reporters dat naar de verrichtingen in de ring kijkt. Het schijnboksen is inmiddels overgegaan in een gevecht waar klappen vallen. Lorenzo bereikt de deur, opent die, loopt een steeg in. Hij fluit onbezorgd, maar dat is overdreven, omdat de tijd dat het hem meezat is verbruikt. Lorenzo heeft vrouwen bezeten en aan baccarattafels om hoge inzetten gespeeld. Hij loopt door de steeg en aan het einde ervan flitst het verkeer voorbij.

Vier uur in de namiddag.

De deur gaat opnieuw open, nog vijf stappen en Lorenzo zal de hoek omgaan en een taxi aanroepen.

- Al!

Hij keert zich om en op hetzelfde moment ziet hij twee jonge mannen in het steegje.

Lorenzo duikelt op een onelegante, sukkelige wijze achterover, slaat tegen de grond, beweegt zich nog even. Een sirene. Van twee kanten rennen politiemannen de steeg binnen. De twee jonge mannen brengen hun stenguns weer in de aanslag op hetzelfde moment dat zij even vreemd en zonder controle over hun lichaam als Lorenzo ter aarde storten.

De inspecteur komt van de kant van de hoofdstraat de steeg binnen en knielt neer bij Lorenzo.

- Kan ik iets voor u doen? vraagt een agent.

- Laat hem zo maar liggen, zegt de inspecteur.

Lorenzo opent zijn ogen die niet meer dan een vlek kunnen waarnemen. De inspecteur buigt zich over hem heen, luistert. Wat Lorenzo wil zeggen is onbelangrijk en hij wil uitsluitend water, maar er is geen water, dat wil zeggen geen tijd genoeg om het te halen. En de dokter kan het steegje binnenkomen en zijn tas openknippen: niet nodig. De dokter pakt Lorenzo's hand, kijkt op naar de inspecteur die flauwtjes glimlacht, schuift de ogen toe van de dode gangster, staat op, pakt zijn tas, haalt zijn schouders op, en ook de inspecteur probeert zijn schouders op te halen, maar hij laat het na, knipt met zijn vingers, staat op, zoekt om zich heen naar een zeil dat Lorenzo moet bedekken, denkt misschien een ogenblik aan een jas, tenslotte kent hij de gangster te lang om hem op de straatstenen te laten liggen, maar ja, waarom niet, een lijk voelt dat niet meer.

- O.K.! roept Borgnine. We doen dit voor de laatste keer!

Omkijken

- Slet! Smerige rothoer!

Hij kijkt om zich heen, maar alles is zo proper, de foto van zijn moeder... Hij aarzelt.

De foto van zijn moeder.

Met wat anders kan hij gooien? Hij staat in de verkeerde hoek.

Hij trekt zijn schoen uit en smijt die naar het blonde hoofd van het meisje op de sofa.

- Ik ben je dochter niet! schreeuwt het meisje. Weet dat ik godverdomme die trut van een dochter niet van je ben.

Na 1940 begint een moeilijke tijd voor Fracassi Borgnine. Het kost hem moeite aan de slag te komen. Het is niet zo dat producers hem uitlachen. Maar ze hebben geen werk voor hem. Borgnine bedenkt een paar plots en huurt op eigen kosten een schrijver. Dat heeft natuurlijk geen zin. Wat heb je aan een schrijver zonder studio? Het verhaal waaraan hij werkt en dat hij met zichzelf erbij wil verkopen, is een slap aftreksel van wat hij vroeger maakte. In 1940 lijkt het op werk van twintig jaar terug.

In 1941 trouwt hij voor de tweede keer. Hij heeft zijn vrouw in New York ontmoet, waar zij als verkoopster in een herenmodezaak werkt. Hij bezit nog wat geld. Hij is tien jaar ouder dan zij, maar dat kun je hem niet aanzien. Borgnine neemt haar mee naar Hollywood. Zijn nieuwe echtgenote is niet ambitieus, het kan haar niet schelen of haar man werkt, als de zaken bij haar thuis maar naar haar zin gaan. Zij is weinig eisend. Borgnine beseft alleen dat hij kleurloos begint te worden, zijn omgeving zuigt de sappen uit hem weg. Is dat eigenlijk wel waar? Hij is voortdurend doodmoe, hij heeft bijna niets

om handen.

Plotseling, in 1944, is er weer werk voor hem. Hij maakt een oorlogskomedie waarin hij zelf weinig plezier schept. Van tevoren weet hij dat de humor van de onderneming niet zal aanslaan. De oorlog is op zijn hoogtepunt, grappen liggen uitstekend in de markt, maar Borgnine weet niet precies welk soort grappen en daarom wordt zijn komedie een mislukking. Hij mist de flair de gags uit het script adequaat om te zetten in beelden.

Als hij op een middag thuiskomt ligt zijn vrouw tot zijn verwondering met een ander in bed, iemand die hij niet eens kent. Hij ritst de dekens weg en barst in lachen uit. Voor zijn vrouw is dit een reden bij hem weg te lopen. Het probleem is dat hij hierdoor uit zijn concentratie raakt, dat wil zeggen wordt herinnerd aan de tijd dat zulke gebeurtenissen hem radeloos maakten. Maar het kan hem nu niet meer schelen. Hij ervaart haar verdwijnen uitsluitend als een ongemak.

Ook in de periode van 1950 tot '53 had Borgnine weinig te doen. Langzaam raakte hij door zijn geld heen, het laatste jaar moest hij zijn vrouw een aantal dingen weigeren, zoals een vakantie samen met een vriendin naar Florida. Hoe moest hij er nu achter komen wat hij nog waard was? Daarnaast voelde hij voortdurend sterker de behoefte de prestaties uit het verleden te toetsen aan het heden. Maar die films waren vergeten, die waren voorbij. Waarom maakte hij zich daarover zorgen? Het enige doel in je leven is immers het vol te stouwen met dingen die achter de rug zijn. Borgnine had voldoende achter de rug om het een tijdje rustig aan te kunnen doen. Zijn verleden was bijna overgeorganiseerd. Zijn films vormden het bewijs dat hij iets *had* gekund. Ambitieuze mensen willen dat zelf nooit geloven. Zij willen aan zichzelf bewijzen dat zij nog even vaardig zijn in

hun kunst als vroeger. De ongemakken die gepaard gaan met al die vermoeiende inspanningen nemen zij op de koop toe.

Je moest dus laten merken dat je nog niet was afgedankt. Maar als Borgnine door de straten liep, dankte hij zichzelf af, op elke plaats waar etalages de vindingrijkheid van een volgende generatie toonden, waar bioscopen in tientallen stills lieten zien dat ook nu nog gewerkt werd, tot in der eeuwigheid waarschijnlijk, hoewel ze dat geen van allen gingen meemaken.

Borgnine dronk samen met zijn vriend Caldwell, een huisarts, gin op een terras.

- Waarom werk jij eigenlijk niet? vroeg Borgnine. Gaan er geen mensen meer dood?

- Nou Fracassi, zei de dokter. Dan zal ik jou maar eens vragen of er nog films worden gemaakt.

- Niet door mij, zei Borgnine.

- Dat is een voordeel van mensen helpen met doodgaan, zei de dokter. Je hebt er geen producent bij nodig.

Om van die te horen dat het doodgaan voortgang vindt op grote schaal, maar nergens in jouw stijl, voor jouw prijs, al is die nog zo laag. In jouw stijl past alleen nog het met klapwiekende armen sterven van een gangster uit de twintiger jaren, of de machtige sprong tijdens welke Errol Flynn verkleed als kaper iemand niet alleen over de kling jaagt, maar sierlijk een eeuwigheid instuurt die veel overeenkomst moet vertonen met de balzaal van Louis Quatorze.

- Waarom zeg je niets Fracassi? vroeg de dokter. Ik denk dat we allebei toch wel oud genoeg zijn om te weten dat er weinig eer valt te behalen in ons leven,

- Wilde je dat dan? vroeg Borgnine.

De dokter haalde zijn schouders op.

- Zijn wij allebei niet uitgekeken op succes? zei hij. Ik

herinner mij een foto waarop jij lachend een theater binnengaat voor de première van een film die niet de jouwe is. Op een gegeven ogenblik ben je voor dat soort dingen te oud, ik bedoel natuurlijk *geestelijk* te oud, of neem er een ander woord voor: oud, of moe, of overrijp, of wijs.

- Gaat iemand die wijs is nog naar een première?

- Hij zal wel gek zijn!

- En wil zo iemand geen film meer maken of geen boek meer schrijven of iemand die op sterven ligt niet alsnog van de dood redden?

- Dat laatste is evenzeer betrekkelijk. En ik kan zeggen dat *ik* dat inderdaad niet nastreef.

- Laten wij nu eens iemand nemen die altijd succesvol is geweest, zei Borgnine. Ik bedoel Chaplin.

- Ik houd niet van Chaplin, zei de dokter. Hoe ouder ik word hoe meer ik alleen nog kan lachen om Laurel en Hardy. Zal ik je eens wat vertellen: iemand die bij gebrek aan voedsel een schoen opvreet, interesseert mij niet. Laurel zou aan een magistraal diner een schoen *tot zich nemen*, dat interesseert mij. En verder houd ik niet van schoenen. In Europa vraten ze tijdens de tweede wereldoorlog bloembollen. De mensen die bloembollen gegeten hebben lachen zich natuurlijk een ongeluk om die man met die schoen in dat hutje.

- Daarvóór lachten ze er al om, zei Borgnine.

- Wat wou je mij toch zeggen over Chaplin? vroeg de dokter. Wat misgun je die man eigenlijk?

- Ja, antwoordde Borgnine. Ik bedoel eigenlijk dit: zo'n man als Chaplin heeft geen last van minderwaardigheidsgevoelens. Hij is beroemd en toch blijft hij met grote tussenpozen belachelijke anachronistische films maken. Het gaat erom dat deze man al het succes van de wereld heeft gehad. Biografen bij de vleet, al tijdens zijn leven. En dan maakt hij een afschrikwekkende draak

van een film die zijn gebrek aan analytische gaven blootlegt voor diezelfde wereld die hem zo bewondert, en het kan hem niet schelen. Hij maakt liever nog zo'n draak. Dat interesseert mij.

- Het is heel eenvoudig, zei de dokter. Ik bedoel: wat jou betreft. Jij weet dat je niets meer zult vervaardigen omdat jouw creatieve tijd voorbij is. Als je nu tòch was doorgegaan... Maar jij ligt eruit. Is dat zonder reden? In ieder geval is je leven niet opgetekend door een biograaf. Je krijgt hoogstens een plaats in een dissertatie over Hollywood. Je bent daar een aspect van. Misschien is het met Chaplin zo dat Hollywood een aspect was van hem, in zijn tijd.

- Dat kun je bij iedereen zeggen, antwoordde Borgnine. Het is maar wat je onder Hollywood verstaat.

Aan de overkant van de straat liepen een vrouw en een man, gearmd. Hij keek ze na. Eén keer had hij zo een film laten eindigen. Die film had een behoorlijk succes. Alleen de naam van de hoofdrolspeler wilde hem maar niet te binnen schieten.

Een afspraak met zijn eerste vrouw. Zij ontmoeten elkaar af en toe wanneer iets misgaat met de alimentatie. September; de winter kondigt zich al aan. Eén storm heeft de grond bezaaid met bladeren. Hier en daar is een tuinman bezig om ze weg te vegen. Maar dat zal niet baten.

In februari kan hij voor het eerst sinds lange tijd weer een produktie regisseren. Soms drijven oude vriendschappen plotseling boven, als verdronken mensen. Het onderwerp van de film interesseert hem niet. De maatschappij verwacht van hem dat hij het te verfilmen stuk ook als film niet zal laten mislukken. Hij had nooit voor opzienbarende mislukkingen gezorgd.

Voor hij de deur uitging nam hij een slokje whisky uit

de fles. Hij dacht er even over welke acteur zelfs in dit gebaar iets van onaantastbare sjiek had gelegd. Hij herinnerde zich de naam niet, wel, vreemd genoeg, een lokatie. En terwijl hij nadacht kwam er een figurante op hem aflopen. Ze speelde een rol als animeermeisje. Zij stond midden tussen een paar cowboys en Borgnine had gezien hoe zij een van de mannen in zijn kruis greep, terwijl zij met een lege camera repeteerden. Eerdaags zag hij die meid misschien terug in een iets grotere rol. Opeens stond dit zelfde meisje voor hem (eigenlijk op het moment dat hij de huisdeur achter zich dichttrok).

- Meneer Borgnine...

- Liefje.

- Meneer Borgnine, wat zijn dat toch voor geheimzinnige tekens die die mannen elkaar geven?

Hij keek om zich heen. Geheimzinnige tekens vielen er voor hem niet te ontdekken. De lucht was blauw. Niet al te warm, verrukkelijk weer. Iedereen werkte vanmorgen met een schitterend humeur, hij had zelfs de producent ontmoet, die in zichzelf liep te hummen, een onwaarschijnlijk verrukkelijke dag. Vreemde tekens kind? Vreemde tekens, zei ze, die zijn hier overal. Ik dacht dat u ze mij misschien kon uitleggen. Maar ik weet dat ik u niet mag storen.

Hij keek om zich heen. Een paar mannen verderop dronken koffie uit bekertjes. Hij liet zich in zijn regisseursstoel vallen en keek omhoog naar het meisje. Ze zag er niet naar uit dat ze gek was. Ze glimlachte naar hem alsof ze hem gerust wilde stellen. Maar er was niets! Hij had zich nooit méér op zijn gemak gevoeld.

- Je moest hier maar even gaan zitten, zei hij, en opeens, terwijl zij aan zijn voeten neerstreek, begreep hij dat dit een truc was, dat zij op haar manier probeerde met hem in contact te komen, dat hij haar zo mee kon nemen, door een vingerknip. Hij voelde zich gestreeld,

hij vroeg of het al ophield en ze zei:

- Het gaat nu veel beter, meneer Borgnine. Ik geloof dat ik alweer kan werken.

En meteen stond ze op, lachte naar hem, liep de set op naar een paar collega's, en daarna was er aan haar niets meer te merken. Nooit gingen opnamen beter, misschien dat. Niemand had zichtbaar een kater, geen intriges werden gesmeed buiten het script om. Zo werkte hij die dag een tijd. Dat was misschien het vreemde teken.

Hij verlangde plotseling naar zijn verleden. Eén onheilspellend ogenblik dacht hij: ik zie direct dat meisje terug, zij zal mij haar pistool aanbieden. Haar pistool? Waarom niet haar kouseband? Waarom niet de oplossing van een raadsel dat alleen in de herinnering bestond? Hij bleef even stilstaan en haalde diep adem. Nu moest hij oppassen. Hij begon week te worden. In februari ging hij werken. Wat dat betreft: niet veel zou veranderd zijn, meisjes genoeg op de set, stuntmannen en zuiplappen, het gezeur van producenten, bovenal het gezeur. Borgnine werd niet zozeer oud, hij raakte op een leeftijd dat het begrip *toekomst* niet meer zijn keel dichtkneep. Toekomst. Dat is februari om te beginnen. En daarna misschien surfriding op de Bahama's, een maand vakantie. Misschien een grandioze aanbieding, of een fantastisch idee.

- Hallo Fracassi, zei de vrouw, terwijl ze haar handschoenen begon uit te trekken.

Interview

- Om terug te komen op die scène bij de Rio Conchos. Ik bedoel die scène waar de sheriff Earp ontdekt dat hij bestolen is. Bovendien is zijn vriendin er vandoor met een handelsreiziger in snuisterijen. Snuisterijen, uitgerekend iemand die handelt in overbodigheden. Is het

beroep van deze man niet een bewijs van het overbodige dat Earp voortdurend in zijn leven ontdekt?

- Weet u wat wij zullen doen? zei Borgnine. U komt uit Europa om mij deze vragen te stellen. Laten we de scène gaan draaien.

Een besneeuwd landschap. De rivier kruipt er doorheen als een kwikkleurige streep. Earp staat aan de oever. Zijn metgezel, de gunfighter Neil Brown, komt van rechts op hem toe rijden. Aan sporen in het rond valt af te lezen dat hier kortgeleden mensen zijn geweest. Afdrukken van paardehoeven, resten van een vuurtje. Op de boomtakken ligt hier en daar sneeuw. Een paar vogels scheren laag over de rivier. Er blaast een zachte wind.

- We gaan terug, zegt Earp tegen de man die bij hem is gekomen en op de hals van zijn paard leunt.

- Is dat alles? vraagt Neil.

- Dat is alles, antwoordt Earp.

Neil spuugt een klodder tabakssap in de sneeuw.

- Mijn god, zegt hij langzaam. Die weet haar antiek aan de man te brengen.

Earp keert zijn paard en galoppeert langs de plek met de sporen en vuurresten.

- Waarom laat u Earp hier niet méér zeggen? vraagt de interviewer.

- Er valt niets te zeggen, antwoordt Borgnine.

- Een treurige man, Earp. Verreweg het somberste personage uit uw films. Hij heeft een beroemd voorbeeld, de echte Wyatt Earp. In andere films waar deze historische figuur een rol speelt, ik denk bij voorbeeld aan *Gunfight at the O.K. Corral* van John Sturges, is hij toch meer een handelende figuur, en opgewekter. Waarom heeft u deze dromerige man Wyatt Earp genoemd?

- De waarheid omtrent historische figuren is altijd maar

een gedeeltelijke, zegt Borgnine. Ik heb niets te bewijzen. Ik heb zelfs geen visie op deze Earp als een man die eens geleefd heeft.

- De naam is dus hoogstens een uitgangspunt. Een aanleiding. Zoals Buffalo Bill?

- De naam is een deel van de entourage, antwoordt Borgnine, terwijl hij met zijn hand over de leuning van zijn stoel strijkt (buiten zijn appelbloesems, een hond blaft verderop, een windstille dag). Die naam doet er verder voor mij niet veel toe. Misschien vormde hij toen wel een houvast, voor het publiek, of voor de scriptwriter. Een historische naam zegt op zichzelf niet veel.

- U kunt de dood van Abraham Lincoln niet anders laten plaatsvinden dan hij gebeurd is.

- Lincoln is dood. Ik kan hem opnieuw op elke manier die ik mij uitkies laten sterven.

- Gelooft u in 'het westen,' zoals u dat gestalte gaf in veel van uw films? Bent u, met andere woorden, eigenlijk zelf een pionier, of een sheriff, of een treinrover?

- Nee, zegt Borgnine. En ik begrijp uw vraag niet. Ik ben geen pionier, en het westen bestaat voor mij zoals het in mijn films ontstaat. En ook dat 'ontstaan' is zeer betrekkelijk. Er zijn zoveel dingen die bijna bij traditie vastliggen. Filmtraditie.

- Zou u die traditie niet willen doorbreken?

- Het interesseert mij niet. Op het eind van de film die wij zojuist draaiden, schiet Earp zijn vijand neer. Zelf raakt hij gewond. Ik dacht: hij is zó gewond, het moet voor iedereen duidelijk zijn dat hij zal sterven. En ik dacht: dat is de conclusie die de mensen trekken: we hebben twee uur zitten kijken en alles is voor niets geweest.

- En vol omhaal.

- De waarheid op zichzelf is kaal. Maar hij voltrekt zich natuurlijk via omwegen. En uiteindelijk is het fijn als

een ander sterft in jouw plaats, keer op keer.

- Zou u het leuk vinden wanneer een ander de hoofdrol speelde in een gedramatiseerde biografie van uw leven?

- Hij zou niet op mij lijken, maar op u. Als u in hem geloofde.

- Wilt u naar Europa komen om een film te maken?

- Ik zou wel eens in Europa willen rondreizen. Dat is eigenlijk het enige. Maar als iemand nu geld zou fourneren, tja, waarom dan niet?

‘Niet veel meer hebben mensen tot hun beschikking dan brokstukken. Daarmee moeten wij het doen, jij met je verleden, nee, jij met die ene minuut in je verleden waarin je je vader vermoordde, en ik met die sekonde in mijn toekomst waarin ik zal te weten komen: nu is het met mij gedaan.

Mijn brokstukken, want ook ik heb ze, zijn niet archeologisch, en dus zullen er nooit door wie dan ook bij mij zulke tot de verbeelding sprekende ontdekkingen worden gedaan. Hoe zien de jouwe eruit? Ik benijd jullie soms, mensen met een verleden dat opeens *en vogue* is, een modieus verleden dus, als een goed zittend pak: het heeft een tijdje geslobberd, een beetje pijnlijk om naar te kijken, maar je wordt ouder, dikker, plotseling is het van jou, je kunt erin doen wat je wilt, het verschaft je een houding. Je trekt ieders blik.

Moet je mijn pakken zien. Daar ontbreekt ook werkelijk niets aan, maar ze maken mij natuurlijk niet interessant. Die brokstukken die wij elkaar benijden (ik weet zeker dat mijn rustige jeugd benijd zal worden door weduwen en wezen) vormen allemaal samen ook nog een onwaarheid. Ik misgun natuurlijk niemand zijn ellendige afkomst. Ik misgun hem die afkomst alleen als hij daardoor (en door niets anders) gehoor vindt in het heden.

Soms kom ik op het idee dat het opsieren van het verleden met gruwelijke, of op zijn minst *interessante* verhalen in het heden geen enkele zin meer heeft. Verhalen, denk ik dan, hebben afgedaan. De mooie dagen waarin kunstenaars voorzien van een flambard vlak voor de trappelende hoeven van een paard de straat overstaken... voorbij.

En nu denk je plotseling aan sneeuw in Petersburg, aan vrouwen met ruisende gewaden in nu uitgestorven sjieke badplaatsen in Bretagne. Zelf ben je daar geweest, maar niet in dat verleden. Jouw heden, dat lateren met heimwee zal vervullen (die lateren die er niet in geleefd hebben) laat je toch niet onbenut voorbijgaan.

Pleeg een treinoverval. Maak een film.'

Interview

- Welke film zou u nog willen maken?

- Om exact te zijn: ik zou *De terugkeer van Buffalo Bill* willen regisseren. Deze film bestaat in synopsis. Ik moet u nu vertellen dat mijn eerste succes, *Buffalo Bill*, op mijn leven grote invloed heeft gehad, vooral omdat ik daardoor de kans kreeg een aantal jaren vrijwel continu te werken. Natuurlijk is dit succes nu vergeeld, het ligt op de plank en daar komt het nog maar zelden af. Als zodanig is het teruggrijpen op oud materiaal dan ook misschien een teken aan de wand. Je begint je leven ergens mee en als je niet verder kan, probeer je het opnieuw te leven. Maar die film, *Buffalo Bill*, die ik voor mijzelf een enkele keer nog wel eens draai, oefent op mij een eigenaardige bekoring uit, in tegenstelling tot mijn andere werk. Misschien is het de zwijgzaamheid van de hoofdpersoon! Het was altijd bijzonder moeilijk de essentie van een dialoog weer te geven in een tussentekst. Toen al vond ik het resultaat meestal belachelijk.

Nú neem je zo'n anachronisme voor lief, het is een charmant onderdeel van je verleden. In ieder geval kun je stellen dat iedereen in mijn films het hoogste woord heeft gehad, behalve de man die het succes aanbracht. Feitelijk heb ik het vorige jaar geprobeerd die synopsis uit te werken. Ik had mij teruggetrokken in een blokhut bij de Rocky Mountains. Buiten sneeuwde het met tussenpozen van hoogstens een half uur. Ik probeerde het scenario te schrijven. Maar het lukte niet. In ieder geval betekende deze vergeefse poging vorm te geven aan een idee, dat ik in die verlatenheid mijn geheugen op de proef stelde, en daarna stelde het mij op de proef en ik wilde plotseling vertrekken om de hele lange winter in de stad te zijn, maar toch bleef ik daar zitten, alleen met mijn jeugd. Zal ik dat zo noemen? Het was een pijnlijke ervaring. Ik moet nu iets zeggen over Hollywood, dat, zoals het bestond buiten de roddelpraat, mijn jeugd heeft bepaald. Men, ik bedoel de critici, heeft altijd geprobeerd dat Hollywood gelijk te stellen met banaliteit. Ten dele is dat ook juist. Wij hebben dat nieuwe publiek, de enorme arbeidersmassa die een eigen medium gekregen had waar ze bij wijze van spreken zo uit hun werk binnen konden stappen, onmiddellijk niets anders kunnen bieden dan illusie. Natuurlijk hebben de besten onder ons zeer bewogen vorm gegeven aan een stuk Amerikaanse geschiedenis. Maar hoeveel heeft de kritiek van onze kant veranderd aan de toekomst? Wij hebben de miljoenen laten huilen en we hebben ze de slappe lach bezorgd. Wij zijn hun inderdaad tot troost geweest, maar steeds kwamen zij buiten en zagen dat het licht hard was aan hun ogen en van diezelfde Amerikaanse geschiedenis zijn steeds meer van hen de dupe geworden. Dan kom ik hier uiteindelijk weer terug bij mijn personage, Buffalo Bill. Hij is natuurlijk opgeblazen, ze hebben hem tot een idool gemaakt, een gigant.

Zo galoppeert hij zwijgend door mijn film. En toen ik hem wilde laten praten, een overlevende die de bioscoop niet eens meer uitkomt en die dat beseft, die geen weet meer heeft van het licht en het daarop volgende duister, toen ik hem een stem wilde geven om hem zichzelf te laten uitspreken en om mijzelf door middel van hem te verklaren, toen zat ik in een blokhut en de woorden bleven steken: een kruitvat vol herinneringen. Daar stond ik middenin en ik werd er koud van, zwijgzaam, woordenloos, net als hij.

Vervalsers

‘Zal ik je de geschiedenis van de werkelijke Buffalo Bill vertellen?

Op een dag vertrok de schrijver Nat Buntline (pseudoniem van Edward Z.C. Judson) naar het westen, op zoek naar stof voor zijn stuiverromans. Toen hij op zijn plaats van bestemming was aangekomen, liep hij de verkenner William Frederick Cody tegen het lijf, een voormalig bisonjager en soldaat van de Union, die overigens niemand door zijn krijgsverrichtingen had doen verbleken. Spoedig na hun ontmoeting begon in de New York Weekly een aantal ‘echt gebeurde’ verhalen te verschijnen, met in de hoofdrol de held Buffalo Bill, schrik der roodhuiden en manhaftig verdediger van de eer der vrouwen. Cody had model gestaan en het duurde niet lang of hij begon zelf in zijn heldenrol te geloven.

Buffalo Bill werd binnen korte tijd een legende.

Fred Meader destilleerde een bloedstollend drama uit de verzinsels van Buntline: *Buffalo Bill, the king of the border men*. Cody woonde de opvoering ervan bij in het Bowery theater in New York en kreeg plezier in het toneel. In 1872 mocht hij van Buntline de hoofdrol spelen in een slap aftreksel van Meaders hutspotdrama:

Scout of the plains. Enige tijd later trok Cody de exverkenner Jack Omohundro aan voor deze show, samen met de toen al zeer beroemde Wild Bill Hickock, maar die laatste had er gauw genoeg van. Het is interessant om de statiefoto van de drie heren te bekijken. Buffalo Cody kijkt recht en fier in de lens, maar Hickock heeft zijn hoofd een beetje schuin en zijn mondhoeken lijken omlaaggetrokken.

Na zijn toneeltijd begon Cody zijn nummer op te voeren in een tent. Dit was het begin van Buffalo Bill's Original Wild West Show, die meer dan dertig jaar liep en Cody voldoende geld opleverde om een lekker leventje te leiden. Aan deze show werkte onder andere mee Phoebe Anne Oakley Mozee, onder de toneelnaam Annie Oakley. Haar bijnaam luidde Little Sure Shot, ze was een enorme trekpleister, een soort vrouwelijke Wilhelm Tell. Later werd naar haar een musical genoemd *Annie, get your gun*, nou dat deed ze, uitsluitend in het circus.

Cody overleed tijdens de eerste wereldoorlog. Zoals dat zo vaak gaat: alleen en blut. Ze begroeven hem bovenop Lookout Mountain, en zijn graf werd een van de grootste toeristische attracties van Colorado.'

Borgnine had daar dus gezeten, in die blokhut met de minuscule ramen en een smeulend houtvuur. Dat was nu een jaar geleden, maar als je dit zo opschrijft kan het op dit ogenblik zijn. Tijd doet er niet zoveel toe. Die is gestold, die gaat niet verder op papier (op houtwurm en vergelen na natuurlijk). Daar staat het dan, en als je doodgaat staat dit er nog. Opgeschreven. Of verfilmd. Niemand die er nog naar kijkt, maar je hebt tenminste een poging gedaan dingen die met jouw leven te maken hebben te verwoorden, vorm te geven. Misschien draai je die film wanneer je op je sterfbed bent gaan liggen, nog eens terug. De tijd terugdraaien, dat willen we allemaal.

Borgnine was alleen met natte houtblokken en voedsel. Hoe meer hij zich van zijn eenzaamheid bewust werd, hoe langzamer hij begon te werken. Weinig dingen zijn zo boeiend als het luisteren naar het bonken van je eigen hart. Alleen jammer dat het niet geruststellend klinkt. Hij stond in de deuropening en luisterde naar het kraken van de dakspanten. Plotseling was er wind opgestoken en die maakte dat de stilte verdween. Hij had geen radio, hij kon niet te weten komen of het weer nog zou verslechteren.

Zijn geheugen kwam in werking. Een ogenblik leek het of hij daar niet zelf stond. Een ogenblik. Zijn leven doorliep alle stadia die hij zich herinnerde. Zijn geheugen produceerde de smartelijke seconden waarin hij over zijn toekomst had beslist. Zijn verlies stond als een paal boven water. Nooit een ander geworden. Maar wie was hij dan? En waarom luisterde hij naar die geluiden? Waarom ging hij hier niet onmiddellijk vandaan?

Borgnine vroeg zich af wat dat betekende: een mens binnen een film tot leven wekken. Als je daarbij jezelf opsluit om dat te bewerkstelligen.

Hij dacht aan zijn vader: Uit Italië gekomen en zich een leven opgebouwd. Daarna het hazepad gekozen. Later met hangende pootjes bij zijn zoon aangeklopt, als een bedelaar.

Borgnine kon zich niet aan de gedachte onttrekken dat dit laatste stadium nu ook voor hem was aangebroken. Hij probeerde nu al zo lang dat filmverhaal te schrijven. En hij overdacht zijn leven. Het was allang niet meer van hemzelf, veel te fragmentarisch. Hij voelde zijn hart kloppen. De wind tegen het huis. Daaraan had hij eigenlijk niets toe te voegen.

De voeten van Jezus

God, zeg ik, na vier jaar terug in Rome, op het forum Romanum. Er is hier ook werkelijk niets veranderd.

Op z'n hoogst lijkt het of de steenmassa's nog wat zijn toegenomen.

Op de Palatijn blijkt dat laatste onjuist; naast het Casa di Livia is een ‘zona periculosa’ waar een vervallen brok oudheid op bedachtzame wijze wordt gerestaureerd.

Terug naar de eerste waarneming: terwijl ik ouder word, theoretisch verder af moet raken van deze geschiedenis, kom ik er desondanks dichterbij. Er is wel iets veranderd. Dit verleden zal nog generaties lang op deze wijze dichterbij komen.

Als nu een generatie X, na ons, ertoe mocht komen om ons, op onze beurt, uit te graven (want wie weet of wij niet onder steen bedolven zullen raken), zal hem dan eenzelfde geluksgevoel bevangen? Een soort heimwee vermengd met de opwinding een snipper van het onbereikbare in handen te hebben? De eeuwige tijd één brokstuk te slim af te zijn?

Overstekend naar het Colosseum word ik bijna door een Amerikaan overreden. Ik tik op mijn voorhoofd. Hij wuift. Zo gaat het, en niet anders, in Vietnam of waar ook dit volk zijn heilsboodschap uitdraagt. Ook binnen de geschiedenis raak ik mijn heden niet kwijt.

Wanneer de eerste gladiator de arena betreedt en Gaius en Marcella op hun plaatsen zijn gaan zitten tegenover de ereloge der caesars, verflauwt het beeld. De zon doet hier zijn intrede, de grond verzakt, kelders komen bloot te liggen en weldra groeit weelderig gras tussen de fun-

damenten. En kijk hoe de wilde dieren eruitzien: het zijn katten, wat zeg ik, wilde katten, en moedige mannen buigen zich voorover om de kleintjes te grijpen, zoals eens moedige mannen zich voorover bogen om de wanhopigen, de onverschilligen, de geldduivels en arme donders te zien vechten.

Men kon een tentdak uitspreiden over het Collosseum. Hoe clownesk zullen sommigen zich gedragen hebben, terwijl de leeuwen grommend op hen afkwamen.

Daar zul je het gedonder hebben. Vannacht heeft mijn vrouw gedroomd van 'allerlei Romeinse keizers'. En er slecht van geslapen natuurlijk. Ik kan nu onmogelijk bekennen (bij zoveel cultuur) dat ik droomde van een soort spionage-affaire in een science-fictionachtige wereld, waarin een kopjeduikelende Chinese voorkwam, met onder andere een bamboebroekje aan.

Naast mij ligt een steentje. Ik haast mij eraan toe te voegen dat het afkomstig is van een tegen een muur gezet stuk mozaïekvloer in de thermen van Caracalla. Ik raakte het aan en zie: het liet los, in tegenstelling tot heel wat andere steentjes die ik met enige kracht probeerde te verwijderen. Wat ga ik met dit brokje handwerk beginnen? Uiteindelijk zal ik het toch ergens verliezen omdat ik er niets aan heb. Om de waarheid te zeggen is het een onooglijk stukje grijze steen, één bij één bij twee centimeter. Er zit nog wat cement aan vast. Ik zal het aan mijn vriend, de classicus H.P. ter hand stellen en hem vragen enkele conclusies te trekken. Als het maar conclusies zijn, iets feitelijks, want ik heb het niet voor niets meegesjouwd. Ik had veel liever een mooi rood stukje meegenomen, of bruin, ik moet zeggen dat de vloeren van de thermen prachtig zijn, hoezeer het gebouw mij verder ook tegenvalt. Met die thermen is het

zo, en ieder die er geweest is zal het beamen: ze zijn niet meer wat ze geweest zijn. In de reisgids worden ze ook omschreven als ‘de prachtige ruïnes van,’ en dat is overdreven. Het zijn ruïnes, dat is niet te loochenen. Achter deze ruïnes wonen mensen en als *ik* er woonde zou ik de gemeente opbellen om te vragen wanneer ze die troep voor mijn deur eens kwamen weghalen. Dit spijt mij. Ik zou het natuurlijk niet werkelijk vragen. Ik had alleen graag echte thermen gezien, zoals in Pompeji en Herculaneum. En dan veel groter, zoals ze ook in werkelijkheid waren.

In dat geval had ik er kunnen rondlopen, vrijwel alleen. En ik had er die bolle koppen teruggezien en vrouwen, in rimpelend water gezeten op de mozaïek van een sater, maar nu heb ik alleen dit steentje en hoezeer ik het ook wrijf: er gebeurt niets. Het is gewoon een rotsteentje, gevonden in een door operarequisieten verstoorde wildernis.

Nu regent het. Wij schuilen bij het Pantheon. Zojuist uitgebreid gegeten. Koffie elders. Dan begint de regen. Een oud paard trekt met hangende kop een huifkarretje voort. Alle katten houden ons gezelschap. Het is donker en als plotseling het verkeer komt opzetten houdt de regen op.

Op dit punt volgt de aanval, meestal de beste verdediging, maar deze verdediging maakt mij geheel week en zacht, tegen deze verdediging bestaat geen aanval.

Dit zou een raadsel kunnen zijn. Maar voor mij is het een werkelijkheid die mijn weg niet vereenvoudigt.

Wat zullen de eenvoudige jongens zich vergaapt hebben aan de paleizen van hun heersers. Die bouwden hun residenties niet op de eenvoudigste plekjes, en terecht. Wat had mij de uitbreiding van mijn keizerrijk kunnen

schelen als ik had neergekeken op de via sacra, in het sacrale zeer genoeglijke bezit van een huis boven alles verheven. Nu vergaap ik mij aan de uitgestrektheid van deze ruïnes. Ik ben evenwel geen slaaf en de heersers van mijn tijd zijn geraffineerder geworden en wonen wat lager. Als ik Mussolini was geweest, had ik het paleis der Flaviërs laten herbouwen, of nog liever het huis van Augustus (het huis der keizers). Wat bezielde Benito? Hij liet wel de Meta Sudans verwijderen. Waarom dan niet de bouwvallen? Wat had hem meer glorie verschaft dan de woonplaats van de oude heersers op de Palatijnse heuvel? Waarom niet een paleis in de oude stijl met een moderne inrichting? Heeft hij er zelfs maar aan gedacht, of waren deze ruïnes, deze *bewijzen* van meesterschap, van goddelijkheid, hem al te sterk?

Nu loopt de reiziger (ik) zich te vergapen aan wat overblijfselen. En hij reconstrueert. Maar zijn positie tegenover zijn arme broeders van toen is maar weinig verbeterd: de gemeente, of de archeologen, hebben hem grotendeels afgesloten van de kelders, de holen en gaten, de natuurlijke opvolgers van luister.

Het is alsof de tijd de keizers de autoritaire hand boven het hoofd houdt.

Of is het toch gewoon wat ik steeds denk, dat de hekken daar staan om mij ervoor te behoeden dat ik het hele zoodje op mijn kop krijg, zo bouwvallig zijn grote gedeelten van deze voormalige keizerlijke woningen. Maar wat wil ik eigenlijk, na twee wereldoorlogen?

De villa Giulia, nationaal Etruskisch museum, ligt in een voorname omgeving, tussen hellingen, aan de rand van het Borghese park. Het is zo'n villa met een namaaktempel in de tuin en goed onderhouden paden en perken, en fris ruikende bomen. Binnen vind je, zoals elders, de gebruiksvoorwerpen van tenminste drie fa-

milies bijeen in één vitrine. Toch is het er heel overzichtelijk en vooral ruim. Je hoeft er niet tien keer heen en weer te lopen, maar volgt het smalle pad dat eindigt bij de uitgang. Makkelijker kan het niet. Intussen kom je dan wel het een en ander tegen.

De kunst der Etrusken, met hun van voorstellingen voorziene vazen (zwart-rood met witte inkervingen) is de meest geraffineerde die ik ken uit Zuid-Europa. De vazen vertonen vaak een adembenemende actie, de paarden zijn geen Heinekensknollen, maar lichtelijk gedeformeerde vurige vervoersmiddelen voor strijders. In deze wereld van ondernemenden, van atleten en wagenvoerders, is ook de erotiek een onderneming waar vaart achter zit. Er is hier sprake van kerels met gloeiende, vaak tientallen centimeters lange pikken (eenmaal zelfs tussen het rood-zwart voorzien van een eikel die roze celluloid lijkt: hij springt eruit zoals zaad eruit zal springen); actie, begeerte.

De vrouwen en hun bezigheden vormen door hun verstilling een tegenwicht. De gezichten lijken op Griekse theatermaskers. Daarnaast is er de humor. Wie overal opduikt is de sater met de ringbaard. Hij is een karikatuur, maar op de menselijke manier, dus niet zoals voetballers op maandag in de kranten figureren; zijn vormen zijn menselijk, hij is de grote uitlacher met de reuzenpotentie. Perspectief komt hier niet voor. Daarom is iemand ergens bezig een paard te neuken waarop een man zit, duidelijk een meerdere, die nieuwsgierig omkijkt. Allicht. Wat heb ik nou aan mijn paard hangen? Achter de seksueel handelende persoon loopt een andere man, die net als de ruiter een wit gezicht heeft, terwijl de geilaard zwart is. Moet je die zwarte met zijn lange pik zien, denkt hij.

Het paard is er natuurlijk heelhuids afgekomen. Toch lijkt het niet ondenkbaar dat de graveur de negerpenis

expres heeft verlengd, om bovenstaand effect te suggereren. Of was het toch toeval?
Op de achtergrond hoor je de sater goedkeurend lachen.

Verstild + landelijk + pittoresk: ziehier de terugkerende elementen waaruit samenstellers van reisgidsen hun landen en steden opbouwen. ‘Omzoomd door vijgebomen,’ of ‘onder eeuwenoude cipressen en pijnbomen’. Zoals de Via Appia, die weg waarover generaties niet uitgesproken raakten. Maar de generatie van nu komt hier bedrogen uit. Waar de rust heerste, een laatste restje monument zijn dode bedekte, knetteren nu de auto's, zoals overal.

Alle reisgidsen raden de bezoekers ten sterkste aan de Via Appia te voet af te lopen. Zij wijzen op de schoonheden die inderdaad waarneembaar zijn, er groeien cipressen, er staan oude muren en soms is het oude plaveisel te zien. Maar ga er nooit te voet reiziger! Je wordt vergeven van de benzinestank; recht tegen het verkeer in lopend denk je nog uitsluitend: zal ik hier heelhuids vandaan komen? En je doet als ik, je vlucht naar de bushalte, je laat je één twee drie terugpezen naar plaatsen waar tenminste een trottoir is. Overigens stonden ook op de Appia bij het enige monument dat ik niet wilde missen, het Circus Maxentius, de alweer zo befaamde hekken en een kinderlijk handschrift verkondigde ‘gevaarlijke hond,’ met een plaatje van een voorwereldlijk monster (waarschijnlijk een voorvader van Nero). In de verte werden reparatiewerkzaamheden uitgevoerd.

Waarom hebben ze die rotzooi niet wat steviger gebouwd? En het antwoord luidt: ‘het staat er al zo lang, het ligt voor eeuwig in de glooiing van het veld. Opzij groeien cipressen en pijnbomen. Onder de rook van de wereldstad heerst hier een landelijke stilte, onderbroken slechts door de schreeuw van een boer die zich bij het

dorsen een hand afmaait, en verder vindt men er een landelijke *trattoria* waar de dorstige reiziger zich zal laten laven en spijzigen.' Maar hij zit al vol.

Ik heb Himmler gezien. Hij zat in bus 118 en sprak deze keer met een Amerikaans accent. *Een heel goede vermomming*! Hij was even angstaanjagend als altijd en moest naar de catacombe van Sint Sebastiaan, aan de Via Appia. Hij had de chauffeur getipt en sleurde een klein oud vrouwtje met zich mee. Ik ben bang dat ik hier de draad in handen heb gekregen van een groot en duivels complot. Let op, de grote nazi-revival begint in de catacomben. Ook die zijn oeroud en raszuiver en je ziet er tussen de muurschilderingen allemaal swastika's. Himmler ging precies één groep voor ons naar binnen. Ik volgde ten behoeve van mijn vrouw, want de enige aardigheid van catacomben (ik was hier al eerder geweest) lijkt mij gelegen in het feit dat ze onder de grond liggen, zodat je ze niet hoeft te zien, en dat ze honderden kilometers lang zijn. De totale afstand waarover de gids je vervoert is echter nauwelijks een paar honderd meter. Ik wil naar adem snakkend, bang en rillend van spookachtige emotie bovenkomen na een tocht van precies een uur door tientallen gangen met bouwwerken van geraamtes, eindelijk eens een echt spookhuis kortom. In deze catacombe nu, kom je na de sterk beknotte eindeloze tocht van tien minuten door de met booglampjes geïllumineerde gangen in een zaal waar de christenen samenkwamen, niet zo'n grote zaal misschien, maar er bleef toch altijd de uitloop van zo'n dertig kilometer voor de christenen die er niet in konden (iedereen heeft zo zijn eigen verklaring). Enfin, op de muren zijn stukken van de oorspronkelijke wand geplakt waarop inscripties in Hebreeuws, Latijn en Grieks. En ziet: een bestudering van deze wand brengt aan het licht een

inscriptie, aangebracht met felrode inkt in de linkerhoek vanaf de ingang gerekend. Wat staat daar nu geschreven?

George
- M -
Baltimore
MD
USS Nyades

Ik heb dit overgeschreven als curiositeit. Pas later zette ik mij aan een analyse van deze tekst, toen ik Himmler had gezien en mij afvroeg waarom hij zo nodig omlaag moest.

Laat niemand nu aankomen met het verhaal dat Himmler dood is en dat hij hem zelf nog dood heeft gezien op de film. Ik had op school een rector die sprekend op Hitler leek, alleen zijn snor had hij afgeschoren; wij leven in een wereld van verschijning en verdwijning, en als iemand dat wil ontkennen dan zal hij het toch wel uit zijn hoofd laten mij tegen te spreken wanneer ik stel dat een schurk erg op een schurk kan lijken en die Amerikaanse Himmler was een schurk, neem dat maar van mij aan, wat een proletenkop, wat een grote smoel, wat een uitgesproken zwijn. Wat moest hij zo nodig doen in *Sèn Sebèstièn*?

De rode tekst.

Er zijn verschillende mogelijkheden:

a. Onder de eerste christenen was een Amerikaan uit Baltimore. Zijn skelet ligt in de catacomben. M staat voor *moriri* ((sterven), MD is natuurlijk *medicinae doctor*, of nog beter: *missus domino*, door god gezonden. Een naiade is een rivier- of bosnimf, een godin van lagere rang, maar USS Nyades, dat is een schip, inderdaad.

b. Navraag zal leren dat er nu nog steeds een schip rondvaart dat USS Nyades heet. Er zijn twee mogelijkheden:

1. Er is een Amerikaan, door god gezonden zullen we maar even aannemen, en anders wel door zijn president. Waarom schrijft hij hier zijn naam neer? Het is mogelijk dat hij dat aardig vindt, net zoals de mensen die hun namen in boomschors en spoelbakken van w.c.'s krassen. In dat geval is hij een dwaas, hoewel onschuldig. Maar

2. Waarom zou hij onschuldig zijn? Waarom die naam in rode inkt? Kan dit niet een boodschap betekenen, bestemd voor de reïncarnatie van Himmler of een andere schoft? Zit het bij voorbeeld niet als volgt:
George: codenaam geadresseerde
- M -: codeletter operatie: moriri = sterven
Baltimore: doelwit
MD: M = megaton; D = 500

Wat heeft het geheimzinnige schip USS Nyades hiermee te maken? Worden vandaaraf de raketten afgezonden, is de bemanning geïnfiltreerd, en heb ik bij toeval meegemaakt hoe een der zich onder een valse naam in Europa bevindende leiders het sein heeft begrepen? Hij heeft niets trachten te verwijderen. Tenslotte denkt toch iedereen dat het gewoon de naam van een passagierende matroos is.

Misschien weten de monniken hier meer van. Wie zal ooit weten of het Vatikaan ook dit niet - als altijd - oogluikend toelaat.

Toen Himmler bovenkwam ging hij pissen.

Ook hem kan de opwinding naar de blaas stijgen.

Ik weet zelden wat ik moet fotograferen. De meeste aardige dingen die ik tegenkom staan al op ansichtkaarten.

Toch kom ik altijd erg veel tegen. Ik zie zoveel dat ik er 's nachts onrustig van droom. Mijn fantasie werkt koortsachtig. Dit mag de lezer een beeld geven hoe iemand die brokstukken in handen krijgt, deze aan elkaar tracht te lijmen. Er is veel te zien. Maar ook raak je getraind in het kijken, in het analyserend kijken, of het associërend kijken. De hoofdzaak is dat je iets waarneemt en iets te weten komt.

Het kerkje Domine Quo Vadis ligt vrij aan het begin van de oude Appia. Petrus, vluchtend voor vervolging uit Rome, komt hier op de driesprong de verschijning tegen van Jezus en hij vraagt hem: quo vadis domine: heer waar gaat gij heen? Jezus antwoordt hierop, al niet minder literair: venio iterum crucifigi: ik ga mij aan het kruis laten spijkeren. Hierop maakt Petrus rechtsomkeert en gaat terug naar Rome.

Dat de ontmoeting van die twee op een warme dag plaatsvond, bewijst de steen in het herdenkingskerkje, waarin de voetafdrukken van Jezus staan. Ze hebben waarschijnlijk nog een aardig tijdje oude herinneringen staan ophalen, want de voeten zijn behoorlijk in het steen weggezakt. Misschien was het zo heet dat de steen smolt. Je weet het nooit waar Jezus komt. Dat laatste is in één zin de inhoud van een klein miljoen preken. En nu het volgende: omdat er op dat ogenblik geen roomskatholiek aanwezig was om de steen te slobberen, heb ik even mijn schoenen in de afdrukken gezet. Ik heb maat 41. De *schoenen* pasten er met groot gemak in. De Heer zijn tenen hingen er zelfs nog een eind buiten. Dit zijn geen voeten geweest, dit waren schuiten, loopvlakken, zowel in de lengte als in de breedte van werkelijk oecumenische afmetingen. *Het is duidelijk dat iemand daarmee over het water kon skieën*.

Blijft er het probleem van het motorbootje.

Wat zou iemand ertoe bewegen om suppoost in een museum te worden? De mogelijkheid tot meditatie? Waarschijnlijk niet het salaris. Voetklachten? In ieder geval niet een overmaat aan temperament. De slapende honden moeten overigens voortdurend wakker zien te blijven. Het zijn mensen met een dubbelleven: voortdurend speurend naar potentiële krakers geven zij zich over aan hun diepste monkelende misnoegen of zwijgende vreugden. Zij bezitten een machtspositie: bij hen berusten sleutels van de interessante kamers, de verborgen objecten, de obsceniteiten. Zij laten ons daar toe waar niet iedereen mag komen of gewoon in de glazen huizen waar wind en regen oude fresco's kunnen uitwissen. Zoals gezegd, hebben zij de hele dag om na te denken. En denkende mensen die omgeven worden door een eeuwig vakantie houdende horde, bezinnen zich op methodes hun tussen de kunstschatten van rijke beschavingen schraal afstekende verdiensten wat meer glans te verlenen. Zij zijn in staat deuren te openen die zelden opengaan.

Dat is een speciale service, waarvoor ze beloond behoren te worden.

Zij zijn echter eveneens (want niet overal zijn die geheime deuren) bij machte om deuren te sluiten die *open* dienen te zijn. Achter deze deuren, zichtbaar door glazen wanden, zitten de suppoosten als vreemdsoortige sneeuwwitjes.

'Is dit godverdomme ook al dicht?' vraag je je bezorgd af.

Want wie aanstalten maakt: niet de trouwe waakhond. Op het ogenblik dat je je omdraait om weg te gaan of overleg te plegen, komt er beweging in de rijksambtenaar.

Later doet hij ons ook weer uitgeleide.

Je *hoeft* natuurlijk niets aan hem te betalen. Maar pri-

mitieve fresco's vertederen.

Ik heb een hekel aan fooien. Wanneer ik een ander iets toestop (iets dat altijd in de orde ligt van een fractie van mijn bezit, of dat nu honderd dan wel honderd miljoen gulden bedraagt), voel ik mij patserig. Ik geef bedelaars ook niets, ik zou ze de *helft* moeten geven van wat ik bezit en dat verdom ik tenslotte ook.

Een suppoost evenwel zal bovenstaande bedenkingen ervaren als uitsluitend egoïstisch van mijn kant.

Er komt nu plotseling (en waarschijnlijk voor even) een gevoel op dat ik al gestorven dacht. Het is iets uit mijn kinderjaren. Het is het gevoel niet overal heen te kunnen en het verdriet om het vluchtige van ontmoetingen. Nu weet ik dat ik niet overal heen wil en zeker niet iedereen bij me wil hebben die ik tegenkom.

Dit is een noodzakelijke afweer, geen egocentrische vrijblijvendheid.

Ik kom uit Connecticut. Mijn ouders zonden mij naar Europa. De laatste dagen logeer ik in het Hilton. Dat is om mijn vader een plezier te doen. Ik ben zeventien. Ik haat politici van het soort Nixon. Niemand denkt in mijn omgeving. Ik ben het zwarte schaap in de familie. Mijn vader schrijft een boek over zijn jeugd. Ik wil hier niet meer weg.

En ik ben geboren bij Stratford-upon-Avon. Ik ben bijna vijfentwintig en kom net uit Nairobi. Ik ben secretaresse bij het Internationale Monetaire Fonds. Ik woon in Washington en verdien veel meer dan ik in Engeland zou kunnen. Maar toch blijf ik er niet lang meer. Ik ben nogal eenzaam in Amerika. Ik ben nog maagd. Ik verlang wel eens naar een man. Ik zeg niet dat ik er *nu* naar verlang, maar ik ben er wel aan toe. Het moet niet lang meer duren. Als je na twee keer uitgaan niet met

een Amerikaan naar bed gaat, laat hij je barsten. Alles is ingesteld op seks. Ze kunnen niet begrijpen dat je niet met ze wilt. En dat je teruggaat naar Europa. Ze geloven dat hun eigen land het beloofde land is. Niets is beter. Wie daar komt moet zijn eigen nationaliteit laten varen. Maar ik blijf niet lang meer.

Morgen zit ik in het vliegtuig. Binnen vierentwintig uur loop ik gewoon weer door New York. Van daaruit is het nog drie uur rijden naar Connecticut.

Hoeveel uur kost het je dit te weten te komen?

I'll never visit Amsterdam, I'm sure. There's no time. In vacation I'll have to visit my parents in England.

Op zoveel vleugels strijken ze neer. Ze kunnen vliegen op *alle* vleugels, en zo vanzelfsprekend. Hoeveel uur kost het je om dit te weten te komen? Zij zijn al thuis als je hen moeizaam terughaalt in je geest.

In de verte bleven de bergen zo goed als schaduwen. Zoveel krekels. Zoveel geluiden. Overal stemvormen (kwaadsprekerij). Een en al uittocht. Wat ik zie wordt vanuit andere gezichtshoeken waargenomen door anderen, maar daarna gestort in de molen van een oneindige melancholie, treden er plotseling nieuwe vormen aan de oppervlakte en stemmen beginnen te spreken die ik niet herken.

'Dit is de nacht van de paardenkooplieden.'

'Zonder te weten dat het hier licht zou worden als het daar duister werd, begaf zij zich evenals gisteren in haar onverzadigbare verwarring naar de knop van het licht en bemerkte dat zij in plaats daarvan gordijnen openschoof.'

'Het gebruik van de toiletten is gratis', staat er overigens alleen in het Italiaans te lezen in het 'Musei e Gallerie Pontificie Biblioteca apostolica Vaticana', en deze sim-

pele mededeling is tekenend voor het hoofdkwartier van het internationale vrijgezellensyndicaat ter behartiging van de belangen der armen.

De toiletten zijn gratis. Halleluja! Ik heb er lang over nagedacht en ik kan nog steeds niet begrijpen waar ze het van doen.

Buiten de toiletten is er niets gratis in Vatikaanstad. 500 lire voor een museum waar geen bijzondere tentoonstelling is. Dit terwijl de Italiaanse staatsmusea 100 tot 200 lire toegangsprijs rekenen, terwijl je voor 500 lire een toegangskaart voor *alle* staatsmusea in heel Italië koopt. Maar iedere toerist wil de Sixtijnse kapel een keer zien en de appartementen van de Borghia's en niet te vergeten een schilderij van Leonardo da Vinei. Maar goed, laten de heren zelf weten hoe duur ze hun zaken verkopen, het zijn tenslotte zakenlieden. Hóe zakelijk laten ze je vooral zien in dat afschuwelijke imposante kreng, de Sint Pieter, waar je - gelijk in het circus de stallen - de schatkamers mag bezichtigen: voor geld natuurlijk. Ook kun je via een andere ingang in de koepel komen: niet gratis zoals de w.c.'s. Jezus zou wekenlang werk hebben de handel uit deze voorhof van hem te verdrijven, maar, om even heel oneerbiedig te zijn, als president-directeur weet hij *nu* zo langzamerhand genoeg van economie om dat toch maar niet te doen. Hoewel je het nooit weet met familie-N.V.'s.

Wat mij aantrekt is het openlijke cynisme van deze kerk. Daar kunnen mijn vrienden de gereformeerde doodbidders nog wat van leren. Wie binnen de poorten van het Vatikaan, om zo te zeggen bij de paus op schoot, de gedachte aan geld durft te verbinden met fecaliën (tenslotte moet je eerst de mogelijkheid opperen alvorens die te verwerpen), doet toch wel heel duidelijk en openlijk afstand van zijn heiligheid. Net als die in de capella Sistina over de grond zwabberende Amerikaanse. Maar

die had best een dollar tegen haar diepste behoeften kunnen aangooien.

After all was het jammer dat we niet moesten.

Ik vraag mij bij nader inzien af of dit toch niet een diepere bedoeling heeft. Bij het laatste avondmaal waste Jezus de voeten van zijn discipelen. Daar kunnen we nu natuurlijk niet meer aan beginnen. Wat is in plaats daarvan dan duidelijker een teken van nederigheid dan de plees open te gooien? Het stonk er in het voorbijgaan inderdaad afschuwelijk.

De roomse kerk zoekt het gaarne onder de gordel.

Dit kun je goed waarnemen in de beeldengalerei. Diverse pausen, waaronder ook de legendarisch vrijzinnige Joannes, hebben zich beijverd de schande van blote mannenbeelden te voorzien van blaadjes. In een enkel geval piept er nog een stukje schaamhaar bovenuit, maar verder is het heel grondig gedaan. Als je zo'n blaadje optilt gaan, zoals bekend, de klokken luiden van de Sint Pieter. Joannes wilde ook de engelen in de capella Sistina van broekjes laten voorzien. Hij had er beter zelf een kunnen aantrekken.

Vandaag, twee dagen na de dood van Verwoerd, dwalen wij door de ruïnes van het oude Ostia. Het is er niet zo vol, tenslotte zijn de laatste bewoners honderden jaren geleden vertrokken, de stad overlatend aan wind en zand. En, zegt hier de archeoloog, toen zakte het hele zoodje in, behalve die gebouwen die de zandlast konden torsen. Ik weet het niet met archeologen. In hun dodensteden waar hagedissen en kleine slangen voor de voeten wegschieten, zijn zij de absolute heersers, maar omdat er niemand is, leven zij zich uit in reconstructies en soms lijkt het of zij wachten tot de beelden zullen spreken.

Hoe is het trouwens met die beelden? Je zet ze niet weg

in een kast. De oude kasten zijn er overigens niet meer. Dus plaats je ze daar waar ze eeuwen geleden ook stonden: op een muur, die toen nog heel was, zodat, wanneer de beelden bleven staan maar een imaginaire tijdmachine de omgeving ongeschonden kon terughalen, zij halverwege dak en plafond in de muur zouden steken. Nee, beelden en pilaren zijn meestal maar lokkertjes. In pilaren geloof ik helemaal niet, tenminste niet in de op zich zelf staande. Werklieden zijn hier bezig een aantal ruïnes op te bouwen, zodat over een paar jaar mister X kan zeggen: het is toch opmerkelijk dat juist dìt is blijven staan. Maar zijn closest friend, mister Y, aannemer, weet dat het nep is. Weinig mensen hebben zo'n gevoel voor bedrog als hij. De dag kàn komen dat de resten van althans deze beschaving zijn blootgelegd. Dan zullen de archeologen misschien naar eigen smaak gaan bijbouwen. Ook voor hen zal de dag aanbreken dat hun wetenschap hen niet meer prikkelt. Op die dag zal een begin worden gemaakt met het ontgraven van een nieuwe dodenstad, aan de monding van de een of andere rivier, ver van de bewoonde wereld. Nieuwe theorieën zullen worden opgehangen aan deze grootste fake van de geschiedenis. Maar uiteindelijk zullen ook in die stad mensen geleefd hebben: de archeologen. Zoals in Ostia. Eindelijk weet ik wat ik moet fotograferen. Hier liggen vloermozaïeken van een smaak, een verfijning die heel vreemd aandoet naast de monsterlijke triomfbogen. Maar dit alles, dat in één dag lijkt ontstaan, beslaat eeuwen. De bezoeker van één van de dodensteden (ik noem ze zo, het zijn geen werkelijke necropolen) komt binnen en gaat zich onmiddellijk te buiten aan zijn eigen onderzoekingen. Met hem gaat het in korte tijd als met de stad, het object van zijn onderzoek: eerst dringt het beeld in hem door, dan wordt hij deel van het steen, maar hij beweegt nog. Langzaam droogt hij uit, hij kan

bijna niet meer lopen, hij is uiteindelijk de laatste bewoner geworden die tracht te ontkomen, terwijl hij weet dat hij teveel is: er is geen waterleiding, de thermen zijn onbruikbaar, in het thermopolium, de bar, zijn de vaten leeg. De zon is aan de stad genadig. De dood mag eigenlijk niet gestoord worden. Als mijn vrouw ergens in de schaduw uitrust, ga ik alleen op verkenning in een onderaards gewelf. *En plotseling is daar de schrikwekkende stilte*, alsof elk moment de muren zullen toeklappen (dat denk ik niet), een Romeins burger zal toespringen (ook dat niet), nee, alsof ik hier altijd zal moeten blijven, alleen, in deze huiveringwekkende ruïnes die de facetten van een ander, ouder leven laten zien, maar die tenslotte dood zijn, begraven en weer opgegraven, als een geraamte, zonder leven, zonder mensen, zonder verdriet, zonder elkaar pestende kinderen. Pompeji is nog beklemmender, daar sloeg de dood plotseling toe. Pompeji toont een momentopname, Ostia langzaam verval. Van alles wat er was, is alleen de stilte gebleven, de beweginloosheid.

Arbeiders zijn dus bezig onze nieuwe emoties aan elkaar te metselen. Wie wil gestraft worden met één nacht in deze idyllische omgeving? Ik niet. Thuis heb ik mijn steentje. Maar hier heeft een kolossale steenmassa *mij*. Wat is de aantrekkingskracht van zo'n dodenstad? Ik zoek er naar emoties. Ik probeer er mijn voorouders te betrappen. Ik ben hier een door de cultuur gemachtigde voyeur. Wellusten wil ik zien, vooral wellusten. Steen oppert de gedachte aan orgieën.

Er zijn nog wel een paar orgieën in Pompeji. In Ostia is de wellust eveneens door zand bedekt. Zo zal Bussum zijn bijvoorbeeld, eens. Een stad; er groeien pijnbomen en er woekert gras. Je loopt daar, steeds verder. En uiteindelijk (zoals ook uiteindelijk in Pompeji) bereik je een stil weggetje waaraan wat fundamenten liggen. Alsof

hier alles nog zou kunnen beginnen.

Maar het begint nooit meer. Old Soldiers & Co. Dit is het verdwijnen. Ik draai mij om.

Het is tijd om weg te gaan.

Het ergste is dan om buiten de hekken te komen in een negorij, waar eens in het half uur een bus komt.

De vervreemding eist zijn tol ondubbelzinnig.

Vaak hebben op de mooie plekjes van de wereld mensen gewoond die hun buurt hoogstens met een andere konden vergelijken, in dezelfde stad. Vaak wordt trots waargenomen onder de niet bereisde eenvoudigen, maar veel trots bezwijkt wanneer iemand met de geldbuidel rinkelt. Niet alle plaatsen waar het leven, al is het voor een uur, verandert, hebben een attractie in de vorm van een opzienbarende fontein: op die plaatsen blijft de tijd bijna aan zichzelf gelijk, het zonlicht valt iedere dag in dezelfde ramen, dezelfde katten sluipen generaties lang zwanger langs de huizen.

Maar dan zijn er die andere plaatsen, de weelderige, de wereldwonderen voor de smalle beurs.

Met die plaatsen is het zo gesteld: ze worden ontdekt door mensen uit dezelfde stad. Je kunt er samenkomen. Het is er rustig. Je bent er onopvallend alleen.

Daarna gebeurt er iets: onder een groep artiesten valt één man op, die daar toevallig op een huurkamer gewoond heeft. Iemand maakt een film en dat leuke pleintje reist in 70 mm Panavision de wereld door. Op dit punt is het toerisme weliswaar nog niet geboren. Maar het wordt geboren.

The wonders of the world by night. Waar een eenvoudig, onverlicht wijnhuisje was, verrijst een restaurant. Mother's home-cooking in plaats van ademhalen in de stilte.

Nog altijd heb ik dingen ontdekt.

Bij terugkomst ergens heb ik ze vaak verloren.

Ik heb hem gezien. Ik heb hem ja waarlijk gezien. Marcello Mastroianni. Niet dat het me veel kon schelen of dat het een aanschouwen bij toeval was. Want iedereen zag hem en riep naar hem en het was zonder dat onmogelijk dat iemand hem gemist had, want de held van veel natte dromen had zich bescheidenlijk uitgedost met een rood jasje. Het deed mij eigenlijk vooral genoegen dat we van dezelfde kok aten. Maar bij nader inzien lijkt ook dat genoegen mij niet houdbaar. Het was een heel duur restaurant. De obers liepen allemaal verkleed als *zeerover*; je kon er ook ijs toe krijgen, wat wij niet genomen hebben. Vooral gegrilleerde patrijzen verwacht ik niet onmiddellijk bij de piraten. De patrijzen waren dan ook op. Er speelden wel twee volksmuziekbandjes, vlak achter mij soms, zodat ik het spuug van de zanger uit mijn soep moest weren door mijn arm voor het bord te houden. Ook was er nog een trompetterkorps, dat voorbij kwam rennen, al trompetterend. Daarna kwamen alle optredenden voorbijrijden in postkoetsen en gestoken in camavalsuitrustingen met van die grote koppen. Mijn vrouw dacht dat het werd gedaan omdat anders Marcello zijn eten niet zou kunnen weg krijgen. Daarentegen opperde ik dat het een andere reden had, vooral toen een muzikant van de geldophaaldienst reeds voor de tweede keer langskwam, verkleed als beleefde Corsicaan. Er waren er zelfs twee verkleed als jezuïet. Die zongen niet, hoewel ze uit Amerika kwamen. Maar eten en roken: die jongens worden toch niet gestraft met kanker. Ze hadden ook fathers from Holland ontmoet, zei de ene die naar mijn bedgenote keek alsof ie nog nooit op een vrouw had gelegen.

Dit kun je allemaal meemaken in Trastevere. Na 11.30 uur spelen de bandjes verder ‘down in the cellars’.

Net als de jezuïeten dus.

Het is overal herfst aan het worden. Soms valt een blad op mijn krant. De beweging zal versnellen, vijfentwintig uur in een trein; de tijd zal echter één uur worden teruggezet, zodat het maar vierentwintig uur wordt. Er is dus één uur teveel, tussen zomer- en niet-zomertijd. Bij aankomst was er precies één uur te weinig, één uur niet besteed, zodat dit ene uur geïnvesteerd kan worden. Zo heb ik steeds één uur achter de tijd aangelopen. Dat uur wordt teruggegeven op de grens van Zwitserland. Dat is logisch, wie kun je beter de tijd laten verdelen dan de Zwitsers?

Eén uur achter de tijd aan.

Of bijna twintig eeuwen?

En dit voor onze roomse vrienden, voor zover ze nog aanwezig zijn.

Jullie herinneren je de Scala Santa, de naar Rome overgevlogen trap van het paleis van Pilatus, achtentwintig treden, slechts op de knieën te beklimmen, vanwege het feit dat Jezus er op zijn voeten overheen ging. Onderaan een pater aan een soort toonbank. Hoe kan een gezonde vent het aanzien hoe versleten oude wijven, krakend en mummelend, zich dit trapwerk ophijsen? Doet het hem niets meer? Denkt hij dat zij er jonger van zullen worden, een soort ochtendgymnastiek, of gelooft hij zelf eveneens in het wonder?

Welk wonder? Weet ik veel. Er is geen wonder. Er is alleen een trap waarvan je op één plekje het hout mag kussen, de rest is goed afgeschermd.

Waarom zit die monnik daar? Hij geeft waarschijnlijk adviezen. Dat is een soort serviceverlening waarop de geachte cliëntele aanspraak kan maken. Het is een onderdeel van de heilige business.

Bovenaan de trap, psychologisch juist, kun je kaarsjes kopen en even verderop is zelfs een hele zaal voor souvenirs.

Wie wil zijn familie geen ansicht sturen na zijn geweldige roomse sportprestatie? De achtentwintig treden in 1.02.

Dat had je maar gedacht. Je komt die godverdomde trap niet op zonder achtentwintig maal achtentwintig gebeden.

Bovenaan de trap heb ik gestaan als een Jezus. Het leek of al die mensen op mij afkropen, dat is soms een hele troost. Ik stond daar bij wijze van spreken met de chronometer in de hand. Helaas wordt mijn vrouw bij dit soort activiteiten van mij steeds een beetje zenuwachtig. Zij vertrouwt de roomsen niet. Ik daarentegen vertrouw ze volkomen, omdat ik weet wat mij te wachten staat. Je hebt geen speciale gaven nodig om de religie van de commercie te ontmaskeren. Het is alleen jammer dat de aangeboden koopwaar ondeugdelijk van kwaliteit is. En ik heb ook wel eens mooiere verkoopsters waargenomen. Opzij van de kruiptrap zijn looptrappen. Kruipen en lopen. Deze handelingen symboliseren heel fijnzinnig verschillende stadia in de ontwikkeling van de mens.

Omdat de roomse entourage geldhonger op het stralende gezicht draagt, vinden veel Amerikanen het misschien zo fijn in Rome. Geld. En geld is tijd.

Moet de eeuwigheid dan op een koopje?

Tijd. Morgen zal ik mijn verloren tijd terugkrijgen. Wat zal ik doen in dat uur? Misschien zal ik mij voorstellen hoe zich een senator over de via sacra op weg begeeft naar zijn huis. Boven hem de bomen van de Palatijn. Weinig karren, weinig geluiden. Het waait, het is in de namiddag. De senator heeft dorst en verlangt naar een bad.

Hij slaat rechtsaf naar de thermen.

Het is rustig op straat.

Dan spreekt zijn god hem toe vanuit het gebladerte. Hoe ritselt zijn god, alsof hij een hagedis is. Waarom zou zijn god geen hagedis zijn? Deze opmerking besluit hij voor zich te houden. Zijn hand voelt klam aan. Opnieuw spreekt zijn god en beveelt hem onmiddellijk naar huis te gaan. Thuis blijkt iedereen in rust. Er is niets gebeurd. Terwijl hij zijn huis verlaat om alsnog naar de thermen te gaan, is het plotseling alsof ze er niet meer zullen zijn. Alsof zijn god *eeuw* heet of *snelle vaart*.

Hij begint nog meer te zweten. Alsof hij verdwaald is in een ander leven en zich op weg begeeft naar een plaats, verwoest op het ogenblik dat hij het atrium van zijn huis heeft betreden.

Er zijn overal bomen. Het geluid is nu soms niet om aan te horen. Hij loopt sneller verder. Nu begint hij alles te vergeten. Nu is hij er zeker van dat hij verdwaald is.

Dit laatste denkt hij maar even.

Idolen

Vervelend voor je, Z., maar misschien komen drie we ken rust in dat tehuis je vorm uiteindelijk ten goede. En dan ben ik het die je toch nog wereldkampioen gemaakt heeft! Dat is, als je de titelstrijd wint. In dat geval kunnen je supporters mij vergeten, de pers komt eindelijk jou weer eens fêteren, en als alles meezit blijven telefonisch aangekondigde fecaliën mijn brievenbus een tijd bespaard.

Om jou de rust te gunnen die je nodig hebt, reis ik, als mij dat vergund is, een ogenblik weg uit mijn bestaan. Ik hoop dat god mijn smeekbeden niet zal verhoren en dat de wielrenners verstoken blijven van het onheil dat ik zoëven nog over ze opriep. Laat de hele Tour de France in het ravijn lazeren heer, bad ik, en dat was een beetje jouw schuld.

Ik stapte in Amsterdam een coupé binnen en begon te reizen. Dat is gemakkelijk gezegd. Zij nam in Arnhem tegenover mij plaats en was aantrekkelijk. Ik hielp haar met haar rode koffer. Ik tilde hem niet zozeer moeizaam boven mijn hoofd, maar gooide hem als het ware speels in de lucht. In mijn rug knapte iets. Ik mocht haar natuurlijk niets laten merken.

Met trillende vingers stak ik een sigaret op. Zij keek naar mijn hand en daarna monsterde zij mijn uiterlijk op zo'n grondige wijze dat zij mij meteen herkend *moet* hebben. Zij zweeg. Ik wachtte af. Daar zaten we met z'n tweeën. Gedurende veertien dagen had mijn beeltenis vrijwel dagelijks in alle kranten gestaan. Zij rommelde in haar tasje en pelde papier van een rol pepermunt. Nu

zal het grote woord eruit komen. Nog even, alle moed bijeengeraapt.

‘Jawel meneer Paul Horsman. Ben ú even uitgekakt op de Nederlandse schermen!’

Ik vouwde mijn krant dicht.

- Wilt u misschien een pepermuntje?

Dat kon ik na al die inspanning natuurlijk niet weigeren. Intussen werd de coupé al wat schemerig.

Met een pijnlijke rug boog ik mij naar de rol toe.

- Heerlijk, zei ik. Dank u wel.

Het gesprek was al niet meer te stuiten.

De coryfeeën van het Openbare Leven lieten zich maar al te graag door mij interviewen. Vaak glimlachten ze vol ingehouden trots als ik ze bij mijn kijkers verdacht begon te maken. Een genoeglijk gezelschapsspel. Het maakte niet uit wie er aanging, als hij zichzelf maar belachelijk maakte. Dit alles had bij nader inzien iets weg van een reclamespot: bij inlevering van uw gebit, één kaakslag cadeau. Omdat mijn programma spoedig grote faam genoot, kon ik er niet iedereen meer voor krijgen. Wat dat betreft is de faam van sommige programma's inderdaad te groot. Ik kweet mij zonder aanziens des persoons van mijn taak de mening van mijn gasten te vergelijken met mijn eigen opvatting van de werkelijkheid.

Beste Z., dat is met jou dan even uit de hand gelopen.

Sportvrienden wezen mij met de vinger na en riepen ‘vuile smeerlap’. Maar dat was niet erg eerlijk. Toen Z. ‘voor het oog van de camera's’ tegenover mij plaats nam, zat hij tegenover een kritische deskundige. Ik vroeg hem: - Meneer Z., uw supporters noemen u bij uw voornaam. U heet Cor. Reporters spreken graag liefkozend over ‘onze Cornelis’. U hebt dit jaar een aantal klassiekers ge-

wonnen, terwijl u vorig jaar een zeer hoge klassering behaalde in de Tour de France. Uw overwinning in de rit tegen de Puy de Dôme op zullen de kenners niet gauw vergeten.

- Allicht niet, zei Cornelis Z.

- Meneer Z., waar ik met mijn vraag naar toe wil: als de eerste de beste messentrekker en bekkensnijder naar mij toekomt en mij op de schouder slaat en bij mijn voornaam aanspreekt, dan heb ik de neiging hem een klap voor zijn kop te geven. Voelt u deze neiging net zo?

- Tja, zei Z. De mensen zijn natuurlijk je brood.

- Vanzelfsprekend, antwoordde ik. Maar u bent een wielerpersoonlijkheid. Een vedette. Lijdt deze vedette geestelijk niet onder handtastelijkheden en brutaliseringen?

Z. was een voorzichtige jongen. Hij had het ver gebracht, zijn macht over de pedalen was verbazingwekkend en hij reed in die rit naar de Puy de Dôme met een waanzinnig groot verzet. Hij dacht over mijn vraag na en begon een beetje te zweten, een druppeltje maar. In gedachten gaf hij nu zo'n rochelende en boerende Brabander een trap voor zijn hol, maar tegelijk omarmde hij de massa die hem toejuichte en waarin hij geen gezichten onderscheidde, alleen bewondering. Z. was al een tijd een vedette. De nieuwigheid was er dus af. Terwijl ik hem die vraag stelde begon hij een hekel aan mij te krijgen. En hij had het van tevoren kunnen weten! Hij was ijdel. Hij hield de trap in die hij zojuist bijna had uitgedeeld en keerde vanuit de sophisticated omgeving van mijn programma ijlings terug naar het land van zijn vaderen.

Moeilijk glimlachend zei hij:

- Kijkt u eens, voor mijn supporters, het is misschien vreemd om dat te zeggen, en u moet er niet meteen iets achter zoeken, maar voor hun ben ik...

- Een gezalfde? informeerde ik.

Hij dacht na en schudde zijn hoofd, haalde zijn schouders op en durfde deze blasfemie niet te beamen.

Maar Z., een godheid, dat was je! En ik zei:

- Al met al valt die beroemdheid u dus licht?

- Het is een gave, antwoordde Z. Het is mijn taak, begrijpt u.

Hij zweette nog meer. Ver onder de Moerdijk griste iemand naar een telefoonboek.

Zij was op weg naar Florence. Een archeologe op vakantie. Beruta heette zij.

- En jij? vroeg ze.

Ik gaf haar mijn naam. Paul Horsman. In alle kranten stond die naam, maar ze deed alsof ze nooit eerder van mij had gehoord, zodat ik een beetje in verwarring raakte.

- Weet je meneer Horsman, zei ze. Je lijkt op een grootgrondbezitter, een planter. Je lijkt op mijn zwager. Hij heeft een ranch in Arizona. Telkens als ik dit aan iemand vertel vraagt hij of die kaalgeschoren zwager stevig op zijn paard kan blijven zitten. Dat kan hij. Jij lijkt op hem.

- En lijk jij op je zusje?

- Gelukkig niet. Dat zou een geval zijn van Alice in Spiegelland.

- Een zusje in Amerika, zei ik.

- Nou, riep ze lachend. Amerika, dat is typisch een land voor zusjes, vind je ook niet?

- Hoeveel vrienden ga je bezoeken? vroeg ik Beruta.

- Ik kan het best met mezelf af, antwoordde ze. Ik heb het dit jaar druk genoeg gehad. Om eerlijk te zijn: het is nu vakantie en ik spuug op wetenschap en op studenten. Vind je dat soms overdreven? Kun je het begrijpen?

Ik vroeg haar: Beruta, die studenten, vormen die voor jou een probleem? Ik glimlachte naar haar. Studenten kunnen toch niet je probleem zijn.

- Ik heb geschiedenis gestudeerd, zei ik. Ik begrijp natuurlijk wel wat je bedoelt. Ik ben er altijd een voorstander van geweest dat mensen in het onderwijs meer vakantie krijgen dan anderen. Jij bent archeologe. En je onderwijst studenten hoe ze in de grond moeten graven. Dat is verschrikkelijk vermoeiend. Vooral omdat het je moeite genoeg zal kosten elke keer daarbij weer uit te leggen waar die wetenschap van jou toe dient.

Inmiddels had zij haar tijdschrift verfrommeld. Wist niet meer of ik haar ernstig nam.

Ik vroeg:

- Voor welke krant werk je?

- Niet voor de jouwe.

- Kijk eens, zei ik. Het ligt anders. Kranten werken vandaag de dag aan mij. En ik zou graag willen weten of je mij herkend had. Want in verstoppertje spelen heb ik geen zin.

- Horsman, zei ze. Je bent een kerel met problemen. Laat ze. Zand erover. Ik weet evenveel over je als iedere andere krantenlezer. Maar ik ben echt archeologe en jij hebt zeven jaar geschiedenis gestudeerd, dat ligt een beetje in de buurt.

- En hoe ben ik terechtgekomen? vroeg ik.

- Op je kont.

Eén ding is zeker: eens stond ik in de ontvangsthal van de universiteit. Ik met mijn diploma. Verder geen been om op te staan. Maar een trouwe schare familieleden ondersteunde mij en fluisterde over de aanstaande promotie.

Het was half negen. De nacht wachtte voor een goed gesprek.

Kun jij die mensen zonder lachen aankijken die zich hun hele leven lopen te verbijten omdat ze de missing link nog niet hebben gevonden? Vijftienhonderd bruto in de maand om te beginnen en nog moeten ze het doen met een versteende bananeschil in de bodem van Hoogkarspel. Erger nog: was het maar een bananeschil. Maar het is een pijlpunt, er zijn al miljoenen pijlpunten, ook in die tijd is heel wat afgeknald.

En de studenten die waanzinnig belangstellend naar je billen staan te kijken wanneer jij op geschoolde wijze een scherf uit de grond trekt.

Beruta. Ja, Beruta was werkelijk een vrouw voor een helrode sportauto. Zondags in het bos. Weg met de knekels. Een gewone picknick op een van die slordige voorjaarsmiddagen. De barbecue boven een nest mieren. De lucht raakt vol pittige geuren: dat is de Hollandse familie die te veel uitheems in zijn eten doet. Sauzen druipen uit kant-en-klaarflessen over de rozestruiken. Wat voor gesprekken moet je daar voeren met je vrienden? Thee met rum of koffie met cognac. Langzaam komen de verhalen los. Een achterneef wordt even handtastelijk. Gaan de bomen schuil achter het panorama van zoveel onderuitgezakte lichamen? Of pissen de kinderen vruchteloos in hun broekjes omdat hun moeder elders is: elders, dat is in de struiken, op de weg die naar de uitzichtpost over de rivier leidt, naar die ene blik op een wereld die vredig is als een kerststal zonder jezus, en ezels en sneeuw.

Archeologie: net als kunstgeschiedenis, zo'n vak voor mooie meiden (maar de oude meesters worden er niet levend van).

Ik glimlachte naar haar, zoals steeds. Mijn tanden bloot. Schiet op. Het enige dat ik heb opgestoken van reclamespots is dat arbeiders hun geld niet verdienen maar vàngen, waarna een echtgenote die zo uit de koelkast ge-

stapt lijkt, er de boter voor koopt die ertoe bijdraagt dat deze kostwinner in ieder geval vóór zijn tijd zal kreperen aan vaatkramp.

De trein liep een station binnen. Even later betrad een Duitser de coupé. Hij groette, liet zich op het pluche vallen en sliep.

Lieve Beruta. Illusies van jeugd zuigen zich vast aan de zakelijke opzet van mijn bestaan.

Ik heb geen zin om te slapen en wij gaan samen naar de restauratie en zij vraagt of ik op vakantie ben of op de vlucht.

Ik moet toegeven: dit is niet zomaar een vakantie.

Een smalle bedoening, zegt Beruta. Maar we behelpen ons. En stel je voor dat de douane binnenkomt.

Maar Zwitserland, goddank, dat ligt nog een eind hier vandaan. Uren duurt het voor zo'n trein in beweging komt. De metalen geluiden die stations zo geschikt maken voor afscheid nemen. Het angstaanjagende geschuifel in het gangpad. Dan, plotseling, maakt het camouflagenet van lawaai je gemompelde liefkozingen onhoorbaar. Eén been buitenboord. (Ga met me mee naar Napels liefje.)

Zij likt mij over mijn neus. Als een hondje. Ze bijt in mijn neus. Allemaal zachtjes en voorzichtig, steeds bedacht op de wagonbediende of de conducteur. Ik kan mijn broekzak niet bereiken voor mijn kaartje. Inmiddels slaapt de Duitser verder. Er overvalt mij een verschrikkelijke dorst.

Daarna zegt ze dat ze mij over de hele wereld wil volgen, althans kom op, samen naar Napels, om het te proberen, want Florence dat is toch ook geen uitje en ze ziet toch al niks in die renaissance en ze is geen journaliste, van wielrennen heeft ze zelfs nog nooit gehoord. Ze is vijfentwintig, en mijn uitzending over Cornelis Z.

heeft zij gemist.

Boven mij slaapt zij. Misschien ligt zij daar vredig en droomt van Troje of van een van die andere dodensteden waar zij niemandsland komt ontginnen. Straks worden wij wakker en wrijven onze ogen uit, herinneren onze beloftes, en dan? Tot ziens. Deze ontmoeting was een toevallige. Een aardige geste zonder afzender. Dat is waar onze maatschappij voor opleidt: de keurige beleefdheid die ons de kans geeft van anderen te profiteren.

Niet in slaap komen. Dat heb je op lange reizen, op stampende schepen en in ratelende treinen. Waarom nam je niet het vliegtuig, jij die zo bekend staat om je snelheid, je ontwikkeling die op een modieuze aanpassing is gebaseerd? Dat weten de kijkers niet. Die denken dat een man die over ruimtevaart spreekt morgen de sprong zelf zal kunnen uitvoeren. Vergeet het maar. Hij heeft panne met zijn autootje en bidt ongelovig of de wegenwacht langs mag komen. Dacht je dat ik het vijf minuten op een racefiets zou uithouden?

De gedachte op zichzelf al is verbazingwekkend.

Wat betekent dat precies: iemand die een ander in het openbaar een aantal vragen stelt, of is het: verhoort? Hoe dan ook, meestal is het een kwestie van *over*horen. In die gevallen doet een interview niemand pijn, en als het spel handig wordt gespeeld, vaart ieders zelfrespect er wel bij.

Maar wat betekent dat nu precies: anderen vragen in het openbaar rekenschap af te leggen? Is het een soort steekspel? Dat wordt er meestal niet bij gezegd. Is het dan een wedstrijd tussen gehandicapten?

Ik weet het eigenlijk niet. Misschien zou ik mijzelf eens moeten uitvragen. Vooruit, waarom eigenlijk niet?

Het lukt je de laatste dagen niet in slaap te komen, Horsman. Hoe ging je dat vroeger af? Lag je dan soms ook naar het plafond te staren, denkend aan mensen met twee auto's voor de deur van hun bungalow van twee ton?

Ik weet welke vraag ik aan die mensen moet stellen alvorens rustig in te slapen. Ik vraag: heeft u wel eens last van laagvliegende verkeerstoestellen, in de prettige wetenschap dat die mensen werkelijk vergaan van het lawaai.

Afgezien van de lelijke gedachte die erachter zit, beschouw ik deze benaderingswijze gewoon als tactiek van je. Je hebt iemand voor je programma gevraagd en je gaat hem vragen stellen. Nu moet je zodanige vragen verzinnen dat je de ondervraagde uit zijn tent lokt. En jij lokte heel wat van die slachtoffers op deze wijze uit hun schil.

Slachtoffers?

Ik zou zeggen: slachtoffers. Maar dat is geen communis opinio. Laten wij ervan uitgaan dat het prettig is uitspraken te vernemen waar jijzelf achter staat. Zoiets streelt je eigendunk. Maar in jouw geval is er nog een soort uitspraken dat jou in prettige opwinding brengt: de in het openbaar uitgesproken meningen van mensen die door jouw toedoen op de voor hun verkeerde wijze uit die schil komen.

Of die in de verkeerde schil zitten.

Dat zeg jij.

Maar dat blijkt!

Laten wij daarvan uitgaan: het blijkt. Tegenover jou zit een schoft. Een proleet. Een misdadiger. Laten wij nog verder gaan: zijn smerigheid is duidelijk aan het licht gebracht door jouw methode van interviewen. Dan heb jij dus prachtig werk verricht. En je laat honderdduizenden van dat werk genieten. Of je brengt ze tot

inzicht. Jouw publiek beleeft in ieder geval nog wat plezier aan de schoft. Ze maken zich eens goed kwaad bij voorbeeld. Ik vraag mij nu alleen af: welk recht heb jij om dat te doen?

Dat is heel eenvoudig. Het algemeen belang!

Daarom gaat het nu. Ik heb maar zelden een idee wat dat is. Ik zou liever zeggen: groepsbelang. En jij zit als je de een of andere fascist ontmaskert bij de goede groep. Dat spreekt alleen de verkeerde groep tegen. Maar het is jammer voor jou dat het jou populair maakt, een groepsheld, een idool. Want ben jij op dat moment niet net zo goed verwerpelijk, omdat je als rechter een publieke vermakelijkheid bent geworden? Weet je wat ik bij jou ontdekte Paul Horsman: dat jij het eigenlijk alleen op idolen hebt gemunt om *zelf* aan aanzien te winnen. Je stelt er een eer in de kijkers te laten horen hoe iemand achter zijn hand zit te boeren. Hij probeert het te verbergen. Maar jij bent gelukkig vlugger. Zo hoort het. Want als jijzelf zou afgaan, was Nederland te klein! *Dat is oneerlijk. Het is al te klein*.

Het gaat erom dat jij voor jezelf uitmaakt wat goed is om te doen. Het is onzin om te ontkennen dat veel mensen van jouw werk genoten. En je hebt dingen aan het licht gebracht die nodig eens uit het donker te voorschijn moesten komen. Dat is jouw taak als ondervrager. Maar je bent aardig afgezakt. Waarom moest je die mensen hun wielerkoning ontnemen? En is het werkelijk van belang of iemand tijdens de opnamen in zijn broek zit te pissen van angst.

Dat is van het grootste belang.

Voor hemzelf.

Het toont hem in zijn onzekerheid.

Denk je dat? Weet je dat zeker?

Als ik het niet zeker wist zou ik met mijn werk moeten ophouden.

Dat nu is jouw crisis, Horsman. Je wist het inderdaad niet zeker. En dat geval met die wielrenner heeft je dat duidelijk gemaakt. Je weet niet meer wie wel en wie niet in aanmerking komt om in het publiek op zijn nummer gezet te worden. Je weet het verschil niet meer tussen links en rechts, tussen waar en onwaar, tussen redelijkheid en verdwazing. Je hebt het allemaal geweten en je bent het nu allemaal kwijt. Daarom Horsman: jij kunt niet meer werken. Je twijfelt aan je eigen waarheid. Erger kan een mens niet overkomen. Je bent je hardheid kwijtgeraakt. Je raakt ontheemd. Je bent jezelf kwijt. Je moet alles opnieuw leren.

Hiermee wil je dus zeggen: alle hoop op herstel.

Dat zou ik niet willen zeggen. Vals spel! Je stelt jezelf vragen, en zelf geef je je deze antwoorden.

Ik ga naast haar zitten. Ik zeg haar dat ik niet kan slapen. Slaap is voor de rechtvaardigen, antwoordt Beruta, maar het moet gezegd worden dat de onrechtvaardigen meestal beter slapen.

Praat over jezelf schatje. En zij zegt: het is gewoon geen nacht om te slapen. Ik slaap trouwens niet graag in een trein. De volgende dag hoofdpijn. Nee, ik heb een flesje drank in mijn koffer. Als die Duitser maar niet wakker wordt.

Zij legt haar hand op mijn been en haalt diep adem. En ik denk: dat is zij, een archeologe. Wat is archeologie? Niets anders dan gecultiveerde necrofilie van mensen met te veel fantasie. Ik houd van fantasie. Er was een periode waarin ik die zelf had. Maar de eisen van de tijd hebben mij anders gericht. Als ik daaraan terugdenk: wat ik deed was voor mij net zo speels en charmant als Pompeji voor haar.

Zij aait mij over mijn wang. En ze zegt: het is gezellig zo, vind je niet Paul?

En ik antwoord ja, ja, in versneld tempo, op de wijze waarop oude koninginnen op pathéjournaals zich in bochten wringen en zich langs stuiptrekkende erewachten reppen. Buitenlandse delegaties trekkebekken voorbij. Hop hop. Wuivende legers in looppas. Ja, antwoord ik. Beruta, en vergeet het als dit toch niet meer blijkt dan een gril van een man in een oververhitte coupé.

Ik kus haar. Zij ligt tegen mij aan. Ik zie haar aanbellen bij het huis van haar tantes. Oude wijven. Ik kijk naar haar, kijk voor het eerst aandachtig. Laat haar op mij inwerken, iets kleiner is zij dan ik, ogen die groot en rond kunnen worden. Donker, niet door wind aangeraakt ijs. In dat huis van haar tantes was het altijd winter. Er stond een grote kachel die 's morgens kippevelkoud aanvoelde. De lambrizering was voorzien van groteske figuren en de tantes droegen jurken tot hun enkels. Ze stonken. De tuin schilderde zij: daar wordt nooit gras gemaaid. Alleen de heg wil soms gesnoeid worden door een oude tuinman genaamd Bart. Achter het behang snuiven de honden van de vorige bewoners. In zo'n kamer slaap je, op vakantie. Vanuit het raam neem je een gelig licht waar uit het huis aan de andere kant van de tuin. Twee tantes hebben je van top tot teen gewassen, twee tantes plaatsen een lampetkan met vies regentonwater op een marmeren tafeltje. Uit Indië geroofde beeldjes zenden 's nachts berichten uit:

je tantes rennen met bart door de schemer, kijk niet uit het raam, je bent schuldig.

Waaraan, waaraan? Zwetend keer je je onder de dekens op je knieën en bidt.

Later kwam je daar nog eens terug. Je was zestien, je was zelfs verliefd. De geheimzinnige geluiden van je jeugd berustten op oplichterij. Zwendel. Die lieflijke gebeurtenissen uit je jeugd, waarover de familie niet uitgepraat raakt: gelukkig is dat allemaal voorbij.

Ik zie mijzelf bezig een wesp te vangen in een glas. Een tuin in hoogzomer. Ik ben al aardig bruin en nog niets heb ik gepresteerd waarop iemand mij zou willen aanvallen. Dat maakt bedroefd maar uitermate goed. Zo'n middag vol verwachtingen. Ik hoef alleen mijn hand maar op te heffen om deze wereld in een gouden pennestreek te vangen. Bij gebrek aan behoorlijk schrijfmateriaal springt er een vlek op het papier dat ik probeer vol te schrijven met zinvolle dingen. Afvloeien, grotere maar lichte vlek. Nieuw papier zoeken, waar is al dat papier gebleven in dit rothuis, kladblaadje afscheuren: mijn handen zitten vol en daar neemt mijn zusje het glas weg en de wesp verheft zich, duikt neer; het kind begint te gillen en rent in het wilde weg tegen een pereboom op. Je was toen zwaar van emoties, net een zwangere vrouw en even onberekenbaar. Een eind weggeraakt van je leeftijdgenoten die zich onledig hielden met simpele spelletjes als elkaar zoenen in het donker. Dat wilde je ook wel. Je was onuitstaanbaar en je werd gemeden als de pest. Natuurlijk komt dat later bij. En in tegenstelling tot wat anderen daarvan zullen denken (wraak en dat soort zinloosheden) ben je een leven lang bezig de weg terug te vinden naar de mensen die je toen zo hopeloos uit het gezicht bent verloren.

Toen zat er iets goddelijks in het ruisen van de bomen en bij onweer timmerden engelen op hun trommeltjes en in dit soort noodweer beste vriend verdwaalden jouw gedachten en sloegen op hol, tijgerden door de sluippaadjes van je fantasie en overal kwamen ze maar één mens tegen: jou.

Midden in de nacht. De Duitser wordt wakker, gaat zitten, hoort ons praten en het zwijgen dat onmiddellijk invalt. Knipt een lampje aan zodat ik haar in het gezicht kan kijken.

- Paul, ik heb zo'n ontzettende dorst.

De Duitser gaapt en rommelt in een toilettas.

- Paul (een beetje angstig). Paul! Er ligt zo'n voorbehoedmiddel onder het laken. Ik voel het al tegen mijn been.

- Trek het been opzij liefje.

- Ik geloof dat het er tegenaan geplakt zit. Nee, ik weet (Well Stanley, here's another nice mess you've gotten het zeker. Paul, ik *wil* dat *jij* het weghaalt. me into!)

De Duitser kijkt naar ons en grijnst, of gaapt, of vindt een stukje van zijn maaltijd terug tussen zijn tanden.

En ik zeg tegen haar:

- Ik zal een poging doen, liefje. Maar ik kan in deze situatie toch moeilijk bij je onder de dekens gaan graaien. En waarom is die rotmof godverdomme wakker geworden!

De Duitser rekt zich uit, legt zich te rusten en knipt het licht uit. Hij gaat stilletjes liggen luisteren. Van mij zal hij niets wijzer worden. Ik pak het kapotje en slinger het naar zijn kop. Pats.

Dat wil zeggen: ik wikkel het in een papiertje en veeg mijn handen schoon aan de onderkant van de deken.

Als je vroeger aan een universiteit werkzaam was, zei Beruta, dan moest je gewoon wel promoveren. Eigenlijk ging dat vanzelf, je dreef er als het ware naar toe. Tijd voor wetenschapsbeoefening was er voldoende en wie je ook ooit konden afleiden, niet de studenten. Ik vraag mij wel eens af of die ouderwetse wetenschappers, zoals ze zich trots noemden, zich ooit afvroegen wat het doel was van hun bezigheden. Ik bedoel de A-wetenschappen. Hoeveel kronkelwegen van zelfrechtvaardiging zijn daar niet bewandeld! Het eigen plezier: een rustig bestaan Paul. Dat is nu anders geworden. Neem mij nu. Ik

ben een servicestation voor studenten, zij betrekken mij bij him problemen. En plotseling blijkt dat ik diezelfde problemen gekend heb toen ik studeerde. In onze tijd namen wij alleen niet de moeite een oplossing te zoeken. Wij waren maatschappelijk onmondig en dus ongevaarlijk. Als jij door bemiddeling van het humeur van een hoogleraar zakte voor een tentamen, nou, dan deed je het wel over. Met de pest in je hart. Dat was alles. Nu nemen de studenten hun eigen beslissingen, niet altijd even verstandig en kundig, maar van mensen die zelf zoveel fouten maakten mag je toch verwachten dat ze daar geen moeilijkheden over maken. Paul, wij bevinden ons midden in een gevecht dat zowel onbaatzuchtig is als een machtsstrijd. En ik denk niet dat dit spoedig voorbij is. Sinds twee jaar ben ik betrokken bij de opleiding van studenten. Ik was heel jong toen ik afstudeerde. Aan promoveren kom ik niet toe. Ik leg mij daarbij neer. Voor sommigen van ons is een andere taak ontstaan, en die taak moeten wij niet afwijzen. Ik zal geen grote wetenschappelijke ontdekkingen doen. Maar binnen die oude structuur was dat ook niet gelukt. Ik mis te veel ambitie en ik ben niet geniaal. Daarom voel ik mij plezierig bij mijn nieuwe taak. Ik kan mensen heel goed de weg wijzen. En als ze dat niet willen vind ik het ook best. Ik dring mij niet op. In ieder geval loop ik op deze manier de frustatie van veel van mijn collega's mis. Ik weet het wel, ze zijn allemaal geboren om onsterfelijk te worden. En ze zullen doodgaan en vergeten zijn. Eénmaal denken zij zich waar te maken in een publikatie. Natuurlijk, na verloop van tijd zullen ze ook publiceren, maar in veel gevallen had dat evengoed achterwege kunnen blijven. Hun prestatie is al vergeten wanneer hij nog op de pers ligt. En het is niet waar dat in de wetenschap alle beetjes helpen. Dat is een surrogaat pleister op de wonde, zoiets als een volkstuin voor

wie zich geen huis kan laten bouwen. Wetenschap bedrijven vormt voor veel van mijn collega's het hoofdbestanddeel van hun rat-race. Bij geld verdienen zijn zij betrokken, bij hoogleraar worden. Ze dragen niets mee dan hun ponteneur. Dat verwarren ze nog wel eens met aanleg. Ik heb zoveel mensen ontmoet zonder opmerkelijke talenten die zich nooit afvroegen hoelang hun inteelt nog getolereerd zou worden, terwijl ze zich haastten van bibliotheek naar bibliotheek.

Ik zei:

- Beruta, mijn kasten zijn eveneens gevuld met attributen van een waanzinnige verspilling. Dictaten die ik bij het teruglezen niet meer begrijp.

In deze voortsnellende trein kunnen wij eigenlijk niet meer dan naar elkaar raden. En over elkaar nadenken, zoals we dat nadenken leerden van onze vaderlijke hoogleraren die af en toe de pedagogische knuppel zwaaiden als waren zij slagmannen met een gemiddelde van 500. Eén ding is zeker: toen ik mijn doctoraal aflegde was welvaart voor mij nog een sprookje. Gewend aan ongeverfd hout stortte ik mij een ander leven binnen, dat mij begroette met popmuziek en glimmend pakpapier, ontworpen door een binnenhuisarchitect. Ik schrok ervan. Was deze buitenkant der dingen de realiteit die ik zocht? Wat moest ik opeens zonder zenuwen om de toekomst? Ik wilde mij maatschappelijk verdienstelijk maken, maar ik merkte dat mijn gemoedsrust binnen de twee maanden nog voornamelijk bepaald werd door de snit van nieuwe, strak op het lijf gesneden overhemden. Waarom schreef ik niet een populair-wetenschappelijk werkje over *het historische wezen van de oorlog*, om mijn kennis en kunde te tonen en mij te spiegelen in de bewondering van hen die mij wel konden volgen maar niet imiteren?

- Meneer Horsman, had ze gezegd. Je hebt iets van een grootgrondbezitter, een planter.

Lieve kind. Ik kan mij niet eens die volkstuin veroorloven.

Wat je daarom zegt over hardheid: die is overal nodig. Zachte mensen dat zijn lieve mensen, ze zijn hartveroverend en tragisch. Want zij worden onder de voet gelopen. Ook het voetbal is harder geworden Beruta. Ik ken een aantal mensen die het niet meer kunnen bijsloffen als kijkspel. Zij verwonderen zich voortdurend. Hun verwondering is pijnlijk. Doet zeer.

Weet je wat ik het toppunt van tegenstrijdigheid vind: een dure volkswagen. Een volkswagen dus die zich ontdaan heeft van het volk. Het is eigenlijk een wagen voor mensen die de partij van de arbeid hebben verlaten vanwege zijn linkse sympathieën. Maar misschien zie ik die dingen niet meer helder omdat ik de pest aan Duitsers heb.

Waarom ga je mee naar Napels Beruta? Hoe interessant als studieobject ik misschien ben: niet voor een archeologe. Voor jou kruipt de tijd vredig voort en misschien, als je studenten er eenmaal de brui aan hebben gegeven en brandschattend van universiteit naar universiteit trekken, misschien blijf jij dan gespaard en geeft de tijd jou nog een toegift om zich daarna vredig terug te trekken in een vaktijdschrift.

Wat is eigenlijk geruststellender dan de schilderijen van de leermeesters van jouw leermeesters, die oude zo geroemde reizigers in onvergankelijkheid?

Steeds verder weg van Nederland. Als je uit de ramen kijkt bloeien daar Zwitserse geraniums in het morgen-

licht. En de ochtend is toch al koud, rillerig. Zij zit naast mij en klaagt over gebrek aan slaap. Zij legt haar hoofd op mijn schouder en probeert of het er aan wil vastgroeien. Zeven uur. Zou er nog water in de kranen zitten? Lucht en wolken. Veeg de herinneringen uit je hoofd weg, jij die zoveel recht meende te moeten laten gelden op dat oordeel over anderen. Kwam dat in plaats van geloof in de dag des oordeels? Dan ben je wel verburgerlijkt, het grote gebaar ingeruild voor (alweer) een volkswagentje. Toch zou jij nooit slagen als piraat. De vette kooplieden kwamen je eerst omkopen en uiteindelijk zijn zij het die *jou* slachten. Weiger je hun koopwaar? Maar die hangt al aan je lichaam, fluistert tophits in je oor en wiegt je in slaap in de plastic lusthof van een air-conditioned luchtkasteel. Dat is niet alleen de Amerikaanse droom. Die hebben ze laten overwaaien naar Europa. En hoe meer je dat inziet, hoe harder je ze om him oren wilt slaan met hun eigen voortbrengselen. Maar probeer het eens een dagje zonder: je staat op een weegschaal en god wat kost dat balanceren een moeite.

Op weg uit Nederland. Maar toch niet zo ver weg dat je een greintje westelijke beschaving tekort zou komen.

Weet je wat een solist is? Dat is iemand die medezeggenschap over zichzelf probeert te krijgen.

Napels. Die stad zit vol verleden (en toekomst: de krotten). Maar mijn belangstelling voor geschiedenis is bekoeld. Dat was vroeger anders, vooral toen ik nog op de lagere school ging. Mijn grootvader nam mij wel mee naar het voormalige Koloniaal Instituut voor de Tropen, waar als slaaf verklede poppen toonden hoe je in de rijstvelden moet werken. Die poppen staan er misschien nog, ik ben daar in geen jaren geweest. Voorbije tijd van hangmatten en baboes. Mijn vriendjes op het lyceum waren zoontjes van oud-kolonialen en diplomaten. Zij wisten het verschil tussen een kris en een klewang. Meestal hadden ze een van die twee wel op hun kamer hangen. Trots toonden ze de bloedgeul en bootsten het geluid na van de plopper wiens bloed er eens op was gestold. Ze hadden zoveel meer van de wereld gezien dan ik, maar omdat hun ouders een bijzonder goede tijd hadden doorgemaakt in Indië en daarna noodgedwongen waren gerepatrieerd, was veel afgedaan aan hun vermogen tot begrijpen. Zij zagen hoe de wereld zich omwentelde. En toen dachten ze dat degenen die eerst onderlagen het uiteindelijk hadden gewonnen. Maar na de witte vaders kwamen nieuwe patroons, ook daar. Het wereldbeeld van mijn vriendjes was in ieder geval op hun veertiende voltooid. Je had goeie en je had slechte bruinen. Hun baboe, de ziel, was een goeie. Soekarno een duivel. Onderdanigheid is goed. En revolutie de ondergang van onze beschaving.

- Het begint met je spraakvermogen, zei Beruta. Hier en daar hapert iets. Je kunt allerlei woorden opeens niet

meer vinden. Je geheugen zit vol juiste gegevens maar je antwoordt in raadsels.

- Dat laatste begrijp ik niet.
- Luister lieve jongen, ik ben ook moe.
- Ik ben overigens niet gewend om over mijn woorden te struikelen.
- Maar in het bos loop jij als eerste tegen een boom.
- Ik ben erg lenig, als je dat bedoelt. Ik heb bijvoorbeeld een geweldig bereik bij het tennissen.
- Paul, zei ze. Stel dat we dit gesprek reproduceren via een bandrecorder. Hoe hulpeloos zouden wij ons dan voelen bij het afdraaien!
- Of bied het een radiomaker aan. Vreemd woord overigens. En luister naar jezelf en naar al het gelul dat je voortdurend produceert. Dat is allemaal erg pijnlijk.
- Maar de luisteraars lachen zich krom.
- Natuurlijk. Onbewust weten ze natuurlijk dat ze naar zichzelf luisteren.

- Paul, ik verheug mij erop je rond te leiden in Pompeji.
- Je denkt zeker dat ik met je meega naar dat oord.

Ze aaide mij over mijn wang. De Opwindende Stad Onder Puin Bedolven. Waar je je verlangens naar geheimzinnige tekens en voorvallen kunt botvieren. Om te dromen bij het geraamte van een mooie slavin. Maar hoe weet je eigenlijk hoe ze eruit zag? Hap, zegt dit stoffige puin. Deze mijnheer wil mij doorlichten. Om zijn eigen lethargie te verdrijven met de pijnlijke extremiteiten die hier op de vervroegde dag des oordeels hebben plaatsgevonden.

Wie zijn wij, Beruta, dat wij daar zo rustig zouden rondlopen? Ja, in zaken de dood aangaande zijn wij deskundig. Wij omgeven ons met dood, met vazen, afgerukte bloemen die langzaam sterven in de behaaglijke tempe-

ratuur van de centrale verwarming.

Ik kuste haar en wist dat zij zich aan mij vastzoog. Maar dat is niet gevaarlijk. Dat is uitsluitend formeel. Want eerst komt nog iets anders. Hoe moet ik op het punt geraken waar onverschilligheid overgaat in liefde en de opgepoetste clichéfiguur bevrijd begint te huilen op de puinhoop van zijn dromen.

- Het is fijn samen te reizen, zei Beruta. Ik kan het eigenlijk nog niet geloven. Had je dit vierentwintig uur geleden gedacht?

- Nee, antwoordde ik. Dat had ik zeker niet Beruta.

Het liefst wilde ik haar verbieden naar het museum voor oudheden te gaan. Belachelijk natuurlijk. Dat was haar eigen zaak. Maar ondanks dat maakte ik een scène. Ik vertelde haar duidelijk dat ik niet het plan had op eigen gelegenheid de middag door te brengen, *dat het daarvoor nu te laat was*. Zij probeerde mij te kalmeren, dacht een ogenblik dat de spanningen mij te veel geworden waren. Onzin natuurlijk. Spanningen worden mij niet te veel. Ik rustte juist geweldig uit. Zij probeerde werkelijk op een heel redelijke manier mijn aversie tegen het museum weg te nemen. Ik zei dat al die oude troep mij gestolen kon worden. Een museum in die hitte. En morgen zeker naar Pompeji. Daarna had je nog Herculaneum en de tempels van Paestum. Voor ik het wist zat ik vast midden tussen een handjevol vakgenoten van haar. Ik begon te schelden.

Zij lachte mij uit, legde een hand op mijn schouder en zei: doe toch niet zo verdomd eigenwijs. Het is juist koel in een museum. En ik houd niet van vakgenoten. Was ik maar je secretaresse, dan zou je geen kans hebben van de door mij opgestelde dagindeling af te wijken; morgen gaan we met de boot naar Ischia.

Ik argumenteerde tegen haar. Ik had haar ongelijk be-

wezen toen zij op het punt stond te vertrekken. Zij ging de deur uit. Ik werd nog razender. Kwaad liep ik haar achterna en ik herinner mij hoe luidkeels ik vloekte op de stoep van het museum; zij leidde mij rond tussen alle gebruiksvoorwerpen en sierstukken van haar dierbare overledenen. En ik vocht tegen de dwarse melancholie die mij altijd bevangt bij het kijken naar wat achterhaald is.

's Morgens namen wij de trein naar de kust. Het was half negen. Forenzen manipuleerden zwijgend met hun kranten. Na een kwartiertje boog de trein naar zee. De lucht had een snuifje vis in zich. In de windstilte (zo opmerkelijk in een haven) zaten vrouwen met manden op hun schoot.

Nu excerceerde vanuit de verte een manipel soldaten het beeld binnen. Kon je deze afstand overbruggen Beruta en je in de armen werpen van de centurion die net in onze richting kijkt! Als je hem kon betasten, dan zou je gelijk de lavastroom omhoog zien kruipen, terug het gebergte in. De lucht werd van alle kwalijke brandgeuren gezuiverd. Carthago borrelde op uit zijn as.

Wat is dat toch, nieuwsgierigheid? Het fotograferen van bladstille dingen die hun functie overleefd hebben? Steeds meer toeristen arriveerden in het haventje, met badtassen, gestoken in zonnige gewaden die in grijze landen zo fleurig lijken. Maar weinig gewone mensen bevonden zich tussen dit broodbeleg van reisbureauhouders.

Zij had vergeten een kleurenfilm te kopen. Dan maar zwart-wit. En in het wilde weg. Thuis heb ik een foto van mijn vader. Hij staat naast de strandwagen met mijn zusje. Zojuist heeft hij in een drol getrapt. Hoe moet hij nu kijken? Trots en blij, een jonge vader op vakantie? Misschien bloost hij wel. Die blos is in de tijd verdwenen.

Beruta droeg een roze zonnehoed. Een sjieke witte spijkerbroek waarin haar dijen geen adem konden halen.

- Ik ga op vazen duiken Paultje. Ik ga vazen meesmokkelen.

- Liefje, zei ik. Denk je nu werkelijk dat je die vindt? Soms denk ik wel eens dat die ouden niets anders te doen hadden dan vazen in de zee gooien.

- Paul, zei ze. Dat is belachelijk.

- Belachelijk? Denk eens na over dat woord. Met wat voor venijnige redevoeringen hebben op jouw zolderkamertje klassieke schrijvers jouw hersens scherp geslepen? En hoe stonden zij voor je, die helden waarmee schooljuffrouwen masturbeerden? Verschaften zij informatie waarop jij zat te wachten? Lief en onschadelijk was jij in die tijd, min of meer leergierig en vol *spleen*. Dat zei ik niet. Ik glimlachte naar haar en maakte een komisch sprongetje. Misschien had ze niet eens een zolderkamer, zoals ik. Waarachter de verrukkelijke stad lag, de huizenwoestijn. En ook dat niet. Een en al tuinen, tot je er misselijk van werd. Frisheid, bomen, krolse katten. Daar zat ik vaag te luisteren naar het schorre grammofoongekreis van een lost generation waartoe ik zelf niet behoorde.

Toen wij eenmaal volwassen waren, was er voor onze stem een plaats, en dat was alles. Langzaam begon het erop te lijken of het niet vastgeroeste deel van mijn generatie nog alleen bestond bij de gratie van een gestileerd lederen jasje en overhemden voor een prijs waarvoor onze dure zelfbewuste vaders er nog steeds drie kopen.

Wij, die zo treurig begonnen en wel eens huilden in een bioscoop.

Die de wereld onze fantasie aanboden en meer niet.

Ik keek natuurlijk op toen ik voor het eerst merkte dat ik voor allerlei meisjes een meneer was geworden. Zij

die na de oorlog zijn geboren laten zich door mij niets op de mouw spelden. Wij waren verknipt genoeg om de schijnproblematiek van in smokings geklede Italiaanse nietsnutten te ondergaan als de mislukking van ons eigen leven. Bij nader inzien is dat misschien niet onwaar. In ieder geval zitten wij nog steeds als enigen in de bioscoop en kijken naar tekenfilms en slapstick. In de tussentijd bestormen zij die na ons kwamen de universiteiten en zetten hun laarzen op de grondvesten van een nieuwe wereld die tot hun verwondering veel minder commune zal kennen dan onverschilligheid.

- Ik ga op vazen duiken.

(Ik hoop dat deze scherf mijn wetenschap rechtvaardigt.)

En verder Beruta? Wat rechtvaardigt ook weer wat? Is het geen tijd ons terug te trekken. De ware showhelden van onze époque betreden in tropenuniform het t.v.-scherm. En kunnen ze anders? De welvaartsmaatschappij waarin wij plompverloren terechtkwamen, heeft de talentvolle ex-slachtoffers beladen met weldaden en eerbewijzen. Deze helden waren mijn voorbeelden, zij schilderden in hun kunstwerken de rottigheid die ik alleen kende van horen zeggen. Wat heb ik eigenlijk van hen geleerd? Misschien alleen dit: dat ik nu zelf een attribuut aan het worden ben van degene die ik behoorde te zijn. Reken maar niet dat het mij aan iets ontbrak.

- Hoe kun je toch denken dat die stomme vazen op jou liggen te wachten?
- Dat is een kwestie van ambitie.
- Ik hoopte dat je het avontuurlijk zou vinden. *Avontuurlijk,* begrijp je wel.

Zij lachte erg aardig. Op de kade bleven weinig mensen staan. De boot tjokvol toeristen.

Dat zijn de vertegenwoordigers van mijn generatie die

zich over de reling buigen en achterom blijven kijken naar de kust. Maar misschien herken je ze omdat zij zich zo kleurig hebben uitgedost en achteloos met geld smijten. Zeg niet dat wij nooit *geprobeerd* hebben ons te ontdoen van onze afstandelijkheid. En zo botsen wij tegen elkaar op en verontschuldigen ons daarvoor, terwijl wij elkaar alvast op de schouders beginnen te slaan: wat dat betreft benaderen wij elkaar vol troost.

Wat moet ik hieraan toevoegen voor Ronald en Mary-Ann: ze holden fris en vrolijk over het promenadedek en daar waren ze net even te oud voor. We kenden elkaar niet. Maar voor je het weet is ook die geringe moeilijkheid verholpen met behulp van op de juiste toon geplaatste statements. Ronald schreef detectives. Hij reisde naar dit eiland om er de lokatie voor zijn nieuwe boek in ogenschouw te nemen. Ik dacht: misschien is dit nu wel dat echtpaar dat die advertenties plaatst in weekblaadjes. Bij het binnenkomen van je kamer glijden ze meteen uiterst onhandig uit over een kleedje en belanden aan je voeten, die ze onmiddellijk beginnen te omhelzen. Hoelang kenden Ronald en ik elkaar nu alweer niet? Toch zeker tien minuten. Vanwege de hitte ging onze conversatie al spoedig loom over oplagen, dat is altijd zo'n succesnummer wanneer ik schrijvers tegenkom.

Uiteindelijk wilde hij weten of ook ik een beroep had. Nou dat had ik. De zee rimpelloos, geen vogeltje had moed over te vliegen. Ik ben *persoonlijkheid* van mijn beroep, antwoordde ik. Bij het tweeletterwoord t.v. trok Ronald zijn registers open. Daar zat hij, een Engelse schrijver. Hij deelde mij mee dat eerdaags twee van zijn boeken in Nederlandse vertaling verschenen. Nou en? Moest ik hem soms geld aanbieden om dat in mijn programma te komen vertellen? Ik had niet eens meer een programma.

Wij waren twintig minuten op weg. Die Engelsen konden het al best met ons vinden.

Koffie onder parasols. Tussen onze vrouwen die de ondergang bezongen van Pompeji. Daarna moesten wij zo nodig met ons vieren eten. Ronald stond erop ons te fêteren. Het enige dat hij als tegenprestatie verlangde was een glimlach. Hoe meer wij dronken hoe luidruchtiger die werd. We wisselden adressen uit, want Ronald kwam de eerste exemplaren van die vertalingen zelf even aanreiken. Dit werd werkelijk een prachtige dag. Hij had liever alleen willen zijn, en het stond mij natuurlijk vrij er vandoor te gaan. Wat had ik met Ronald te bespreken? Wij zaten te eten en om te tonen dat hij wist hoe het in de wereld toegaat (ik had bijna gezegd 'hoe het hoorde') mijmerde Ronald een ogenblik over mensen bij wie de kerstman nooit eens langskwam. Wij keken door de rook van onze sigaartjes naar de symbolische hongerlap die met zijn zwarte kont op tafel zat. Ge weg smeerkees! Maar dat zeiden wij niet. Wij schaarden ons aan de zijde van de minder bedeelden en schonken hen in overvloed ons onbehagen of wat wij toevallig bij ons hadden gestoken toen wij van huis gingen.

Die helden, die schurken, die pleepapieren maffia van jou Ronald, wat is daarvan de functie? Hebben die misdadigers iets uit te staan met onze wereld. Of stappen zij door niemandsland en worden uitsluitend neergeschoten in het luchtledig van jouw fantasie? En hoe sterven zij? En hoe had je het voorgesteld hun levens te rechtvaardigen? Of is dit muggenzifterij van een *persoonlijkheid,* wiens daden tenminste nog in het openbaar gecontroleerd worden. En nu wij het er toch over hebben: wat is zo belangrijk aan jouw manifestatie dat je mensen die zich de hele dag rot hebben gewerkt ermee

zou willen lastig vallen?

Toen ik twaalf was, zei Ronald, liep ik rond met het plan ergens mijn stempel op te drukken. Voor een jongetje is dat veelomvattend. Misschien ken je dat: in plaats van onmiddellijk in slaap te vallen, vul je een stuk van de avond met nadenken over alle beloften die nooit ingelost zullen worden. Hoe is dat nu met mij? Mijn stempel druk ik alleen nog op de inrichting van mijn huis en ik besef dat ik daarin aardig geslaagd ben. Ik ben een leverancier van geschreven woord, ik word betaald naar mijn prestaties.

Kijk eens hoe het met ons zit. Ik heb het gevoel (boy) dat wij de laatste vertegenwoordigers zijn van een uitstervende kaste, de groep Erasmus zal ik maar zeggen. Schrijvers, drukkers, boekhandelaren. Wij hebben op excursies naar bibliotheken nog de plaatsen gezien waar folianten aan de ketting lagen. Nou, al bond je er vandaag wieltjes onder, dan nog zou niemand met zo'n stain-de-weg bij zijn vrouwtje durven thuiskomen.

Heb jij het niet best Ronald? informeerde ik. Maak je deze kreupele vergelijking uit heimwee naar opa Gutenberg. Waarom kom je dat niet eens voor het scherm vertellen? Bijvoorbeeld vergezeld van het een of andere *alternatief*.

Ja, dat wilde hij natuurlijk wel. Daar was hij tenslotte op uit. Maar hij wilde het niet al te ernstig. Liever vrolijk. Hem hoefde ik niet te vertellen dat de allersnelste jongens van vandaag zich van de snelste media bedienen. Al planten zij zich uit een soort mythisch vooroudergeloof in hun vrije tijd voort via die goeie ouwe bestseller, je moet dat de wereld toch even laten weten. Nietwaar?

Jij en ik Ronald hebben op godsdienstles nog geleerd

dat onze wereld vergankelijk is. Dat is 'ie. Later hebben wij zelf daaruit de conclusies getrokken: de eeuwigheid van onze ouders hebben wij als eersten achter ons gelaten. En waar moesten we toen naar toe? Nergens.

Die na ons kwamen hebben het beter begrepen. Nergens? zeiden ze. O.K. *Dan blijven we hier*.

Wat had jij je voorgesteld toen je onbekommerd op je motor de zondagsrust verstoorde? En hij antwoordde, terwijl Beruta en Mary-Ann naar ons luisterden: dat is niet erg aardig van je om te vragen. Is dat jouw manier van interviewen? Vind je het onaanvaardbaar dat ik aan de secundaire behoefte van vijfhonderdduizend mensen tegemoet kom, waar ik niet weet wat zij primair verlangen. Zijn zij zoals ik was? God bewaar ze. Of zoals jij? Weet ik wat jij je voorstelt van dit leven. Het enige dat mijn personages kunnen is *praten*. Dat komt omdat ik zo goed een dialoog kan schrijven. Misdaad is hun antwoord op een georganiseerd bestaan, en toch is daarin georganiseerde misdaad weer het hoogste. De maatschappij zit waterdicht in elkaar. Elk kogelgat wordt gedicht met een pak bankbiljetten. Wat koop ìk daarvoor?

En wat je vraag betreft: ik zie mij nog lopen samen met een vriend. Wij hadden de wereld onze fantasie beloofd, dat is onszelf. Wat ik in mijn leven allemaal gewild heb, dat is niet in zoveel woorden samen te vatten. - Een huis op het strand, zei Mary-Ann. Bedienden, feesten met negerbands en champagne.

- Man, zei ik. Natuurlijk kom jij in mijn programma. Dat is zeker! We huren een paar meiden om de zaak in een aardige *ambiance* te verkopen. Meiden! Voor het eerst tijdens mijn uitzending Ronald.

- Meen je dat nu heus?

- Of ik dat meen. Hier is mijn aansteker. Knip, knip. Ik steek mijn hand ervoor in het vuur. Au! Godverdomme.

- Ik geloof je. Ik geloof je (*lachend*).

- Jij wordt nog een beroemdheid. Let op mij. Een beroemdheid! Weliswaar in Nederland, maar dat is meegenomen.

- Paul...

- Ik laat wat scènes uit je boek verfilmen. Formidabele acteurs. De Hollandse Maigret. Je weet niet wat je ziet. - Wie Paul? Je maakt me nieuwsgierig.

- Je zult het eerst niet willen geloven. Hollander maar op en top een Fransman. Esprit, snorretje. Alles man, alles!

- Wel Paul...

- En dan kom jij opeens in het beeld met je maatschappijkritiek.

- Met wat?

- Je moet gevoel hebben voor tegenstellingen Ronald. Jij klaagt de maatschappij aan zonder mededogen, voel je wel? De volgende dag kent iedereen je. Taxichauffeurs kunnen niet van je afblijven. Als je een restaurant binnenkomt beginnen de obers te applaudisseren.

- Hoe is het mogelijk. In Nederland...

- Laten we het even afwachten. Ik wilde alleen dit zeggen: dat boek van jou vliegt kistenvol de winkels uit.

- Ik geloof niet dat ik hierop iets kan zeggen Paul.

- Ik meen het. Vreet ze op. Gebruik ze. Zuig ze uit. Kom Ronald, laat ze het achtereind van je tong zien.

Zojuist, liefje, probeerde ik met je te vrijen. Dat wil zeggen: zo komisch onweerstaanbaar mijn arm om je middel en proberen om je naar mij toe te draaien met stoeltje en al. Hebben wij niet allemachtig veel plezier?

Stel je voor dat je nu in Florence ronddwaalde. Op niets vertrouwend dan je Michelin-gids.

- Hij liegt Ronald, zei Beruta. Ze hebben hem overal uitgetrapt. Als hij zijn kop in een t.v.-studio laat zien, wordt hij gelynchd.

- Maar *kennen* ze hem? vroeg Ronald. Stond het in de *kranten* Beruta?

Zij knikte. Of ze hem kenden. Jawel Ronald.

- Dan komt het wel weer goed met hem, zei hij. Die krijgt eerdaags wel een nieuw programma.

Zullen wij ons vast een beetje oefenen? Wij beginnen dus met jou, daar zit je, in je schrijfstoel, voor de boekenkast met een glas port.

Na die scène met Jan Teulings, de meiden die over het scherm wervelen, na bloed en duur vreten Ronald, dan is natuurlijk het woord aan de detectivekunstenaar. Kunstenaar, dat begrip begint aardig aan vaatkramp te lijden, maar een *detective*kunstenaar, dat lijkt mij toch een vondst. Of niet? Ik weet het niet. Het lijkt mij helemaal niet zo'n vondst. We houden het op schrijver. Ronald daar zit je. Terug kan nu alleen nog met veel moeite beste jongen. Waar blijf je met die kritiek? Je wilt toch zeker wel op iemand lijken? Je doet je best toch zeker niet *zo maar*? In snel tempo laten wij wat politieke moorden over het scherm huppelen ten teken dat je op de hoogte bent: Loemoemba, en de Kennedy's natuurlijk voor de dames. Maar daarna, wat geef je nu op als jouw functie?

EEN EIGEN PLAATSJE, schreeuw je. DE HOFNAR!

Moet je horen Ronald. Moeten wij niet eens de toestand in de wereld bespreken, of vind je dat wel aardig, die vrijblijvendheid? Daarmee zit je uiteindelijk goed in onze tolerante samenleving. Dat wil zeggen: een samenle-

ving die geen enkele vorm van kritiek zal pareren. Alle kritiek waait door die maatschappij heen als door een gaatjeshemd en het enige dat even blijft hangen is het hatelijke applaus van de autoriteiten.

Moet je horen Ronald, misschien denk je wel dat jij via mijn programma de arbeiders van dit stukje westen kunt inspireren tot het kopen van jouw boeken. Heb jij recht op aandacht? Alsof jij de auto had uitgevonden. Of heb je werkelijk niets anders te bieden dan verstrooiing?

Voor mijzelf kan ik bijna met tranen in mijn stem verklaren dat ik een behoorlijke portie kunstvoortbrengselen door mijn leven doe. Kunst is sociale kaviaar, voor en door de elite. De kunstenaar die uit een lager milieu voortkomt zal daar in de meeste gevallen onmiddellijk geestelijk van vervreemden. Denk jij ook niet? En het milieu waar hij vervolgens in terechtkomt!

Wat wil jij eigenlijk bereiken met jouw branche? Al gaan er tienduizenden over de toonbank, wie denk je dat er gaat nadenken nadat hij de laatste bladzijde heeft gelezen?

Of blijft er niets om over na te denken? Nou dat lijkt mij ook uitstekend. De kijkers van mijn programma zijn best bereid een oogje toe te knijpen.

Ik zei dat ik graag met hem een programma wilde maken waarin ernst en scherts elkaar afwisselden. Ik heb altijd in die formule geloofd, je moet kijkers aan je verplichten door afwisseling te bieden. De dingen die wij ernstig met elkaar zouden moeten bespreken, staan met die afwisseling op bijzonder slechte voet: kijk oorlog is elke dag hetzelfde en die honger die wij zojuist uit onszelf hebben verwijderd, heeft ook het eentonige van een dieet. Hij zei tegen mij dat wij samen een erg goed programma konden maken. Dat had ik wel meer gehoord.

Ook geloofde hij steeds sterker dat het doorging. En ik was te beroerd hem van die gedachte af te helpen. Ik vertelde hem over de wielrenner, nou hij had een hekel aan wielrennen, dat kon je zo zien, hij wilde zijn rol in mijn programma preciseren en ik verzocht hem te verwoorden wat hij bedoelde met zijn misdaadromans. Waarom kom je er niet voor uit dat je de mensen wilt behagen? Daar zat hij midden tussen meiden en lijken als vertegenwoordiger van een zich in aflaatbrieven specialiserende generatie van mensen die hard voor hun brood moeten werken en die daar niet voor willen uitkomen.

Zij beet op haar tandenstoker. Wat denk je? vroeg Ronald. Zij lachte naar ons met haar tanden bloot. Zij dacht aan tien dingen tegelijk en vergat te praten. Daarom ook zat Beruta er een beetje verloren bij. Is het niet fijn liefje dat ontwikkelden aller landen van die onderwerpen hebben waarop zij dagenlang kunnen preluderen? Als het aan ons lag...

Ja, daar zeg je zo wat.

Ik heb een huis met zes kamers, zei Ronald. Een garage, een biljart. Een tuin waarin ieder jaar voor bijna honderd pond aan bloemen wordt uitgezet. Drie keer in de week een werkster, na jaren ergernis een echte Amerikaanse keuken. Natuurlijk moeten wij ons dingen ontzeggen, zoals een auto boven de elfhonderd pond, maar verder kopen wij alles wat ons onder ogen komt. Wij zijn altijd op zoek naar nieuwe dingen, nieuwe delicatessen, nieuwe materialen waar ze opbergdozen en dienblaadjes van kunnen maken. Eén keer per maand zeg ik: nu is het afgelopen. Het voordeel van een vaste baan is dat je kunt freewheelen als dat nodig is. Niemand vraagt je voortdurend problemen te verzinnen die je

zelf daarna moet oplossen.

Als je deze gegevens aanvult met een paar details heb je zo ongeveer een feature voor een blad als Ladies Home Journal. Maar niet voor Nova. Ik zou op een dag in Nova mijn verhaal willen hebben. Daarvoor zal ik echter naar een nieuw huis moeten omzien en een prestatie moeten leveren die mij genoeg geld opbrengt om een wereldberoemde binnenhuisarchitect te huren. Ik zal wel een ziekelijke behoefte aan zelfbevestiging hebben, de oorzaak daarvan vraag ik mij niet af. Ik zou namelijk niet zonder een uitdaging willen. Dit is in het kort de zich herhalende geschiedenis van mijn leven. Het wel en wee van mijn bezit.

Erkenning dat is opgenomen worden binnen de bestaande orde. En degeen die deze respectabele toestand nog niet heeft bereikt? Nou, dat is eenvoudig. Dat is iemand die er niet bijhoort en die dus niet wordt opgemerkt.

Het is meestal een kwestie van tactiek en een energieke perschef. (Toch waren ze een beetje onhandig, de gebroeders Kennedy.)

Dat zijn jullie: slimme jongens aan de voeten van een *nieuwe tijd*. Als het maar nieuw is, duur en exclusief. Een exclusieve nieuwe tijd. Geloof je dat, sjacheraars? Misschien zijn jullie exclusief, op de wijze waarop hoeren exclusief zijn. Er is geen nieuwe tijd. De tijd gaat verder. Niemand hoeft ons voor te houden dat wij niet oud worden, dat proberen wij zelf wel. Maar het lukt niet. Mij lukt het niet, ik zit middenin het oude.

Weet je wat ik bedoel? vroeg Beruta. Ik weet dat al die slimme en doordachte smaakmakers in mij hun prooi herkennen. Want aan mij zijn ze besteed, de bodystockings, de intieme sprays, de zelfbruiners en alles wat god

nog meer over de wereld heeft uitgestrooid, dat is over die wereld waar ze hem ervoor kunnen betalen in contanten.

En ze zei: de indruk die jullie op mij maken is een heel treurige. Waarschijnlijk moet je een paar mensen van ons soort bij elkaar zien om te begrijpen dat het vernis van de vrolijke vooruitgang op onze huid begint te bladderen. Wij zitten opgesloten tussen bonbons en lessen in vermagering en hoezeer wij ons ook inspannen, wij kunnen alleen nog maar schreeuwen.

Maar ze schreeuwde niet. Ze keek wel uit. Zoveel mensen om ons heen. En thuis stak zij haar spade in de grond en vol liefde aaide zij over een scherfje. Zoveel cultuur Beruta. Verberg het maar niet. Zoveel liefde voor een scherfje. Je zou het *heel* willen kijken, of dat bot gezond bidden, maar dat is niet meer mogelijk. Je zet het verleden een dodenmasker op en daarna is het eindelijk voltooid. Voltooid worden, als wij zelf daaraan eens konden ontkomen. Wij die inmiddels zoveel ouder zijn geworden dan de Pekingmens.

(Maar in werkelijkheid zat zij ontspannen in de zon en glimlachte naar mij.)

Ik rende naar zee en eindelijk merkte ik haar op. Zij was kleiner dan Beruta, met erg grote borsten in haar rode bikini. De enige reden van onze gezamenlijke tewaterlating was de apathie van onze gezellen. Daar ligt Ronald, als hij ligt is zijn buik ook nog een beetje kwabberig. Hij had het zojuist erg druk met zijn camera waarop zand was gekomen. Hij veegde met zijn zakdoek over de lens en richtte de zoeker op de horizon van strandstoelen.

Het strand was een eind achter mij. In mijn buurt geen andere zwemmers. Opeens stak Mary-Ann haar hoofd

boven water en zwaaide. Ik dook en crawlde naar haar toe. Telkens als ik boven water kwam, voelde het zonlicht lekker warm. Ha! schreeuwde ik, en ze lachte, verdween onder water, schoot op mij af, greep met haar handen in mijn zwembroek, omklemde mijn dijen, en haar glimlach verstarde, alsof ze een ander beet had dan ze bedoelde, ze stond daar een beetje vreemd in dat water, zonder dat ik aanstalten maakte mij te bewegen, en ze zei ‘Dit komt niet op pappie's foto's, ze wachtte tot ik haar zou vastpakken om haar onder de waterspiegel provisorisch te neuken, maar ik treuzelde, keek om naar de kant, en ik zag Beruta noch Ronald en juist hen wilde ik zien om ze te tonen waartoe ik was uitgekozen door iemand die ik zojuist had ontdekt, en intussen zei Mary-Ann ‘Vergeet het maar’, en zwom weg.

- Zo is het, zei Beruta. Zo en niet anders. Ze vindt jou een indrukwekkende verschijning.

- Waarom zegt ze dat dan niet netjes in mijn gezicht?

- In je gezicht!

- Moet ik het soms nog een eer vinden?

- De meeste mensen zullen geen tijd hebben om daarover na te denken.

- Een eer! schreeuwde ik. Denkt ze godverdomme dat ze zich op die manier van Ladies Home Journal kan vrijwaren.

Ik vind je aardig, zei ze. Niets anders. Aardig. Wil je nog meer horen? Die mensen daar vinden je ook aardig Paul. Je bent al de hele dag bezig met aardig zijn. Geen gesprek gaat jou te hoog. Je bent de vriendelijkheid zelve. Lamme goedzak. Een en al voorkomendheid.

Een leugen!

Die beleefdheid van je is haast Engels. Wonderbaarlijk. *Maar hen je dan vergeten hoe ik als de grootste hond*

van Nederland bekend stond?

Ja, in de verleden tijd. Om trots op te zijn. Maar lieve jongen, een chow-chow is nog een bloedig monster vergeleken met jou.

Een chow-chow is geen hond!

Dat maakt het alleen nog maar erger. Een schoothond die niet eens een hond is. En daaraan kun jij nog niet raken. Stel je eens voor dat je straks met jou de vloer laat aanvegen door die Engelsman. Hij zal je kunnen krijgen waar hij je wil hebben. Jij bent een onderdeel van zijn merchandising. Je zult alleen zijn aangever zijn op het scherm.

Er is geen scherm!

Of er een scherm is. Soms kun je gewoon een avond in je auto door de stad rijden. Dan zenden ze een voetbalwedstrijd uit.

Met mijn programma op het tweede net.

Voor de liefhebbers. Het is goed dat je dat inziet. Al had je een minister aan de haak geslagen en op de dolly van camera één verkracht: op het andere net was toevallig Bonanza. Zou je in dat geval nog kunnen spreken van een dilemma?

Het is niet waar Beruta!

Jij zat daar zo aardig te praten met boetseerfenomenen en sportmensen. Herinner jij je nog die wielrenner die ze naar het rusthuis moesten brengen omdat hij te veel had gekoerst?

Ik stuurde hem daarheen!

Je wilde de maatschappij tegen hem beschermen. En inderdaad, wat is de maatschappij veranderd sinds die jongen geen premiesprintjes meer wint. Door jouw toedoen? Dat ben je nu al twee dagen aan het beweren. Kom eens Paul Horsman. Ga nou eens rustig zitten en vertel mij wat wielrenners volgens jou voor kwaad doen.

Dames en heren. Als wij niet zo moe waren geworden van elkaar, moesten wij deze vraag toch eens gezamenlijk overdenken. Om elkaar daarna in een lijf aan lijf gevecht te overtuigen van de waarheid, die aan onze kant staat. Wiens kant?

Laten we er maar mee ophouden. Na 'uitgebreide overwegingen' ben ik inmiddels tot de conclusie gekomen dat jullie gelijk hebben *en dat een idool meer mag dan een ander*. De anderen staan hem dat immers toe. Hoe was hij anders hun idool geworden?

Misschien mag ik nog even dit zeggen. En misschien wil jij daar even goed naar luisteren Ronald. Ik zei tegen Cornelis Z. dat hij zich op zijn gemak moest voelen. Maar vlak voor de uitzending begon hij te roken. Waarom? Wie dacht hij godverdomme dat ik was? Ik had zin hem op zijn smoel te slaan, zo onderdanig informeerde hij naar het ritueel van mijn programma. Bang voor iemand met een intellectuele reputatie. Nou, als je die hebt weet je hoe laat het is!

Toen hij zenuwachtig aan die sigaret trok, begon ik iets te begrijpen van de armzaligheid die ons kenmerkt. Daar zaten wij nu, mensen die elkaar nooit kwaad hadden gedaan, en hij had opdracht van zijn manager om zich met mij te meten.

Z. had de publieke opinie onlangs voorgoed voor zich gewonnen door een van de grote klassiekers met overmacht te winnen. Waarom maakte hij zich druk om een man die op niets meer kan bogen dan zijn armzalig scherpe tongetje. Wilde hij dat er ook nog bij hebben? We leven toch niet meer in de zestiende eeuw. Vergelijk dit ding eens met die lap van jou jongen. Je hoeft hem nog maar buiten te hangen en het is een nationale feestdag.

Het vervolg had de komische quasi-wanorde van een ballengooitent. Uitgerekend hem moest ik terugbrengen

tot de proporties van een kleine achterbakse roddelende burgerman. Wat had ik mij voorbereid! Intussen weigerde het publiek deze belediging van mij te slikken. Roddeltantes hadden ze genoeg in de familie. Daarvoor hadden ze toch niet gejuicht! Daarvoor woonden ze niet met hun tienen op twee kamers. Om een kleine klootzak te zien zweten hadden ze geen kleurentelevisie op afbetaling gekocht. Ze praatten niet dag in dag uit liefderijk over iemand die hun broer kon zijn of hun mislukte zoontje. Ze wilden waarschijnlijk alleen over zichzelf praten in de rol van volksheld. Dan maar in de huid van een ander. Maar die begon te schilferen. En daar begon die jongen ook al te huilen. Weg met de rotzak! Dat wil zeggen met die vuile tyfuslijder die hem aan het janken heeft gemaakt.

Want die was natuurlijk de schuldige. Z. werd als slachtoffer voorlopig achteloos aan de kant geschoven, maar de *schuldige* zou ervan horen!

Daar zat mijn publiek in zijn stoel te wippen. Wat kon het ze schelen dat Z. volslagen onverschillig stond tegenover pogingen de derde wereld uit het slop te halen. De derde wereld, is dat zoiets als het derde van Ajax? Ze namen het de goedzak kwalijk dat hij mij niet met één trap van zijn machtige benen had uitgeschakeld.

Maar ze konden hem vergeven.

Z. was een idool, hij was een leider en een onaantastbare, al ging dat met kleine inzinkingen gepaard.

Laat dit nu eens even op je inwerken Ronald, jij met je zes kamers, moet je horen. Weet je wat Z. wilde toen ons half uur bijna vol was? Hij wilde *onzichtbaar* zijn. Hij had een ogenblik genoeg van zijn succes en ik denk dat het mijn fout is dat ik daarvan genoot.

Ik denk dat het een kwestie is van mentaliteit. Hoe ouder ik word Ronald, hoe minder ik zou moeten aandringen. En als dat niet zozeer fout is, dan is er wel iets mis

met het niveau. Ik denk dat ik net als jij ben afgezakt. Je wilt beginnen als leider van een filosofische beweging of als politiek ideoloog, en je eindigt als gastheer op de t.v.

Ik zou er wel vrede mee kunnen hebben dat voor mij de stadions leeg blijven. Als ik het bij voorbeeld voor mijzelf kon opbrengen daar iets voor in de plaats te stellen. Maar ik moet nog wel bedenken wàt.

Vlak na de oorlog nam mijn vader me mee naar het Olympisch Stadion. Een zekere Carel Briels had daar gigantische spelen georganiseerd. Deze spelen hadden een bijzonder succes.

Maar hoe konden zoveel mensen naar dit soort massamanifestaties gaan kijken? Verklede kinderen en romantische taferelen, terwijl kort geleden fakkels uit het duister oplichtten en de kohorten Hitlerjugend hun middeleeuwse kitsch opvoerden voor de mechanisch registrerende filmcamera's.

Niet alleen wij hebben moeite met leren Ronald.

Kijk eens Beruta. Die wagenrennen. Had je nu maar een filmcamera, in plaats van een kampschopje. Zie je wel dat we allemaal met hetzelfde bezig zijn, met of zonder preparaten en amfitamines. Wij proberen allemaal achter de voorwaarden van onsterfelijkheid te komen en als wij er weer zijn ingelopen, nemen wij wraak.

- Dag lieveling, zei ik.

Er waren lichtpuntjes boven zee, visserschepen. Verder was de avond helder, vol sterren.

- Er zit nu niets anders op dan hier te blijven, antwoordde Beruta.

Hier? Wat is dat voor een mededeling? Hier... wat zou er elders veranderen? Wat zijn jouw mogelijkheden

Horsman? De woorden die je gebruikt om jezelf te verantwoorden beginnen in een hoog tempo te verrotten, nog even en je ontvangt een uitnodiging met voorschot om die krokodilletranen over je machteloze positie neer te schrijven voor een semi-sjiek blad met kleurige advertenties dat iedereen voor twee gulden in een kiosk kan kopen. Want in jouw wereld worden voor mensen zoals jij die kleine verliezen snel weer aangevuld. Dat alles gebeurt in een entourage van ruisende sjaals van Indiase zijde, dan lijkt het wat beter.

In ieder geval: zo praatte ik tegen mijzelf. Hoe zou jij dit aanpakken en concretiseren Beruta? Jij met je wetenschappelijke feeling, en waar zit de fout die de misdadiger gemaakt heeft Ronald, en was hij wel een misdadiger? Wie is uiteindelijk de dader van de aanslag op wie?

En waar hebben ze die dader toen gevonden? Tussen zijn attributen, de zonnebrandcrème, de lotions, de twee telefoons en het prikbord, verstrikt in charmante gestes en een ontwikkelde smaak, de goede opleiding, de didactische vaardigheid, de aangepaste woordenschat, de grappigheid, humor, lachen, en zijn werkelijk elementaire dingen: de grondeloze behoefte aan afleiding, aan kicks, werk zelfs, ja kom maar eens bij mij langs met je fotograaf, ik weet niet in welk blad dit nu weer thuis hoort, maar neem in godsnaam je fantasie mee in zo'n bekoorlijk ogende kunststof doos van Metz, want dit was nog maar zeer summier de geschiedenis van mijn dagvulling. Ik geloof dat jou een mooie taak wacht die eens verder in te vullen.

Johan op de barricaden

- Is dit die nieuwe plaat? De Jefferson Airplane. Leuk hoor!
  - Leuk is het woord niet man. Dit is de revolutie. De revolutie is niet leuk.

I

- De revolutie is vandaag begonnen, zei Henri. Ik moet mij daar nu laten zien. Een uitgever begeeft zich naar de plaats waar hij zijn dienende functie kan realiseren. - Je gaat maar, zei Johan.

Ieder raakt betrokken op zijn eigen wijze.

'En vandaag speelt dit straatorgel een ander deuntje. Dit is zomers Amsterdam. De jeugd heeft hier de macht in handen. Studenten houden volkscolleges op de pleinen. De jonge componistengarde gaat zelf met de mans rond.'

De telex ratelt. Journalistencafé's stromen leeg.

Zo zou het bijvoorbeeld kunnen zijn.

- Bij de studenten is het nu begonnen, zei Henri. En zo hoort het. De studenten vormen onze hoop. De revolutie bepaalt onze toekomst. Net als de auto in 1920. Wij moeten er naartoe. Er komen extra nieuwsuitzendingen. Ik denk dat tout le monde naar de binnenstad zal gaan. Kom, dit is allicht goed voor de firma.

- Tout le monde heeft een eigen firma, zei Johan. Daar heeft tout le monde het verbazend druk mee.

Henri's uitgevershuis had zich tot nu toe weten te beperken tot één uitgave: een bundel aforismen van een cafévriend.

- Het is mijn plan om razendsnel een boek te produceren, zei Henri. Een boek waarin je geschreven moet heb-

benom erbij te horen. Maar niet iedereen zal erin kunnen schrijven. En zo zullen sommigen tegen hun zin afvallen. Het zal een boek zijn over de studenten en het omslag maak ik wit.

- De revolutie van kruideniers zal een revolutie zijn vol overgangsregelingen en korting, citeerde Johan Henri's eerste uitgave.

Maar wat gedaan is, is voorbij.

- O ja, zei Henri. Opa Groenteman heeft nog gebeld. Hij vroeg of je vanavond bij hem langs kon komen.

- Ik zal wel zien, zei Johan.

Hij zette de radio aan. ‘Dit is stil Amsterdam’, zei een reporter. ‘Maar het is de stilte voor de storm. Die storm zal wellicht vanavond nog losbreken. Anders morgenavond. Losbreken zal ie. En wel in het centrum. Wie hem over zijn hoofd wil voelen gieren moet niet lang na achten komen. Op de Dam. Luisteraars, goedemiddag.’ Henri draaide een andere zender. ‘Dit is Amsterdam’, zei de reporter op de andere zender. ‘Roerig Amsterdam. Waar de hippies en de yippies net de sien hebben verlaten. Broeierige stilte. Maar de busreizen naar Volendam gaan ongestoord verder. Ouden van dagen in spijkerpak begeven zich thans in het gezelschap van hun kleinkinderen naar het revolutieplein. Dat is althans de algemene verwachting.’

Een heldere lucht boven de stad. Niets brandde nog. Ze verlieten Henri's pandje.

Op zijn negentiende, meteen na zijn eindexamen gymnasium, moet Johan in dienst. In twee jaar brengt hij het tot soldaat eerste klas. Kaarten is zijn voornaamste bezigheid. Van zijn peloton verongelukt een jongen in Duitsland. De rest zuipt zich een ongeluk zonder gevolgen. Na zijn diensttijd gaat Johan sociologie studeren.

Hij ontvangt een beurs als een soort achterstallige soldij. Johan raakt verzeild in een kennispakhuis waar hij bijna verdrinkt. Maar hij kan blijven drijven. 's Avonds werkt hij af en toe als corrector op de krant waarvan zijn vader politiek redacteur was. Hij wordt niet lid van een vereniging.

Henri mijmerde over gebeurtenissen die historisch konden worden zonder dat een van de direct erbij betrokkenen dat merkte. Later verscheen er dan wel een geschiedenisboek, maar deze keer was hij de geschiedenis voor. Ze liepen als twee provincialen door de Kalverstraat. Zoals gewoonlijk niets te beleven: winkelende vrouwen, geen enkel raam geblindeerd.

Henri maakte zich vrolijk over de hoogleraren die straks hun baan verloren. Hij zag ze al wegzinken in de golven van hun holle welbespraaktheid. Henri zelf zonk weg op de wijze van de Titanic, met open registers en God save the queen. Op het Spui eindelijk liep een groep studenten met een spandoek. Daar sloot Henri zich bij aan. Johan sjokte naast hem voort. Net zo liep hij vroeger naar school.

Een Oudhollands lied: iemand liet zich opjutten en belde de politie. De politie rukte uit en zag dat het nog niets was. Posteerde een agent. De sensatiepers, ook niet mis, had de agent zien uitrukken en interviewde iemand die er niets mee te maken had. Die iemand noemde het alvast een schande. Een redactioneel commentaar bevestigde die uitspraak.

In het begin was er een groepje studenten dat de universiteit ging hervormen. Dat was natuurlijk hoognodig. Toen kwamen er meer die zich betrokken achtten. De ideeën werden vlees, werden actie.

Opgeteld vormden de contestanten een handjevol op

dertien miljoen.

Het restant van die dertien miljoen werd nu voorgelicht. De groep bezette een instituut. Dat was belangrijk nieuws. Een instituut bezet. Opruiende taal. Verstandige woorden die verkeerd werden begrepen. Spandoeken. En een grote portie gezwets. Allemaal door elkaar heen. Hier ontstond een taak voor commentatoren.

Zo leek het of Nederland aan de vooravond stond van een gebeuren. En actie van een omvang die Henri verplichtte er een boekuitgave aan te wijden.

Op de Prinsengracht sloot een nieuw groepje contestanten zich bij hen aan. Dezen riepen om het hardst dat ze hun eigen lot in handen hadden genomen. Henri zei dat ze gebeiteld zaten, precies in de roos. Maar Henri beschikte over een overdosis optimisme.

Het opgewonden en zeer vrolijke groepje trok overigens weinig bekijks. Toch bleef Johan een beetje opzij lopen. Een oudere man met een baardje liep gelijk met hen op. - Een wakkere troep, wat? zei de oude man.

Johan beaamde het.

- Leuke jonge mensen, zei de man. De revolutie heeft hartstikke mooie kinderen.

Tegen Johan in het bijzonder zei hij:

- Kom op jonge kerel! Sluit de rijen van deze dienstweigeraars!

Enkele meisjes uit de groep scandeerden felle beschuldigingen aan het adres van de overheid. Bourgeois verscholen zich op de daken. Een zwoele dag. Bijna spitsuur. Hier en daar werden tassen gepakt, afspraken gemaakt, aardappelen op de spaarbrander gezet. De stad stond op uitbarsten. Werkende jongeren met een optie op fraaie levensposities in een zorgeloze werkkring met uitzicht op leuke collega's. Tot ze een keer met hun billen aan de vingers van de hoofdboekhouder bleven hangen. ‘Beautiful people.’ Mensen die het meest van alles een

parkeerplaats zochten.

- Kom op knul! riep de oude man, die op de broer van een kunstschilder leek.

Toen naderde de groep een gebouw waaraan een reusachtig spandoek onder de antieke gevel hing:

WIJ GAAN HET MAKEN!

- Wat gaan ze maken? vroeg Henri.

- Misschien kun je dat binnen horen, zei Johan.

- Goed zo jongelui! riep de oude. Laat die mafketels van de marine je achterste ruiken!

- Waarom weet je niet wat ze gaan maken? vroeg Henri.

In dit Jeruzalem voelde Johan zich een vreemde. Het gebouw leek van binnen wel een warenhuis op zaterdagmiddag. Johan hield niet van menigten, evenmin kon hij zich onttrekken aan de indruk dat menigten niet van hem hielden. Hij bleef in de buurt van de deur. Natuurlijk drong zijn broer zich naar voren, vol glimlach, overreding, medeleven. Intussen leek hij van hem weg te drijven, alleen zag je nog even zijn armen.

- Goed hè?

Een meisje met een roze T-shirt keek tegen hem op. Ze had lang, ongekamd haar en naast haar neus liep een krab.

- Ja, antwoordde Johan.

- Hartstikke goed, zei het meisje. Die democratie betekent zo veel voor me. Vind je ook niet dat de maatschappij verrot is?

Johan knipoogde naar haar.

Wij studeren niet voor robot stond op de kalkwitte muur gepenseeld.

De zinnen op de muren liepen door elkaar en werden via een megafoon door Johans hoofd getoeterd. De

grond lag bezaaid met koffiebekertjes. Af en toe waaide het woord ‘kameraden’ over de menigte. Hier en daar stelde iemand pogingen in het werk zich om te draaien in zijn graf. Die had de tijd nog meegemaakt dat Leidse heren vanuit hun huurkamers in de Breestraat bonbons uitstrooiden over de menigte. Degenen die hier stonden maakten zich gereed om de fabrieken te bestormen.

- Goedemorgen arbeider. Kameraad. Ik ben uw student. - Wablief?

- Goedemorgen. Fris weertje kameraad. Ik ben uw student. Ik kom om solidair te zijn.

- Laat me met rust, zei de arbeider. Ik moet aan mijn produktie komen.

- Luistert u eens meneer de kameraad! riep de student die in Johans hoofd tekeerging. Ik kom hier op dit godsonmogelijke uur naar toe om solidair te zijn met je strijd tegen het monopoliekapitalisme. Of weet je soms niet wat dat is?

- Blijf van me af, zei de arbeider op prettige maar besliste toon.

- Solidariteit! riep de student. Wij zijn één, man! Wij zijn de proletarische massa! Arbeiders en intellectuelen samen! Eén groot proletariaat!

- Luister jij eens broer, zei de arbeider. Ik kom uit een keurig gezin en d'r is niet dàt op mij persoonlijk aan te merken. M'n vader heb hier gewerkt en god geve dat m'n kinderen hier komen werken. Jij scheldt mij niet ongestraft uit voor proleet!

- Ik kom met een alternatief! riep de student.

- En van mijn dochter blijf je ook af, zei de arbeider.

- Je wilt toch meer verdienen? informeerde de student, die zich plotseling zijn leerboekjes van professor Pen herinnerde.

- O kijk, dat is natuurlijk andere koek, zei de arbeider. Ik mag er in de avonduren graag wat bijverdienen.

Schilder- en behangwerk: meneer decreteert maar.

- Mensonterend, zei de student zuchtend. Ook 's avonds nog werken. Wanneer andere mensen naar Bonanza kijken. Wanneer je verstandiger kameraden cultureel bezig zijn sta jij plaksel op een lullig stuk papier te smeren. Alleen voor de centjes meneer! Maar eerdaags zal dat anders worden. Dan komt meneer Frits Philips zelf jouw tuintje aanharken en dan zie je drs. Sandberg van Het Parool op zijn fiets door weer en wind ploeteren om zijn lezers op tijd hun avondblad in de bus te stoppen. En waarom? Alleen omdat ze dat leuk vinden en omdat ze zich verantwoordelijk voelen. Dat is nu de nieuwe maatschappij.

- Nou, zei de arbeider. Dat vind ik toch wel tof van jullie nietsnutten. Luister makker, dan zal ik je helpen. Als jij nu eventjes aan deze draaibank hier gaat staan, dan ga ik persoonlijk de kantoren langs. Want die schijtlijsters daar moeten toch ook met ons mee, vind je niet? - Dan begrijpt u helaas niet de bedoeling, kameraad, zei de student. Ieder doet het zijne. Wij moeten ons natuurlijk allebei tot onze eigen taak beperken.

- Jouw taak, informeerde de arbeider welwillend. Waaruit bestaat die precies?

Henri was een trap opgegaan en nu stond hij oog in oog met een ernstige jongen die omgeven werd door aardige, zeer jonge meisjes.

- Ik ben uitgever, zei Henri. Vertel mij eens wie hier de leider is.

- Wij hebben hier geen leider, zei de jongen. Maar ik sta er persoonlijk borg voor dat hier geen onregelmatigheden plaatsvinden.

De jongen heette Felix. Henri vertelde Felix vervolgens dat hij een boek ging publiceren dat geschreven moest worden door mensen die op de hoogte waren van de ver-

anderingen. Dit was een vage omschrijving voor een bestseller die Henri's kantoren naar de Keizersgracht moest tillen. Felix mijmerde over de geschiedenis van de revolutie. Henri zag in geschiedenis geen brood. Hij dacht aan reportages, iets met groupies, promiscuïteit onder studentenleiders en opgeklopte voorbeschouwingen van doomsday en de grote hoer van Babylon die LSD en STP gebruikte.

Henri zag onmiddellijk wat de hier verzamelde groep miste: een behoorlijke stencilmachine. Hij beloofde hun dit apparaat. Felix lijfde Henri in bij zijn gevolg, als technisch directeur. Henri bezat geen cent en geen stencilmachine. Hij had talent voor suggestie. Felix vergat onmiddellijk het boek en de hulp bij het zoeken naar geschikte schrijvers en onderwerpen, waar Henri hem om had verzocht. Felix benoemde Henri zwijgend tot zijn persoonlijke technocraat. Zo bevond Henri zich zonder dat hij dat besefte in de positie van iemand die op zaterdag voor een orthodoxe jood pleepapier afscheurt, want zelf mag die jood dat niet doen. Felix hield een beschouwing over de dreigende overwinning van de machine op de creativiteit. Henri vond hij van het eerste moment een klootzak. Maar deze was onstuitbaar, tot het ogenblik dat iemand boter bij de vis wou zien.

Henri loodste zijn broer door de menigte en stelde hem voor aan het meisje Melanie. Melanie had korte tijd als werkstudente Henri geholpen bij de produktie van zijn boek. Melanie was een klein meisje. Haar ogen waren helblauw, niet opgemaakt, glimlachend.

- De broer van de uitgever! riep Felix. Weet jij hoe je de stencilmachine moet bedienen? Man, we kunnen je werkelijk ontzettend goed gebruiken.

Hij spreidde zijn armen. De Heer kon er nog wat van leren. Maar de Heer had slechte ervaringen met revo-

luties.

Een wereldje binnen de stad. Niemand kwam er meer binnen en die binnen waren voelden zich opgewonden en gelukkig. Ze zouden zich als een olievlek over het land gaan verspreiden. Dat land heette Nederland.

- Wil jij socioloog worden? vroeg Melanie. In wat voor wereld?
- In deze, zei Johan.
- Dat meen je niet, zei Melanie.

Hij stond voor het raam en wachtte. Buiten had het even geregend. Toen hij beter keek zag hij het waterkanon. Het stond op hem gericht, klaar om hem door deze hal te spoelen. Nu konden alleen de mensen die zijknat wilden worden naar buiten. Het werd zes uur. Honger knaagde aan hem. De laatste beletselen voor totale verbroedering werden weggenomen door de bedreiging. Hier en daar begon iemand te zingen. Af en toe kwam Melanie langs. Ze lachte naar hem, tikte hem op zijn schouder, schoof hem opzij als hij in een weg stond die zij eigenlijk niet hoefde gaan.

De opkomst van het waterkanon gaf te kennen dat de burgerij zijn universiteit niet zonder slag of stoot ging overgeven. De bestuurder van het kanon kon het niet schelen. Hij rolde een sjekkie. Als ie goed mikte lieten die leuzen wel los. Daarna kreeg hij een kort maar hevig visioen van hollende meiden die hij een natte broek spoot. Hij zette de droom van zich af. Hij kreeg zelf een natte broek. Zijn dienst duurde tot half zes. Nu was het half zeven. Als die rotzakken maar eens naar buiten kwamen. Met z'n allen hokken met de ramen dicht. Jongens en meiden. Zelf was hij vroeger lid van de AJC. Prachtige tijd gehad. Maar niet hokken. Dansen om de

Paasheuvel Dan hoefde je niet meer. Stel je voor dat hij over tien jaar nog op dat kreng van een machine zat. Niemand hoefde hem te benijden.

Om zeven uur arriveerde een drietal overvalwagens. Om half acht begon Felix telefonische onderhandelingen met de burgemeester die op dat moment resideerde in zijn buitenhuis te Vinkeveen.

De burgemeester had een plan. Dat kwam erop neer dat de bezetters onmiddellijk het pand verlieten. De lijn kraakte. De burgemeester legde de hoorn op de haak en staarde nadenkend over het weidse panorama dat de plas hem bood.

Johan merkte hoe kalmerend de invloed van een broodje kaas kon zijn. Kisten brood kwamen naar binnen.

De oude wereld stortte in.

Op het puin stonden Felix en Henri klaar met een doos waarin prefabricated ingrediënten voor een nieuwe.

En met het voedsel kwamen andere versterkingen via de grachtentuinen het huis binnen. Studenten en medewerkers van andere faculteiten. En schrijvers, componisten, avonturiers.

Zo nu en dan kwam hij tussen de groepjes discussianten Melanie tegen die hem tegen zijn borst stompte, of een broodje in zijn mond stak of een kartonnetje melk naar hem toegooide, of hem om een sigaret vroeg en hem eenmaal op zijn wang zoende, zo had de opwinding van de revolutie haar te pakken.

Tegen half negen vergrendelde de politie de geheime toevoerweg. De in het gebouw aanwezigen liepen nu veel drukker rond en plakten als vliegen aan elkaar en fluisterden opwindende spreuken in elkaars oren, en sommigen slopen door de tuin alsof zij het gebied van

een vijandelijke dictator waren binnengevallen om de bevolking te bevrijden.

Maar zij bevonden zich in werkelijkheid natuurlijk in Amsterdam en de vijandelijke dictators zaten op hun ommuurde hacienda's en hun wachtposten speelden achteloos met hun geweren.

Soms lijkt het of er geen verschil bestaat tussen een dictator en een de christelijke politieke beginselen aanhangende zakenman die voorzitter is van de Europese Economische Gemeenschap of van Rijnmond, of van de gymnastiekvereniging van zijn dorp.

Maar dat is niet helemaal waar. De laatste, die er zich meestal op kan beroepen een jood in de oorlog (zijn oorlog) geherbergd te hebben, valt veel moeilijker te bestrijden.

Welke guerrillatactiek pas je toe tegenover de goedgeklede collectant die alleen maar rijk wil worden en uit wiens hand de vogeltjes des hemels op zondag komen eten?

Daarover gingen de gesprekken. En over de arbeiders van Utopia die alleen bij wijze van spreken een aantal verkeerde relais hoefden repareren om de gang van zaken in de wereld ten goede te keren.

Toch stond opeens Felix midden in een kring ruzie te maken met een kameraad en luidkeels vlogen argumenten door de grote hal en het leek er een ogenblik op of de wereld van klei was die je in allerlei vormen kon kneden. Maar toen kwam de gelaatsvorm ter sprake, vanzelfsprekend, want ieder stelt zich toch gezichten voor. En het gezicht kreeg een ontelbaar aantal uitdrukkingen, maar de basistrek bleef nog steeds die van een mongool. In plaats dat er gesproken werd over het gezondmaken daarvan, maakten ze steeds harder ruzie over de onderdelen en het gezicht paste tenslotte alleen nog maar in een waterhoofd.

Melanie stelde Johan voor aan Bertie, een jaargenoot.

- Ik weet wat jij denkt, zei Bertie. Jij denkt; dit is leerzaam, ik zal hier veel van opsteken, als ik zelf nog eens begin doe ik het anders, mij betrekken ze niet in hun ruzies.

- Zo is het, antwoordde Johan.

- Jij denkt: als straks eerst de politie maar weg is. Wanneer ze weer gewoon hun gang kunnen gaan. Als niemand ze tegenhoudt en niemand naar ze luistert. Jezus! riep Bertie. Dat maakt mij zo treurig, zo'n algemene opwinding die alleen in stand blijft met behulp van de politie. En waarom?

en oude gewoonte nam een ogenblik bezit van Johan: afwezigheid. Hij stond hier wel, maar hij verbleef elders. Aan de oever van een zee die op een ansichtkaart stond. Onder de muur van een hacienda van een Zuidamerikaanse hereboer. Over die muur klom hij heen. Revolver in de zak. Een eind worst voor de hond. Een loden pijp ten gunste van de bewakers. Daar zat hij, de proleet! Maar dat was vreemd. Daar stond hij opeens op het Damrak. De hereboer had zich vermomd als agent zonder pet. De pet had Johan hem zojuist van het hoofd geslagen. Wel had oom agent zich meester gemaakt van de pijp lood. Die liet hij nu met enige aandrang neerkomen op Johans schouder, hoewel hij op diens hoofd had gemikt. Johan viel op de grond. Waarom had hij de man ook weer benaderd? Waarom? Hij voelde zich verward. Z'n kop deed pijn. Liep hij eens een keertje mee in een demonstratie en liet hij zich uitdagen.

Toen keerde hij weer terug in het gebouw met Melanie en Bertie.

Je hoefde je neus maar buiten een raam te steken of de kanonnier draaide de loop in je richting. De eerste schutter was inmiddels afgelost. De tweede koesterde ho-

ge opvattingen over zijn taak bij de politie. Zijn meisje zou morgen naar hem kijken op het t.v.-journaal, wanneer hij zo'n langharig stuk schorem in de gracht spoot. Daar stonden er weer twee voor het raam. Vieze flikkers. Dat bedreef maar wetenschap. Jawel meneer. In elkaars kont kruipen van zijn belastingcenten. Hij gaf een waarschuwingssalvo waarvan de ramen rinkelden. Het wegspattend water daalde als een zondvloed neer op de bemanning van een motoreenheid.

Johan zat naast Bertie op de grond. Overweldigd opeens door herinneringen. Aan het voorjaar op de terrassen van het Rembrandtsplein. Tijd van collegeontduiking en drankmisbruik. Het verleden is een uitdragerij vol kitsch. Die ging rotten en gisten en maakte hem treurig, op zichzelf aangewezen tussen mensen met optimistischer verwachtingen dan hij.

Een wetenschappelijk werker uit de provincie, die reeds over een geringe ervaring mocht beschikken wat betreft het arbeiden in een volledig gedemocratiseerde werkgemeenschap, beklom een stoel en nam een megafoon ter hand.

- Uw aandacht alstublieft! riep hij. Ik kom hier met een speciaal bericht uit Groningen. De Groningse democraten wensen u sterkte. U, dat wil zeggen, wij allemaal kameraden, gaan het maken. Want dit moet het worden. Dat voelen wij. En als dit mislukt, dan maken wij een nieuwe revolutie. Nederland is er rijp voor. De boel zal op korte termijn gaan veranderen! De zaak staat op instorten. Ik dank u!

- Ik ga straks naar Domburg, zei Bertie. Daar hebben mijn ouders een zomerhuisje.

- Dames en heren kameraden! riep de medewerker. In

Groningen geven wij nu in de eerste plaats college over Marx.
- O ja? vroeg Bertie. Groucho of Harpo?

- Je moet erbij geweest zijn, zei Bertie. Die eis wordt met de dag dringender. Toch komt er een tijd dat je er niet meer bij bent. Dan heb je de boot gemist. Je kunt natuurlijk zorgen dat je bij blijft. Ik ken oude mannen die zijn bijgebleven. Ze maken mijn treurigheid groter. Want de boot missen is erg, maar in het water plonzen en blijven denken dat je op het droge staat nog erger. Zo'n omgeturnde ouwe vent maakt op mij een deprimerende indruk. Ik voel mij er ellendig door.

- Ik vertrouw ze niet, de mensen die voortdurend die modieuze slag om maken. Ze sloven zich opeens uit in tolerantie, terwijl ze je vroeger rustig een half jaar op de uitslag van een tentamen lieten wachten. Ik heb liever mensen die zich verzetten maar die ten slotte proberen in die vrolijk opgezette kermis vol onbereikbaar verre doelstellingen een tastbaar beginpunt te vinden. Die handige, stijlvol geklede jongens geloven natuurlijk ook niet dat ze nog eens in de trein naar Utopia zullen stappen. In ieder geval bieden ze weinig hulp bij de aanleg van de spoorlijn. Maar ze doen alsof ze al een kaartje hebben. In een bij hun kostuum passende kleur.

- Luister eens, zei Bertie tegen een meisje van wie hij een sigaret had gebietst. Als je het hier een beetje aan kant wil krijgen, dan moet je je creatief opstellen. Dat wil je toch? Je hebt nu de kans.
- Ik zal mijn best doen, zei het meisje. Creativiteit betekent zoveel voor mij.
- Als ik jou hoor, zei Johan tegen Bertie. Dan zie ik de nieuwe mens al haarscherp voor mij.

- Op wie lijkt hij? vroeg het meisje.

- Ja, zei Johan. Hij heeft het uiterlijk van John Lennon of welke jonge heilige op dat moment in functie is. En hij bezit de lankmoedigheid van Ghandi en dr. W. Drees samen. Dan heeft hij vanzelfsprekend een verruimd bewustzijn en 's avonds kijkt hij televisie bij de McLuhans. Hij bezit de relaties van Jean-Jacques Servan Schreiber en de zonnebril van Prins Bernhard. Net als Jezus heeft hij een gat in zijn handen en daarom is alleman zijn vriend.

- Nou, zei Bertie tegen het meisje. Die zal je toch maar in je bed vinden.

- We zullen hem Frankenstein noemen, zei Johan.

Enige tijd later belde de burgemeester voor de tweede keer.

- Het is mij ter ore gekomen, zei de burgemeester, dat een aantal, laat ik het journalisten noemen, bij jullie in dat gebouw zit. Welnu, deze heren zullen jullie wel op de hoogte hebben gesteld van het feit dat jullie allang niet meer uniek zijn, want hier en daar in de stad zijn nieuwe verzetshaarden gerezen. Is dat niet een reden om iets nieuws te verzinnen? Ik kan jullie na ruggespraak met mijn wethouders het Amsterdamse Bos aanbieden om aldaar een popfestival te houden. En zo jullie daar geen interesse voor tonen, dan zullen wij helaas genoodzaakt zijn de hele binnenstad uit te zwavelen, totdat jullie met je handen in je nek naar buiten komen, hetgeen ons zal tonen dat jullie wederom tot onze democratische bestuursstructuur zijn toegetreden.

De burgemeester nam een hap van een boterham salami in de tijd die hij had uitgetrokken om zijn opposanten over zijn woorden te laten nadenken.

- Dat is dus begrepen? vroeg de burgemeester. Handen in de nek en niet zingen. Laten we zeggen dat binnen

een kwartier de eerste naar buiten komt.

Hij beet voorzichtig het puntje van een havana.

- Jullie bent gezegend met een goed stel hersens, zei hij vriendelijk. Gedragen worden jullie op de handen van de maatschappij, in de armen van de vooruitgang, op de benen van de economische groei van de jullie voorafgaande generatie.

- In de schaduw van het hartinfarct, voegde Felix toe. In de bedding van mislukte relaties, op het verleden van S. Tas.

- Precies! riep de burgemeester. En nu ik hier het genoegen mag smaken nog even tot jullie te kunnen spreken, kan ik jullie mededelen dat het nu te laat is om te discussiëren. Mijn geduld is op. Goedenavond.

- Dat is aardig van de Coca Cola Company, zei Bertie. Dat ze deze revolutie willen sponsoren.

Felix daalde de trappen af en verordende een discussie over de verder te volgen tactiek. Fantastische plannen werden nu ontwikkeld om belegeringen te ontkomen. Waarom ontvoerden ze de rector niet om hem daarna aan de gemeenteraad te verkopen? Nog steeds zat niemand van hen gevangen. De machine was op gang gebracht, maar langzaamaan werd duidelijk dat ook deze bij gebrek aan brandstof ging haperen. Het elan liep aan. Groepjes sloegen elkaar met bijbels om de oren en scheidden zich af van de moederkerk. Vrienden waren plotseling elkaars bestaan vergeten. Er waren er die nog uitsluitend gebroken Duits konden spreken, terwijl anderen bedrijvig mooie tekeningen begonnen te maken om te tonen hoe speels hun nieuwe maatschappij wel was. Een tiental jongens knoopte petjes van hun zakdoeken en zette die op het hoofd. Vier meisjes vormden een zangkoortje en gaven op valse wijze liederen van

Bertolt Brecht ten beste. In alle hoeken van het gebouw verschenen verhoginkjes en daarop klommen sprekers die met gebalde vuisten of gestrekte arm, al naar gelang hun leermeesters dat aangaven, fluisterend of met wanhopige uithalen verkondigden wat voor nieuws onder hun speciale zon stond te gebeuren.

De zon was allang onder. Buiten had je het kanon.

Elektriciteit werd afgesneden maar via alweer een nieuwe nooduitgang verschenen kaarsen. Het gregoriaans in het flakkerlicht dwong Johan tot devotie. Hij zonk op zijn knieën en begon naar links en rechts neigend te bidden. Spoedig had hij een groepje volgelingen om zich heen verzameld die ook aan het bidden sloegen, maar al gauw scheidden enkelen zich af. Deze afgescheidenen bogen nog alleen naar Mekka.

Mekka was dichtbij. Dit was Mekka.

- Ik begin te begrijpen dat sommige kinderen de revolutie opvreten in plaats van andersom, zoals de traditie bepaalt, zei Bertie. Ach, niets rechtvaardigt optimisme, zelfs niet het lidmaatschap van de CPN.

In het halfdonker stonden ze vlak bij een zeepkist waarop de medewerker van de Groningse universiteit al geruime tijd zijn best deed verstaanbaar te blijven.

- Vroeger was ik een nobody, een nitwit, riep de medewerker. Ik verklaar dat eerlijk, zonder terughoudendheid, omdat nu een eerlijk tijdperk is begonnen. Weet je wat ik deed? Ik spijbelde! In de tijd van de universiteit verdiende ik bij. Ik prostitueerde mij met allerhande culturele klusjes en zodoende kon ik zomers met mijn gezin een volle maand naar Putten. Maar dan kwam ik weer terug en niets meer lukte er bij mij. Tot ik het collectief ontdekte! Nu gelden niet meer alleen mijn prestaties. Ik ben niet langer een individualist. Ik laat mij controleren

door mijn teamgenoten en in het openbaar verantwoord ik mijn werkzaamheden. Als gevolg van dit alles ga ik nu nog maar drie weken naar Putten, maar wat betekent dit verlies van één week in mijn tent vergeleken bij het feit dat ik tot volle wasdom ben gekomen als *de volledige mens*?!

Inmiddels zat zijn nog steeds eendimensionale naaste achter zijn t.v.-toestel. Het grootwinkelbedrijf in informatie waarvan hij ondersteunend lid was, stelde hem gerust. Dit alles was de stilte voor de storm waarheen onze reportageploegen op weg zijn gegaan. Hij hoefde er dus niets van te missen. Het was bijna net zo spannend als een voetbalwedstrijd. En hoewel weer eens bewezen werd dat die hele opwinding best op een scherm met een diameter van 60 centimeter paste, was het toch prettig dat de sterkste won.

De sterkste droeg een uniform. Rugnummers waren hier niet nodig.

- Dit is de droom van mijn vrouw, brulde de Groninger, die de megafoon omklemde als een reddingsboei. Op een zonnige morgen begeef ik mij in mijn tennisuitrusting naar mijn auto. Op dat moment fietst een van de leden van de actieve minderheid op ons seminarium langs mijn huis en sommeert mij naar de universiteit te gaan, waar een plenaire vergadering wordt gehouden. Ik keer, in deze droom van die mij toegewijde vrouw, mijn auto en spoed mij naar de stad. Ik ben betrapt. Ik heb opnieuw gefaald. De geringe eisen die de revolutie stelt aan de vertegenwoordigers van de burgerlijke bezittende klasse die zij ondanks zichzelf liefderijk in haar midden heeft opgenomen, *zijn door mij moedwillig genegeerd*. Daar sta ik voor het plenum. Een derdejaars verzoekt mij vriendelijk doch beslist mijn wetenschaps-

filosofie uiteen te zetten en de rol van het tennisspel daarin. In deze droom stroomt nu het water in mijn rubber sportschoenen.

(Hier eindigt de droom van de vrouw. En de schare zeide tot hem die dit verkondigde: Halleluja. Dit is ja de profeet. Het Koninkrijk van de Driedimensionale Mens is waarlijk aangebroken!)

De klok sloeg negen glazen. Buiten stonden veel toekijkers. De burgemeester belde niet nog eens. Felix was opgetogen door het feit dat in de hele stad beweging zat. Een movement. De tweede spuitgast hoopte dat zijn dienst er gauw op zat. De geheime ingang werd bewaakt door een politieman met traangasgranaten en een geweer. Binnen vormden de studenten een noodraad. Toen kwam Melanie vertellen op welke manier je via tuinen en kantoren op de Herengracht kon komen. Johan vond Melanie een erg aardig meisje en dat meisje wilde nu de stad in, wilde actie. Daarom stonden zij en Bertie en Johan opeens in een hoek van de tuin en werkten zich over muurtjes, slopen door kamers waar glas lag van de door eerdere vertrekkers ingedrukte ruitjes en binnen een paar minuten stonden ze op de gracht en wandelden de stad in.

II

Zij liepen door de Leidsestraat. Af en toe keek Melanie op haar horloge. Vijf minuten over tien. Alleen een paar toeristen. Je hoorde geen sirenes en de groepen protesterenden verbleven elders. Het was een avond om in de openlucht te gaan dansen, nadat je je zeilboot aan de kant had vastgelegd.

- Ik begrijp niet waarom jij naar buiten wilde, zei Bertie tegen Melanie.

- Nee? zei ze. Ik houd erg van verrassingen.

Ze gingen naar Bertie's auto die bij een parkeermeter stond. Zijn bezoek aan het paleis der revolutie kostte hem inmiddels een tientje.

Bertie vroeg waarheen ze zouden rijden, langs de Amstel of naar Noordwijk. Maar Melanie zei dat ze iets leukers wist.

Bertie stuurde zijn auto naar Buitenveldert.

De Buitenveldertse avond bood niet meer dan een benzinestation als pleisterplaats. Tussen de flatgebouwen door reden zij in de richting die Melanie aangaf. Vlakbij de Amstel stonden bungalows in straatjes die een lieflijke indruk maakten, als je maar niet wist dat hetzelfde straatje overal opnieuw opdook als een repeterende breuk.

Meer auto's hadden deze richting gekozen en snelbrommers met luchtig geklede bemanningen.

Nadat Bertie de auto geparkeerd had, liepen zij een eindje met de lichten van de straatlantaarns als leidster-

ren. Die lichtjes gingen uiteindelijk verloren in de stralenbundels van autokoplampen die op een bungalow stonden gericht.

- O.K. boys, zei Melanie eenvoudig. Mijn verrassing.

Een paar honderd mensen hadden zich voor de bungalow verzameld. Dezen hielden zich onledig met handgeklap en gefluit. Een eindje verderop, verzameld in de open laadbak van een vrachtwagen, deelde een groepje stencils uit. De figuren op de vrachtwagen hadden een streng en rechtvaardig uiterlijk. Zij waren niet zo vrolijk als het voetvolk. Felix bevond zich onder hen.

Toen ze daar een tijdje hadden gestaan, gaf een van de mannen op de wagen een teken. Tegelijk stormden de op straat verzamelden naar de voordeur van de bungalow en even later hadden zware mokerslagen het vrolijke ritme van het handgeklap overgenomen. Met korte tussenpozen rinkelde glas.

De moderne, met lofwerk versierde deur begaf het al spoedig en het huis slokte de voorhoede op en spuwde die even later aan de achterkant weer uit, zo graag wilde iedereen naar binnen. Toen kwam tegen de stroom in een groepje naar buiten met de eerste trofeeën: een man in een nachthemd van De Bijenkorf, geflankeerd door een vrouw en twee meisjes, die, hoewel zij bontmanteltjes droegen, met armen en handen hun borsten en geslachtsorganen beschermden.

Het verwonderde Johan geenszins dat hij in de waardige figuur op slippers de rector van de universiteit herkende. - Aan de guillotine! brulde Bertie opeens.

Maar het comité belast met het in hechtenis nemen van tegenstanders van vrijheid, gelijkheid en broederschap, bracht de rector en zijn familieleden naar het groepje leiders die inmiddels rustig afwachtten.

- Zijn dat dochters? vroeg een jongen die naast Melanie stond.

- Het zijn hoeren! schreeuwde Bertie. Grijp ze!

Hij stootte Johan aan en grijnsde.

In de menigte ontstond op zijn woorden enige opwinding.

- De brand erin! riep iemand die ook achteraan stond.

De rector kreeg inmiddels een megafoon aangereikt om enige afscheidswoorden tot zijn villa te richten.

- Ik sta hier (riep de rector trillend van emotie) op het breekpunt van de geschiedenis!

- Gelul! schreeuwde Bertie en deze eenvoudige inhoudsopgave van de rectorale woorden ontlokte algemene instemming.

- Van mijn schouders wordt een last gewenteld die ik vanaf vandaag gaarne overdraag aan jullie, gezonde jonge mensen in een roerige wereld vol duisternis.

Hij wachtte een ogenblik. De menigte viel stil. Hadden ze daarvoor nu gevochten, voor deze deerniswekkende overgave?

- De revolutie is daar! schreeuwde de rector, zijn hand met gestrekte vinger opheffend naar een plek ver achter de menigte.

De nagalm van zijn stem bleef een ogenblik hangen boven de hoofden van de comitéleden en hun aanhang. ‘Daar’, als de bewijsvoering van alle pamfletten, ‘daar’, de lucht van stencilinkt en lak, ‘daar’, de belofte van een grootse toekomst, meeslepend als de ontdekking van Amerika door L. de Jong, ‘daar’: kijk dan, jullie die nog oog hebben voor de sombere rupsbanden waarmee de voortsnellende technocratische beschaving ons overweldigt.

- Daar! schreeuwde de rector in de megafoon. Kijk dan achter jullie!

Toen iedereen aan dit verzoek gehoor had gegeven, was de rector met zijn gezin verdwenen. Een auto scheurde weg door de straat en slechts een enkeling ving een

vluchtige blik op van degene die achter het stuur zat.

- De Rode Pimpernel, fluisterde degene die het eerst zijn spraakvermogen terughad.
- Pimpernel '70, zei Bertie koel.

Opeens murmelden alle aanwezigen die naam.

Bertie gaf Johan een stomp in zijn zij.

- Wat een grap, fluisterde hij. Wat een geweldige grap.

Johan probeerde Melanie te troosten. Ook weerwolven en vampiers vinden vaak een prooi terug en dan is hun wraak des te heviger. Zag je hoe die Felix hunkerde om de man zijn dochters te misbruiken? Dat zal nu misschien gebeuren op een mistige zondagmiddag in het Vondelpark en de gebeurtenis zal die dag opfleuren.

Melanie bleef ontroostbaar.

Daarom wilde Bertie haar een kans geven haar humeur te hervinden. Ze waren samen op de universiteit gekomen, vroeger hadden ze heel wat ochtendcolleges samen gelaten voor wat ze waren en dat was niet veel. Bertie trok een witte zakdoek uit zijn zak. In een hoek stond het embleem van de Pimpernel geborduurd.

- Kom zei hij. Ik zal jullie introduceren. Als je hem maar niet verraadt aan Felix en zijn bende.

Dat kon Melanie natuurlijk niet beloven. Maar ze zei dat Felix toch waarschijnlijk eerst een pamflet tegen de Pimpernel zou schrijven. In die tijd had deze zich allang vermomd.

De Pimpernel bewoonde een villa in de buurt van het Vondelpark, dichtbij de Amstelveense weg. De straten daar zijn bochtig, de huizen oud en sjiek. De Pimpernel woonde niet alleen. Toen hij nog minderjarig was, werd hij in de villa opgenomen door een oudere vriend en beschermer, die over veel wijsheid beschikte (hij deed sales promotion voor een cacaofirma). De beschermer

heette Wim.

Zij gingen een hek binnen en liepen een wild begroeid voortuintje door. Bertie belde. Binnen klonk een luid geklingel. Na enige tijd werd opengedaan door een gebruinde man in een truitje met korte mouwen. Hij droeg een zwarte corduroybroek van de firma Levi.

- Barones d'Orczy? zei de man op vragende toon.

- Is heden op de Dam ongesteld geworden, antwoordde Bertie. Dit zijn twee vrienden.

- Weest welkom, zei de man op hartelijke toon. Welkom in onze kring.

- Het meisje is niet honderd procent betrouwbaar, zei Bertie. Maar ik voldoe hiermee aan de opdracht om een tegenstander met ons milieu te laten kennismaken.

- Ik geloof dat ik hier weg wil, zei Melanie.

- Houd je niet van een snelle omgeving? vroeg de man. Kijk eens!

Hij draaide zich vliegensvlug om en weer terug. Daar stond hij opeens in een bontmanteltje, met zijn ene arm voor zijn borst en de andere voor zijn kruis. Een pruik verlengde zijn haar tot op zijn schouders: de dochter van de rector, dat was hij.

- Pimpernel '70! zei Bertie als spreekstalmeester.

De Pimpernel draaide zich weer even om en kwam terug in de vermomming van een naakte man.

- Sorry kindertjes, zei hij blozend. Er klopte eventjes iets niet met de outfit, weet je wel.

Bertie leidde Melanie en Johan een grote ouderwets ingerichte kamer binnen die vol stond met antiek. In de Louis Seize stoelen zaten hoogleraren. Sommigen werden verzorgd door verplegers, anderen zagen er fier en krachtig uit, goed in het pak, reclamespots van geestelijke wilskracht.

- Gaan jullie rustig je gang, zei de Pimpernel. Dit zijn

allemaal vrienden.

Hierna ging hij luchtig babbelend de kamer door. De door hem van popularisering geredden, converseerden opgewonden met elkaar. Hier en daar leed iemand aan hardhorendheid. Zo vernam Johan het ontroerende verhaal van de hoogleraar die net op het punt stond het levenselixer uit te vinden toen de knokploeg binnenkwam. Hij viel voor dezen, zijn studenten, op de knieën en smeekte hen hem nog even met rust te laten. Onsterfelijkheid heeft niks met posivitisme te maken! riep hij in doodsnood zijn leerlingen toe. Begrijpt u dat niet, dames en heren?! Maar dames en heren vond je tegenwoordig niet meer in de collegebanken. Die waren wijs geweest en hadden zich verhuurd aan het bedrijfsleven. De overgeblevenen hadden hem de fles met het bijnalevenselixer uit handen geschopt en hem gehoond. Onsterfelijkheid! riepen de in onverwoestbaar denim gekleden. Terwijl de situatie bloot moet staan aan voortdurende verandering en kritiek! Wij komen hier om de oude wereld te vernietigen, niet om hem te bestendigen. Betekent die onsterfelijkheid dat mensen van jouw soort moeten voortleven als schandvlekken op de geschiedenis? De hoogleraar schreide. Hij vroeg begrip voor het feit dat hij een jonge vrouw bezat die ook haar eisen stelde. Daaraan kon hij thans lang niet elke dag voldoen. Daarom zou zijn elixer de wereldbevolking, op allerlei manieren, ook in de ontwikkelingsgebieden natuurlijk, ten goede komen.

Terwijl hij zijn verhaal vertelde had een aantal van zijn collega's zich naar zijn stoel begeven om hem op zijn schouder te slaan.

- Weet je, zei een kleine geleerde met een baardje. Ik zit al jaren met een probleem waar jij me nu misschien mee kan helpen. In opdracht van de RAND-CORPORATION probeer ik een brandstof te ontwikkelen die alles ver-

schroeit tot zelfs vijf meter onder de aarde.

- So what? vroeg de man van het elixer, luid zijn neus ophalend.

- Maar ik begrijp de gedachtengang van onze collega uitstekend! riep een filosoof. Hij bedoelt eigenlijk dat het hem dwarszit mee te werken aan, tja, laten we zeggen, het is natuurlijk te gek om over te praten, maar stel je nu eens voor dat er een mens onder die aarde zit, ik bedoel eigenlijk een *levende*.

- Zo is het, zei de geleerde met het baardje. Zo is het exact. We kunnen niet voorzichtig genoeg zijn.

- Als ik het goed begrijp, zei de filosoof, wil jij feitelijk dat levenselixer in die brandbommen verwerken.

- Jawel! riep zijn collega. Dat wil ik meneer!

- Want als wij de waarden van onze vrije wereld kunnen verdedigen terwijl wij mensenlevens sparen, dan zijn we toch al een heel eind!

- Een heel eind!

- Begrijpen die studenten dan niet dat ook zij op hun beurt onsterfelijk kunnen worden?

- Ze denken dat ze het al zijn, snikte de bijna-uitvinder van het elixer.

- Mijn god, wie durft ooit van jou te zeggen dat jíj je niet bekommert om de problemen van de aardbol, zei de filosoof.

Dit monterde de uitvinder een beetje op.

- Ik ben al negenenzestig! zei hij met een trotse glimlach door zijn tranen heen.

- Een prachtige leeftijd, collega. Een paradox in twee cijfers.

Een lange heer liep van het groepje weg en klampte de Pimpernel aan.

- Waarom doet u dit voor ons? vroeg hij zakelijk.

- Ik zie dit als mijn plicht, antwoordde de Pimpernel.

- Dit is een typisch antwoord in de Batman, Captain

America-stijl, zei de man. Maar u ziet toch hoe deze collega's zich uitleven in fantasietjes. Zij zijn nutteloos. Hun methodologie klopt niet. Een levenselixer, hoestsiroop!

- Hoestsiroop?

De lange hoogleraar legde zijn hand op de schouder van de Pimpernel.

- De universiteit staat in brand, meneer Pimpernel, zei hij. Eindelijk. De omgeving fikt al de hele tijd. Vuur willen ze hier uitvinden, man, dat is overal op de wereld al aardig volmaakt en onsterfelijk, geloof me.

- Ik geloof u, zei de Pimpernel.

- Waarom doet u dit? vroeg de hoogleraar. Voor de eer? Een twijfelachtige eer weet u, bij dit schorem.

- Aristocratie van de geest schorem? vroeg de Pimpernel.

- Zij verdommen het om met hun tijd mee te gaan, zei de ander. Ik begrijp natuurlijk dat zoiets een andere instelling vraagt. Wat is 'tijd' zegt de een. De ander begint het werkwoord 'meegaan' te vervoegen. Volgt u mij? - Jazeker, antwoordde de Pimpernel.

- Als theoloog houd ik persoonlijk van deze jongens en meisjes die opkomen voor de belangen van onze wereld. Zij begrijpen alleen niet dat wij in hetzelfde schuitje varen. Ne, zegen zij, wij in een roeiboot jij op een cruiser.

- Zo is het, zei de Pimpernel.

- Zo is het, herhaalde de hoogleraar. Zo is het precies. Maar in hetzelfde water. Of niet soms?

- Hetzelfde water en geen ander, zei de Pimpernel.

- De werkelijkheid heeft veel aspecten, doceerde de hoogleraar. Het gaat om de werkelijkheid. Wij kunnen deze veranderen, maar niet voordat wij hebben vastgesteld hoe zij eruitziet. Ik vind het uiterst spijtig dat ik mij een verklaard tegenstander moet noemen van de he-

ren die mij hebben laten weten dat zij mij als een agent van de CIA beschouwen. Uiterst spijtig. Zie ik er zo uit?

- Tja, zei de Pimpernel. Een moeilijke kwestie.

- En u meneer Pimpernel, zei de hoogleraar. Waarom houdt u zich met ons bezig?

- Ik heb op mij genomen het verleden niet verloren te laten gaan, zei de Pimpernel. Ik voel mij een soort antiquair. Gelooft u mij?

- Als u dat op prijs stelt, antwoordde de theoloog.

- Het gaat mij om het kleine, zei de Pimpernel. Ik heb mij voorgenomen het geringe te verdedigen, het onbelangrijke, het niet-strijdlied, de poëzie die over een elastiekje gaat, de tabaksdozen met een klokje erin en de klokken die in plaats van een koekoek je een sigaar toesteken. Kortom het futiele, het ergerlijke, het lachen. Ik wil dat het ook blijft bestaan, om mijzelf een enkele keer te verwennen als ik moe ben van mijn werk.

- Wat is uw werk? vroeg de hoogleraar.

- Ik ben afdelingssecretaris van een politieke partij, zei de Pimpernel.

- Welke? vroeg de hoogleraar.

- Een Néderlandse politieke partij, antwoordde de Pimpernel.

- U kunt het er goed van doen, zei de hoogleraar.

- U bedoelt mijn vriend, lachte de Pimpernel. Hij kan zich zelfs mij veroorloven.

- Die man valt te benijden, zei de hoogleraar.

- Ik maak wel eens een uitstapje, zei de Pimpernel met een lichte blos op zijn wang. Wim is ongeveer van uw leeftijd.

- O nee, dank u wel! riep de hoogleraar in lichte verwarring. Ik pas! Ik bedoel, wacht even dame! Juist, ja, waar hadden wij het over. Natuurlijk. Ik heb laatst, dat wil zeggen, bijna een jaar geleden, een artikel geschreven in De Wegwijzer over het koninklijk huis. En laat

ik nu maar meteen zeggen dat ik sindsdien niet langer word uitgenodigd op de zogenaamde wetenschappelijke avondjes waar wij de vorstin bijspijkeren. Ik bedoel eigenlijk maar dat ik een activist avant la lettre ben. Begrijpt u?

Inmiddels waren enkele aanwezigen onrustig geworden. Zij zaten hier nu wel, met kaas en worst en een glas parelende wijn, maar wat nu? De straat was vergeven van de bandieten. Chanteurs tapten de telefoons af. In de medaljons tussen de borsten van hun vrouwen waren microfoontjes ingebouwd. Hier zaten ze en buiten was de nacht onveilig. Hoeren en pooiers, daar kon je vandaag de dag meer van op aan dan op de bakker in de straat wiens zoon ook al politicologie studeerde.

- Hoe moet het nu met ons? riep de uitvinder.
- Ja, komt er nog wat van?!
- De geschiedenis bewijst dat die Pimpernel niet eens bestaat!
- Was Robin Hood maar hier!

Robin Hood was wel degelijk aanwezig. Natuurlijk heette hij anders. Zijn naam luidde Ferdinand Smith en hij was hoogleraar in de toekomstkunde. Binnen de groep zijns gelijken bekleedde hij een bijzondere positie omdat hij zich eerst had verzet tegen zijn redding door de Pimpernel. Hij las op dat ogenblik een studieboek van Isaac Asimov, getiteld *Caves of steel*. Dat boek ging over een detective die een maat kreeg in de vorm van een robot. Deze robot kon niet onderscheiden worden van een mens: het was een zeer verbeterde robot. Professor Ferdinand had wel een paar wetenschappelijke bedenkingen tegen het boek. Zo was hij via uitgebreide door zijn ochtendblad gesponsorde onderzoekingen te weten gekomen dat in 2067 inderdaad zo'n robot op de markt gebracht zou worden, maar deze zou zich onderscheiden van die van

Asimov doordat hij zwart was. Professor Ferdinand had net de eerste toets ingedrukt van zijn IBM met verwisselbaar kopje om te fulmineren tegen het gegeven van de zwarte robots, toen een ouderwetse baksteen door de ruit van zijn studeerkamer vloog. Aan de steen was een briefje bevestigd met het in de twintigste eeuw gangbare woord ‘hufter’ erop. Ferdinand wist precies wat dit woord te betekenen had in de technologische samenleving waartegen hij al in 1967 had gewaarschuwd. Hij rukte de deur open en keek recht in het smoel van zo'n zwarte robot. Deze was laatst nog op zijn spreekuur geweest voor een studiebeurs. Hij smeet de deur weer dicht en verschool zich achter een stapel Dell-books. Daar vond de Pimpernel hem even later, toen hij vermomd in een ruimtepak het pand betrad.

Robin Hood. Dat was Ferdinand Smith. Tenminste: met zekerheid voelde hij dat dit zijn rol zou zijn. Hij ging staan, glimlachte, draaide zich rond en boog.

- Heren, zei hij. Wat een opwinding om niets.

- Ferdinand, riep de man van het elixer. Jij kan het mij vertellen!

- Het spijt mij, zei dr. Ferdinand. Dat elixer zal eerst in 3182 worden uitgevonden door de protonarts Jason Trkltsk van het eiland Balim op de planeet Primxzc in de Pzaeöische Archipel van het derde stelsel.

De negenenzestigjarige zonk terug in zijn stoel.

Na het tentoonspreiden van deze kennis dromden de aanwezigen rond collega Ferdinand die zich een olijfje best liet smaken.

- Fantastisch, zei hij. En dan te bedenken dat al in 2011 de olijfboom zal zijn uitgestorven. Jammer.

- Laten we er nog van genieten! riep de uitvinder van het elixer.

Plotseling drongen via een transistorradio alarmerende

berichten de kamer binnen. De burgemeester dacht erover zich vanuit Vinkenveen terug te spoeden naar de stad om daar de oproerkraaiers herderlijk toe te spreken. Een van de ingezette waterkanonnen was afgegaan net toen een meisje een zolderraam opende om een sinaasappelschil naar buiten te gooien. Politiepaarden hadden acuut kou gevat. Hun berijders stonden naast parkeermeters en knepen daar hun blanke sabels uit.

Dit was een noodsituatie. Hierbij viel dat geschiet bij die Amerikaanse campussen geheel in het niet.

Op dat ogenblik betrad de rector de kamer. Hij was in het bad geweest om de gevolgen van zijn optreden in pyjama te overwinnen. Daarna had hij zich gepoederd. Zijn verweerde gezicht vertoonde een tevreden uitdrukking.

- Mijne heren, begon de rector een korte toespraak. Ik geloof dat wij de toestand meester zijn. Op zijn hoogst zal ons geliefd vaderland één generatie wetenschappers moeten missen. Maar allas!

Een beschaafd applausje klonk. Toen nam de Pimpernel het woord en zei:

- Heren, de universiteit ligt op zijn kont. Bovendien: één communistische bom op dit huis en decennia cultuuroverdracht kunnen door het riool worden gespoeld.

- Niemand weet dat wij hier zitten, zei de rector handenwrijvend.

- Weet u dat nou zeker? vroeg de Pimpernel. Heeft u mij gevraagd waarom ik mij verlaagde tot werkster en animeer juffrouw om u weg te lokken van uw bureaus in de veilige beschutting van uw instituten? Denkt u soms dat ik een altruïst ben?

- Om dat te weten is het feitenaanbod aangaande uw persoon te gering, zei de rector.

- Heren, zei de Pimpernel. Ik ben niet in het minst een altruïst. Ik beschouw mijzelf als een guerrillero.

- Satan laat van mij af! riep een politicoloog.

De Pimpernel gaapte.

- Ik laat u nu alleen! riep hij. Ik zal u wat vertellen: door toe te geven aan mijn aanbod u te redden, bent u verder van huis dan ooit. U zult bespot worden. U zult verworden tot clowns.

- Clowns, dat zijn wij, zei de theoloog.

- Al jaren, vervolgde de Pimpernel. Welke zichzelf respecterende mens wil door een romantische dwaas gered worden van datgene waaraan hij niet kan ontsnappen?

- Hufter! riep een jurist.

- En bovendien, zei de Pimpernel, ben ik geen dwaas maar lid van het actiecomité van een vooruitstrevende partij.

- Welke partij? Voor de draad ermee! riep de politicoloog.

- Een Nederlandse partij, zei de Pimpernel. Laat dat een waarschuwing zijn.

Op dit punt achtte dr. Ferdinand de tijd gekomen zijn werkelijke identiteit te onthullen.

- Ik daag je uit! schreeuwde hij. Ik daag je uit tot een duel!

De Pimpernel boog en liet zijn tegenstander de keuze van het wapen. Daarop had Robin Hood niet gerekend. Zijn uitdaging was strikt theoretisch bedoeld. Ten einde raad schreeuwde hij:

- Het brein!

De Pimpernel schonk zichzelf een brandy in.

- Het brein, zei hij bedachtzaam. En hoe zullen wij elkaar daarmee treffen? En wat is de waarde van de overwinning? Zal de overwinnaar de zinledigheid van deze samenkomst kunnen voorkomen?

- Dat zal hij! riep Ferdinand Smith. De winnaar zal hen die hier zitten *bezielen*. Wij zullen elkaar vragen stellen en degene die het eerste een verkeerd antwoord geeft,

bekent daarmee zijn ongelijk.

- Bravo collega, klonk een stem uit de toeschouwers.

- Wie is onze scheidsrechter? vroeg de Pimpernel.

De hoogleraar keek om zich heen. Wie de jeugd heeft, bezit de toekomst. Zodoende zag Johan zich plotseling als scheidsrechter gekozen.

- Goed, zij hij. Ik gooi een muntstuk op. De winnaar stelt de eerste vraag.

De futuroloog koos munt en die kwam boven.

- Vertel mij eens, zei hij tegen de Pimpernel, hoe wij in de toekomst met zekerheid revoluties kunnen voorkomen.

- Het antwoord op die vraag is heel eenvoudig, zei de Pimpernel. In de toekomst zullen wij vrijwel kunstmatig nieuwe baby's kunnen kweken. Wij kunnen zelfs in deze toekomst van één geslaagd prototype een onnoemelijk aantal kopieën maken. Dat lost uw problemen op. Bezwaar?

- Geen bezwaar, zei dr. Ferdinand.

- Ik vraag u nu het volgende, zei de Pimpernel. Wat moeten we met die gelijkvormigheid?

- Is dat een testvraag? vroeg dr. Ferdinand.

- Dat is mijn vraag, antwoordde de Pimpernel.

- Persoonlijk streef ik die gelijkvormigheid niet na, zei dr. Ferdinand. Ik wil vrede op aarde en in de mensen een welbehagen. In de toekomst voorzie ik evenwel een aflopen van revoluties op grond van uw correcte antwoord. Ook met hetzes in de pers zal het uit zijn. Dat zullen de rode socialisten wel betreuren. Wij zullen elkaar in de toekomst meer gelijk geven. Meer van elkaar houden. Wij zullen zelfs niet beter weten. Daarin ligt de zin van al die zogenaamde gelijkvormigheid: een gelukkige mensheid. Mijn beurt om te vragen. Bent u van mening dat uw eigen bestaan in die toekomst nog zin zal hebben?

De Pimpernel ging staan en overzag het gezelschap.

- Luister eens goed, zei de Pimpernel. Mijn soort heeft vele vertakkingen. Nog wel. Ik houd mij met jullie bezig om voor mijzelf te zorgen. Ik ga mijn eigen baan! En reken er even op dat ik die smerige toekomst zal overleven!

- Fout! schreeuwde de futuroloog. Jouw stijl staat op het punt te verdwijnen. Luister naar mij. Waarom gooien wij nu niet vast de namen van die oproerkraaiers in onze computers, waardoor wij hen steeds kunnen traceren om dat deel van de mensheid dat vooruitziet, dat zijn problemen wil oplossen, dat planeten wil exploreren en driedimensionale t.v. in huis wil hebben om het wereldgebeuren te volgen, kunnen vrijwaren van hun subversieve gedrag. Waarom maken wij niet voort met onze ruimtevaartprojecten? Elders in het interplanetaire stelsel wonen wellicht volken die onze futiele problemen allang hebben opgelost. Laten wij bij die in de leer gaan! Een zwak gejuich steeg op.

- M'n huis uit! schreeuwde de Pimpernel. Ga je boodschap maar op de Dam verkondigen!

Enkele kameroudsten verslikten zich in een olijf, en daarna gingen zij in dekking achter de crapeauds en het was een indrukwekkend gezicht dr. Ferdinand Smith in zijn eentje met opgeheven kin het pand te zien verlaten, begeleid door het historisch gejuich van vele stemmen. Zo waren ze weer met het verleden in een onderonsje.

In de tuin staarde Johan over het hek in het Vondelpark. Hij hoorde geritsel achter zich en toen stond de Pimpernel naast hem, gekleed in een witte maxi-jas.

- Een nieuwe vermomming? informeerde Johan.

- Het is uit met de vermommingen, zei de Pimpernel opgewekt. Ik sta op het punt mij weer in de wereld te begeven.

- Ik hoop dat het je goed gaat in de wereld, zei Johan.

- O dat is zeker, zei de Pimpernel luchtig. Ik heet overigens Joop.

- O.K. Joop, zei Johan.

- Ik trek de wereld in, zei Joop. Ik ga mij veil geven op de bruggen. Het is eveneens mogelijk dat ik mij bij de minister-president zal opdringen als speechwriter. Wat maakt het voor verschil?

- Dus je blijft in de politiek? Idealist! zei Johan.

De Pimpernel lachte.

- Wat héét! riep hij. Ik ben altijd een idealist geweest. Maar ik kon het vermommen niet laten. Zo raakte ik al op jeugdige leeftijd in de reclame. Later werd ik freelance-journalist. Ik ben om eerlijk te zijn helemaal geen partijsecretaris en ik heb zelfs geen vriend. Mijn vrouw stond door een gaatje in de muur te filmen. Morgen zie je jezelf wel op de televisie en de rest erbij. Reken erop dat dit een levendige reportage wordt!

Hij schudde Johan de hand. Toen floot hij. Uit het huis kwam een fraai blond meisje, dat een tas met filmaccessoires torste.

- Vaarwel, zei Joop.

Schaterend liep hij de tuin uit.

Elders in de stad zaten mensen in een café, verlieten de bioscoop, bevolkten genoeglijk pratend de terrassen, hadden plezier in hun leven of verdriet.

Zij zaten gedrieën op Melanie's bed en luisterden via een transistor naar afwezige berichten over een niet bestaande noodtoestand. Om iets te beleven moesten ze de stad in, maar ze hadden eigenlijk alleen zin in frivole genoegens die een waterkanon niet kon verschaffen. In het kamertje lag de grond vol boeken. Zo leek het of Melanie een meisje was dat veel had gelezen, maar ze was vooral van plan dat te doen. Inmiddels telefoneerde

de burgemeester nog maar eens met de leiders die zich hadden verschanst in hun burchten. Daar viel niets aan te beleven. Het was een erg vredige avond en de grachten lagen er rimpelloos bij. Wie handel bij zich had handelde en wie de weg wist kocht zich een brokje plezier dat tenslotte niet vanzelf komt.

- Weet je wat voor gevoel dat is? vroeg Melanie, naar het plafond starend. Dat je j niet eens teleurgesteld voelt?

Johan knikte.

- Het ontglipt me, zei Melanie. Dat kan ik mij niet veroorloven.

- Ik geloof dat de revolutie zijn kinderen behoorlijk pijn doet voor ie ze opeet, zei Johan.

Bertie was in slaap gevallen.

- Ik zou soms ver weg willen zijn, zei Melanie. Nu bij voorbeeld. In een andere tijd, denk je eens in.

Maar dat lukte niet. Dat lukte misschien vroeger, toen alles in Nederland nog tachtig jaar later gebeurde. Maar zelfs daar hoefde je in 1970 niet meer om te komen. Alles gebeurde er eerder.

- Ik weet het, zei Johan. Opa Groenteman!

- Opa Groenteman?

- Ik moest nog bij hem langs, zei Johan. Misschien vind je j revolutie bij hem terug.

Melanie rolde bovenop hem.

- Opa Groenteman! riep Melanie.

Er was geen ontkomen aan. Zelfs geen voetbal op de televisie.

Opa Groenteman was een hardhandige legende. Nieuwe generaties waren vaak begonnen het bewijs te zoeken dat hij nooit bestaan had. Op die momenten sloeg hij toe.

Hij werd geboren in 1898. Zijn vader bezat een handelskantoor en de vaderlandse driekleur wapperde opzichtig voor hun ramen. Toen hij zevenentwintig was, aanvaarde hij een benoeming als hoogleraar in de middeleeuwse geschiedenis, maar al gauw hield hij zich uitsluitend bezig met het voorbereiden van de geschiedenis der toekomst. Groenteman was niet een voorspeller of uitlegger van eigen dromen. Zijn doelstellingen waren praktisch gericht. Hij was uitstekend op de hoogte van sabotagetechnieken en het vervaardigen van allerhande bommen behoorde tot zijn hobby's voor de zondagmiddag. Tijdens de tweede wereldoorlog was hij daarom een gezocht terrorist. Daarna ging het met hem bergafwaarts. Toen de Duitsers het land hadden verlaten, ontbloeide op de afvalhopen dezelfde uitzichtloze wereld waarin hij altijd had gewoond. De ideeën van de door hem uitgekotste politici pasten wonderwel in de woningwetwoningen die werden gefabriceerd om het leven van honderdduizenden te blokkeren. Groenteman beperkte zich nu tot het schrijven van moedeloze pamfletten. Toen de t.v. zijn experimentele stadium te boven was, fungeerde hij een tijdje als geweten op leeftijd in amusementsprogramma's met een documentair tintje. Bijna tegelijkertijd nam hij ontslag als hoogleraar uit protest tegen de communistenjachten in Amerika en vestigde zich in de Beemster. Na twee jaar kwam hij terug naar de stad. Hij was een vriend van Johans vader. Die vriendschap dateerde uit de oorlog. Politieke tegenstanders hadden hem ten slotte ‘opa’ genoemd. Dat lijfde hem voorgoed in bij alles wat een Nederlander dierbaar was. Niemand sloeg nog acht op zijn woorden. Hij kreeg de wezenloze status van een religieus symbool. Als Johan hem tegenwoordig opzocht was hij meestal bezig met het schrijven van een necrologie. Maar dat had zijn langste tijd gehad. Zijn vrienden waren op.

- Johan! riep opa Groenteman, terwijl hij hem stevig de hand drukte. Je komt me toch niet vertellen dat die jongens van de universiteit naar me vragen!

Johan maakte zich met zachtheid los uit de greep en schoof Melanie naar binnen.

- Aha! riep opa Groenteman.

- En dit is Bertie, zei Johan.

Bertie was nog een beetje slaapdronken.

- Wel, wel, zei opa Groenteman. En wat komen jullie zo laat nog doen?

Hij duwde ze zijn studeerkamer binnen, waar de wanden werden ingenomen door bruine uitpuilende boekenkasten.

- En hoe is het met je broer? vroeg opa Groenteman.

Dat zal wel niks worden met die uitgeverij.

Hij trok een kast open die vol was gestouwd met papieren. Dat waren ongepubliceerde manuscripten waaruit hij vroeger geregeld citeerde.

- De brand erin, zei opa Groenteman.

Melanie had een ouderwetse, hoge radio aangezet. Enigszins krakend kwam een actualiteitenuitzending door, net vóór het nieuws van middernacht. Opnieuw klonk de opgewekte, vertrouwenwekkende stem van de burgemeester die opriep tot kalmte, *maar het was overal rustig*. Na de burgemeester opeens Felix die zijn instituut had ontruimd. Op de achtergrond zingende jongeren. Een huilend meisje schreeuwde onverstaanbaar in de microfoon. Felix had zijn mond vol over arbeiders en kameraden en hij schetste beknopt hoezeer de maatschappij zich in zijn welvaart verslikte en kwalijk riekende boeren liet, in de stank waarvan je niet kon leven. De nacht was dichterbij dan het morgenrood. Een politiehoofdman kwam vertellen hoe hij zijn opdrachtgever, en dat was tenslotte de belastingbetaler, had gediend door de boze droom van revolutie uit te spuiten.

Maar er was helemaal geen revolutie. In de verste verte niet.

- Ik herinner mij die korte glorietijd van heel wat van mijn vrienden, zei opa Groenteman. En hoe misselijk ik werd, daarna. Zo gaat het ook met jullie, dat zweer ik. Moet je horen hoe het mij in mijn oorlog verging. Al die sores om naar Radio Oranje te kunnen luisteren. Lou de Jong met de groeten van de queen! Wat een troep. Mooie oorlog!

- Dat is geschiedenis, zei Bertie.

- En wat voor geschiedenis! riep opa Groenteman. Die eensgezinde liefde voor de vorstin. Dat heimelijke doorgeven van berichten. En maar weer luisteren naar het gekraak van Lou de Jong. Op de plee. Onder het bed. Daar kunnen jullie met je transistors wat van opsteken. Hoe ze bij ons vanuit Engeland de moed erin hielden. Zo'n effect heeft geen reclamebureau daarna bereikt. Worteltje boven! Dat was nog wel wat anders dan met een glaasje whisky opblijven voor de wereldkampioenschappen voetballen in Mexico. Waar wij ons allemaal verstopten. Onder de grond. In een boerenkoolveld. Die moffen maar schieten. Ja! Levensgevaarlijk!

- Pas op je hart, zei Johan.

- Mag ik eens iets vragen? zei Melanie met een klein stemmetje. Moffen, wat zijn dat?

Opa Groenteman liet zich onderuit zakken in zijn stoel en glimlachte. Buiten liep door de nacht een oud-NSB'er in spinneweb. De wolken hadden oranje randen. Een vreemd landschap. Koninginnedag in Nederland gezien door een voorbij fietsende surrealist.

- Laten we die oorlog nou maar laten rusten, zei opa Groenteman. Toen die hele zooi voorbij was, konden wij niets anders verzinnen dan met een pond niespoeder op zak de opening van de Staten Generaal te gaan versjte-

ren. Dat was bedoeld voor de eerste t.v.-uitzending van dat hopeloze gebeuren en het leek ons zo'n aardig idee, die hele verzameling miesgassers zich kapot niezend en alle gemeenplaatsen en de drie hoera's en dat mens dat bijna struikelt over dat vermaakte gordijn, opgelost in één massale niesbui waarvan het Eurovisienet flikkert. Maar toen gingen jouw vader en ik ons moed indrinken en hoe meer we dronken hoe minder wij de zon in het water zagen schijnen en dodelijk verlegen strompelden we weer naar het station en die zak gooiden we naar een kudde koeien tussen Leiden en Haarlem.

Hoe meer opa Groenteman op dreef raakte tijdens zijn sentimental yourney, hoe roder zijn kop werd.

- Ze hadden Nederland in '45 moeten uitzwavelen! zei hij.
- Waren er geen goeie mensen? informeerde Melanie.
- Ha! riep opa Groenteman. De Quai, Beel, Wim Kan! Hij haalde een pijp uit zijn bureaula.
- Gisteren kwam hier een antiquair om een bod op mij te doen, zei opa Groenteman.

Opnieuw kwam via de radio de stem van de burgemeester. Het was nu na twaalven, maar het een of andere licht had besloten dat de toestand een nachtelijke uitzending rechtvaardigde. In sommige andere landen rechtvaardigde de toestand in ieder geval nog uitsluitend muziek. Daar hadden ze het spreken afgeschaft. In het geval van de burgemeester was daarvan nog geen sprake. Hij begon pas met zijn dialoog met eindeloze inleiding. Hij riep dat hij wou wonen in een land van welvaart en vrede. Ja, pak de kaart er maar bij. En hij riep dat je eerst moest studeren en daarna pas een hapje van de zeggenschap mocht nemen. En hij zei dat je eerst maar eens achter een uitlader gestaan moest hebben om te begrijpen wat een arbeider was. En hij riep dat de

P.v.d.A. zijn arbeiders had losgelaten en dat die nu net zo revolutionair waren als zijn grootvader die een appartement op Sonsbeek bewoonde. Zo praatte hij maar. Het was een heldere, rustige nacht. De boten op Vinkenveen dobberden vredig met gestreken zeilen en hier en daar begon een sportvisser te dromen van een bijbels overvloedige stek.

Opa Groenteman trok de onderste lade open van zijn bureau. Daaruit haalde hij een kartonnen koker.

- Ik heb hem al een hele tijd, zei hij een beetje blozend. En mijn geloof gaat niet verder dan de knal die dit geeft. Maar vinden jullie ook niet dat een man nog één keer mag toeslaan voor zijn dood?

Dat vond Melanie.

- Wij moeten maar een beetje achteraan gaan lopen, zei Bertie tegen Johan.

De stad in, twee aan twee. Ze gingen in de richting van het Spui en op het Rokin sloten al een paar kennissen van Melanie zich bij hen aan. Toen ontmoetten zij Henri. Die had de avond doorgebracht aan de zijde van Felix en nu was hij een beetje dronken geworden en op zoek naar fondsen voor die stencilmachine waar hij nog steeds borg voor stond.

- Kijk eens aan, zei opa. En hoe is het met Henri?

Met Henri was het best.

- We zijn erg aan de gang, sprak deze. Ik denk dat dit alles nu werkelijk de inleiding is voor de beslissende punch. Dat wordt volgend jaar een verkiezingsnederlaag voor de zittende magistratuur. De jeugd neemt het niet meer. De jeugd is het zat! De jeugd neemt zijn eigen lot in handen. De jeugd verenigt zich in vrijheid en gras.

- Gras? vroeg Johan.

- Jazeker, zei opa Groenteman. Gras.

- We moeten van ons laten horen, zei Henri.

Zo ging hij nog een tijdje door.

Ze waren met een man of twaalf.

De straat was verder uitgestorven. Een zomers stille avond in het centrum des lands. Een weertje voor mensen die lang naar elkaar willen staren. Die van plan zijn het onzegbare thans te zeggen. Die hoop in het donker zien oplichten (maar het is hun eigen aansteker). Die zin hebben ergens in te trekken, liefst in andermans huid. Die zich in hun arm moeten knijpen om zeker te weten dat ze niet dromen. Die hun sarcasme voelen smelten in hun met tederheid gebombardeerde, ja wat eigenlijk? Die alle hoop bezitten van de wereld en daarbij alle verwarring.

Van dit alles was bij Bertie en Johan geen sprake.